

forta repressió política i sindical. Mentre la LVRC pràcticament deixà d'existir als sis mesos d'haver-se fundat a causa d'aquesta repressió, i per això fou la federació amb menys potencial de les quatre que precediren la Unió de Rabassaires, la FTARE es veié forçada a desviar la seva actuació propagandística cap al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà i sofrí la desorganització parcial de les seves seccions de la província de Barcelona³⁶. De no haver-se trobat amb aquests impediments legals, molt probablement la FTARE hauria aconseguit una molt major presència a les comarques sindicals de Martorell i Rubí i molt probablement hauria atès un radi d'acció molt semblant a l'aconseguit per la Unió de Rabassaires el 1933. També aquest factor pot explicar, en part, el per què comarques com el Vallès Oriental o el Bages, totes dues molt ben representades dins la Unió de Rabassaires, amb prou feines aconseguiren alguna representació dins les quatre federacions que precediren a aquesta. La participació de delegacions del Bages, amb Sallent i Santpedor al capdavant, dins la Unió Agrícola del Pacte Lliure el 1893, ens mostra que aquesta comarca no estigué ni molt menys al marge del sindicalisme rabassaire anterior al 1925.

El cas de la FNOAE seria lleugerament diferent als altres perquè, si bé no topà amb un període de dràstica repressió, sí que, tal com s'ha comentat, es trobà amb la competència d'una altra federació. Tot i així, la FNOAE hauria pogut assolir una implantació molt més gran si no s'hagués autodissolt el 1918 coincidint amb l'inici del trienni bolxevic i del gran desplegament anarcosindicalista del qual tot seguit passo a parlar-ne.

³⁶ A primers de setembre de 1882 la Lliga de Rabassers va emetre un comunicat on afirmava que havia rebut pressions i coaccions i anunciava la dimissió del seu president Lluís Ricardo Fors. El substituï com a president amb caràcter interí el republicà Josep Palet, de Rubí (*La Revista Tarrasense*, 10-9-1882:5). Per altra banda, el primer d'octubre, en una assemblea a Sabadell, La Lliga decidia canviar de nom, passant a dir-se Lliga Catalana de Contribuents. (*La Revista Tarrasense*, 22-10-1882:7). Cal suposar que per imperatius legals per poder subsistir es veuria obligada a legalitzar-se amb un nom que feia pensar més en un sindicat de propietaris que no pas en un de rabassers.

2. El camp de cara a la revolució: el trienni bolxevic i les reaccions reformistes (1918-1921).

2.1. L'anarquisme també sedueix el camp: cap al sindicat únic.

En l'agitat i importantíssim període sindical de predomini cenetista que es donà entre 1918 i 1920 cal situar els precedents més immediats de la Unió de Rabassaires, de manera que és imprescindible observar què va passar al camp català durant aquell trienni per entendre el naixement d'aquesta organització pagesa i la seva naturalesa sindical. Perquè no hi hagué un trencament total entre l'anarcosindicalisme agrari del 1918-1920 i el sindicalisme rabassaire de caràcter *republicà* -encapçalat per la Unió- que triomfà a la província de Barcelona a partir del 1920, sinó que més aviat hi hagué una certa continuïtat i vinculació entre aquests dos models sindicals. Sens dubte, la Unió de Rabassaires aprofità certa base ideològica i sindical que havia creat l'anarcosindicalisme durant el turbulent període conegut amb el nom de *trienni bolxevic*.

Aquest trienni es desenvolupà en el marc de la primera postguerra del segle amb una greu crisi política, econòmica i social generalitzada per tot Europa. La revolució russa de 1917, l'establiment d'un nombre important de dictadures mentre el parlamentarisme es qüestionava arreu seriosament i una onada sindical revolucionària eufòrica -agreujada per la crisi econòmica de la postguerra- que féu trontollar l'ordre social i polític de l'occident europeu conformaren el bastiment d'aquesta crisi europea. Catalunya fou un dels llocs de tot el continent en què l'onada roja fou més poderosa i ofensiva. Durant el 1918-1920 es donà una sindicalització generalitzada, gairebé total, de la població obrera i camperola i el clima de confrontació social arribà a cotes altíssimes. Fou el clar precedent del que seria la guerra del 36. El sindicat que va capitalitzar l'enèrgic moviment obrer català d'aquests anys fou l'anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball, la CNT. El desembre de 1919, el moment de màxim apogeu d'aquest sindicat, la CNT afirmava comptar amb més de 400.000 afiliats a Catalunya i 700.000 arreu d'Espanya. Eren xifres pròximes al total de la població obrera.

Dintre d'aquestes xifres s'inclouïa els afiliats provinents del món rural. El 1919 també s'aconseguí la màxima extensió de l'anarcosindicalisme al camp català. La província de Tarragona fou la més commuguda pel desplegament que prengué aquest moviment al camp. No en va fou en aquesta província on es desenvolupà amb major grau l'anarcosindicalisme agrari al llarg de la dècada dels deu a través de la *Federación Nacional de Obreros Agricultores de España* -la FNOAE- i on mantindrà major potencial fins als anys trenta. En el Congrés de la CNT celebrat el desembre de 1919 al Teatro de la Comedia a Madrid hi participaren tres potents federacions agràries comarcals anarcosindicalistes de les comarques meridionals catalanes: la Federació Comarcal de l'Alt i el Baix Priorat, la Federació Agrícola Comarcal de Valls i el seu radi i la Federació d'Obrers Pagesos del Vendrell i la seva comarca. Totes tres federacions reunien 9.242 pagesos. Per altra banda, amb molt menor importància, en aquest Congrés hi tingueren representants societats de pagesos de municipis del voltant de Barcelona pertanyents a la Federació Comarcal d'Obrers Pagesos de Barcelona que agrupaven entre totes 735 associats. Finalment cal consignar 310 afiliats de societats camperoles del Baix Camp, 270 de la Conca de Barberà i 58 de la Ribera d'Ebre. Tots ells adherits al Congrés¹.

Quadre 2.1. *Societats catalanes de caràcter explícitament agrari representades al Congrés de la CNT al Teatre de la Comèdia de Madrid el 1919.*

Província de Barcelona

Barcelona (S. Andreu P.)	BAR Sociedad de Agricultores	70
Esplugues del llobregat	BAR Sociedad de Agricultores	50

¹ En la memòria del Congrés s'afirmava -si bé exagerant-: "En pocos meses, la organización obrera en las comarcas agrícolas catalanas ha crecido en proporciones alentadoras. TODA la provincia de Tarragona ha ingresado en la CNT y está en camino de pasar lo mismo en la provincia de Lérida. La incorporación de los campesinos al movimiento emancipador del proletariado puede considerarse como definitiva. El hecho que cierto político español temía tanto se produjese -que el obrero del campo diese la mano al de la ciudad- se ha realizado ya. Inútil es encarecer su enorme trascendencia" (CONFEDERACIÓN NACIONAL DEL TRABAJO: *Memoria del Congreso 1919. Celebrado en el Teatro de la Comedia de Madrid, los días 10 al 18 de Diciembre de 1919*, Barcelona, 1932:38). El 1929 el dirigent sindicalista agrari Pere Segarra -Anteo- recordava amb nostàlgia la força de l'anarcosindicalisme durant el trienni bolxevic en les comarques tarragonines: "Nosotros no podemos menos que recordar lo bien organizados que estaban las comarcas de Vendrell con unos 26 pueblos organizados; la de Valls, con unos 20 pueblos, la de Montblanc, con 16 pueolos; la del Alto y Bajo Priorato, con más de 25 pueblos; con la joven pero pujante comarca del Delta del Ebro, con unos 8 pueblos; con núcleos de amigos y organismos en los pueblos de las márgenes del Ebro y en los montes y campos de Gandesà, como Bot, Horta, Cherta, Flix y otros muchos que no recordamos, y los 15 ó 20 pueblos que se agrupaban alrededor de Reus y Tarragona" (*Acción Social Obrera*, 12-10-1929, citat a MAYAYO ARTAL, Andreu: *De pagesos a ciutadans...*:102-103).

Hospitalet del Llob., L'	BAR Sindicato de Agricultores	165
Sant Just Desvern	BAR Sociedad de Agricultores	140
Prat de Llobregat, el	BLL Sociedad de Agricultores	125
Sant Feliu de Llob.	BLL Sociedad de Agricultores	125
Sant Joan Despí	BLL Sociedad de Agricultores	60

Provincia de Tarragona

Alcover	ACA Sociedad de Agricultores	30
Cabra del Camp	ACA Sociedad de Agricultores	205
Milà, el	ACA Sociedad de Agricultores	40
Nulles	ACA Sindicato de Obreros Agricultores	60
Puigpelat	ACA Sociedad de Agricultores	70
Vallmoll	ACA Sociedad de Trabajadores del Campo	100
Valls	ACA Federación Agrícola de Valls	2500
Vilavella	ACA Sociedad de Agricultores	34
Montroig	BCA Sociedad de Agricultores	100
Reus	BCA Sociedad de Agricultores	50
Selva el Camp, la	BCA Sindicato de Agricultores	160
Arbós del Penedès	BPE Sociedad de Agricultores	125
Bisbal del Penedès	BPE Sociedad de Agricultores	180
Vendrell, el	BPE Fed Obreros Agric Vendrell y comarca	1900
Espluga del Francolí, l'	CRA Sindicato de Agricultores	70
Montblanc	CRA Sociedad de Agricultores Jornaleros	200
Capçanes	PRI Unión Obrera de Agricultores	42
Falset	PRI Sociedad de Trabajadores del Campo	480
Falset	PRI Federación del Alto y Bajo Priorato	4842
Guiamets, les	PRI Unión de los Trabajad. del Campo	38
Marçà	PRI Sociedad de Agricultores	500
Torroja del Priorat	PRI Sociedad de Trabajadores del Campo	80
Tivissa (Serra d'Almós, la)	REB Sociedad de Obreros Agricultores	58
Forcades	? Sociedad de Agricultores	12

Suma 12611

Suma real (selectiva) 10627²

Font: CONFEDERACIÓN NACIONAL DEL TRABAJO: *Memoria del Congreso 1919...*

Però la força de l'anarcosindicalisme agrari a Catalunya anà més enllà d'aquestes comarques representades en el Congrés del 1919. No s'exagera excessivament quan s'afirma que en aquest any la CNT aconseguí reunir al seu si la pràctica totalitat del moviment sindical i obrer -i també camperol- català. Bona part de la pagesia de les províncies de Barcelona, Lleida i Girona també fou absorbida per la CNT a través dels sindicats únics. El que succeeix és que és gairebé impossible de comptabilitzar el pes que els pagesos tingueren dins d'aquests sindicats únics locals. No és cert, òbviament, que dels 428.631 obrers catalans representats al Congrés de la Comèdia només fossin

² Aquesta suma, més real, s'ha obtingut prescindint de les xifres d'aquelles societats locals que podien estar incloses en les xifres de les federacions comarcals, en concret de les federacions del Priorat, Baix Penedès i Alt Camp. També s'ha inclòs a la suma selectiva, lògicament, les xifres de les societats del Barcelonès, Baix Llobregat, Baix Camp, Conca de Barberà i Ribera d'Ebre.

pagesos els 10.627 o, com a molt, els 12.611 que sumen les societats i federacions catalanes estrictament agrícoles relacionades al quadre 2.1. Dins les federacions locals d'oficis varis i sindicats únics locals s'hi amagava població obrera pagesa³. Per altra banda, no tots els pobles i municipis on hi hagué sindicats únics estigueren representats o adherits al Congrés. En qualsevol cas, la força de la CNT tant al camp català com arreu de Catalunya el 1919 ni tan sols es pot mesurar en xifres d'afiliats o d'adherits. La capitalització del poderós moviment obrer d'aquests anys per la CNT féu que entressin dins la seva òrbita i influència sindicats i sindicalistes que mai no s'arribaren a adherir explícitament a aquesta Confederació. I encara que moltes de les mateixes societats pageses que s'hi adheriren no eren pro-anarquistes ni romangueren posteriorment dins la CNT, cal definir com a fonamentalment anarcosindicalista el moviment sindical agrari reivindicatiu conduït per la CNT que es donà al camp català entre 1918 i 1920⁴.

En les nostres comarques rabassaires -on s'implantà la Unió de Rabassaires als anys vint-aquest moviment fou molt vigorós. Cal pensar que era una zona on la CNT comptà amb una força extraordinària. Segons les xifres oficials del Congrés de la Comèdia, l'afiliació anarcosindicalista el 1919 en aquestes comarques rabassaires superava el 80% del total d'afiliats catalans i també superava el 80% de la població total obrera de les pròpies comarques. Eren percentatges molt alts i s'expliquen en bona mesura pel pes que tenia la indústria en aquesta àrea geogràfica. Però el camp també hi hagué de jugar un cert paper que havia d'anar molt més enllà dels 735 afiliats pertanyents a les societats pageses representades al Congrés del 1919 amb seu a la zona d'influència de la Unió.

³ En el Congrés del Teatro de la Comedia hi havia representats, per exemple, tretze sindicats únics o federacions locals de societats obreres de poblacions que el 1925 tenien societat rabassaire adherida a la Unió de Rabassaires. Aquestes poblacions eren Castellar del Vallès, Cervelló, Malgrat, Martorell, Rubí, Sabadell, Sant Boi, Sant Feliu de Llobregat, Sentmenat, Vilafranca, Vilanova i la Geltrú, Mollet i Badalona. A part, hi havia també representats d'altres sindicats únics de poblacions que entre 1922 i 1925 havien estat bastant vinculades a la Unió com Olesa de Montserrat o Molins de Rei. Convé destacar que l'única població de la Unió de Rabassaires dels anys vint que participà al Congrés cenetista de 1919 amb societat agrícola pròpia fou Sant Feliu de Llobregat.

⁴ Surós Peracaula, a través dels seus estudis de la província de Girona, ens demostra i documenta la presència d'efectius camperols anarcosindicalistes en comarques rurals catalanes que no comptaren amb cap societat agrícola explícita adherida al Congrés de la Comèdia. Surós apunta la importància d'un sindicat agrari cenetista a Olot a partir de 1919 -que intervindria activament en el Congrés Regional Camperol d'abril de 1923-. També esmenta els casos "dels agricultors de Santa Coloma de Farners que, el desembre de 1921, varen deixar la Federació Comarcal al·legant que no podien pagar la quota de 25 cèntims al mes" i del sindicat agrari de Castelló d'Empúries que havia arribat a tenir 300 afiliats (SURÓS PERACULA, Joan: *Població obrera i conflictivitat social a Girona (1914-1923)*, tesi de llicenciatura, UAB, 1988).

Quadre 2.2. *Afiliació a la CNT de les comarques de la Unió de Rabassaires el 1919.*

	N. afiliats	% D'afiliats en relació a la població obrerera total de la comarca
Anoia	5.600	80'9
Alt Penedès	1.000	28'6
Bages-Berguedà ⁵	67.665	204'9 ⁶
Barcelonès	256.082	92'2
Baix Llobregat	7.530	74'7
Garraf	2.740	56'4
Maresme	12.393	68'0
Vallès Occ.	21.890	69'2
Vallès Oriental	2.800	44'7
Total	337.700	86'1

Font: TAVERA, Susanna i VEGA, Eulàlia: "L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal 1919-1936" a *Revolució i Socialisme. Col·loqui Internacional, 14-15-16 desembre 1989. Barcelona, UAB, Barcelona, 1990.*

En concret, a les poblacions que estaven adherides a la Unió de Rabassaires el 1925, també sembla que el grau d'afiliació confederal tingué relació amb el nivell d'industrialització del municipi, tal com es mostra al quadre següent. Però repeteixo que la influència cenetista i fins la implantació dels sindicats únics locals anaren més enllà del que mostren aquestes xifres.

⁵ El Bages i el Berguedà s'han de comptabilitzar junts -tot i que aquest segon no és pròpiament una comarca de la Unió de Rabassaires dels anys vint- perquè en les dades cenetistes del 1919 alguns sindicats importants amb implantació en aquestes dues comarques oferien xifres globals d'afiliats sense distingir quants pertanyien a cada una de les dues.

⁶ Aquest percentatge, que sorprenentment supera el 100%, hauria d'obligar a fer una crítica de les fonts originàries dels quadres. En el mateix article que cito com a font del quadre es fa una crítica aprofundida de les xifres d'afiliats a la CNT que són les que el mateix sindicat publicava i difonia amb cert grau d'exageració i amb objectius propagandístics. També en el quadre següent apareixen percentatges superiors al 100%.

Quadre 2.3. *La CNT als municipis de la Unió de Rabassaires el 1919 i 1931*⁷.
*Percentatge d'afiliació sindical el 1919 sobre la població obrera*⁸.

		N. Obrers ind. (1920)	N. representats Congrés CNT 1919	N. representats % Congrés CNT 1931	
Manresa	BAG	9421	19895 ⁹	211,1	7078
Sentmenat	VOC	402	600	149,2	
Sant Boi del Ll.	BLL	610	800	131,1	200
Sant Feliu del Ll.	BLL	1170	1425	121,7	1000
Badalona	BAR	8856	9140	103,2	13888
Cervelló	BLL	222	220	99,1	
Malgrat de Mar	MAR	594	450	75,7	275
Vilanova i la G.	GAF	3604	2635	73,1	3500
Vilafranca del P.	APE	1583	1000	63,2	2500
Sabadell	VOC	13070	7925	60,6	10675
Canet de Mar	MAR	1742	1038	59,5	200
Rubí	VOC	1289	500	38,7	
Castellar del V.	VOC	1464	500	34,1	
Mollet del Vallès	VOR	1609	500	31,1	
Martorell	BLL	749	200	26,7	700
Esparraguera	BLL	1822			1500
Sant Vicenç de C.	BAG	800			1300
Sant Sadurní d'A.	APE	435			800
Gelida	APE	164			700
Santa Coloma G.	BAR	804			500
Tiana	MAR	657			
Arenys de Munt	MAR	357			
Piera	ANO	284			
S ^a Margarida i M.	APE	274			
Papiol, el	BLL	208			
Teià	MAR	163			
Sant Cugat del V.	VOC	142			
Castellbisbal	VOC	31			
Montornès	VOR	26			
Ullastrell	VOC	7			
Subirats	APE	6			
Abrera	BLL	3			
Masquefa	ANO				
Sant Quirze del V.	VOC				
Rajadell	BAG				
Sant Martí S.	APE				

⁷ He inclòs dades del 1931 perquè es vegi més clarament el pes anarcosindicalista en les diferents poblacions del quadre.

⁸ Fonts: GABRIEL, Pere: "La població obrera...; CNT.: *Memoria del Congreso 1919. Celebrado en el Teatro de la Comedia de Madrid, los días 10 al 18 de Diciembre de 1919*, Barcelona, 1932; *Memoria del Congreso Extraordinario celebrado en Madrid los días 11 al 16 de junio de 1931*, Barcelona, 1932.

⁹ A aquesta xifra de Manresa hi ha inclosos militants d'altres poblacions que estaven adherits a sindicats que tenien seu a Manresa i que la font no desglossa. Per això, per exemple, Sant Vicenç de Castellet no té oficialment cap efectiu cenetista el 1919, quan era una de les poblacions que aportava més afiliats als sindicats o federacions comarcals del Bages.

Martorelles	VOR
Fonollosa	BAG
Avinyonet	APE
Viladecavalls	VOC
Sant Esteve S.	BLL
Sant Llorenç d'H.	APE
St. Salvador de G.	BAG

46.828

44.816

En totes les poblacions del quadre que comptaven amb efectius cenetistes segons les xifres oficials tant del 1919 com del 1931, l'anarcosindicalisme hi tingué sens dubte una destacada presència. Òbviament destaquen els que tenen els percentatges més alts com Manresa, Sentmenat, Sant Feliu, Sant Boi, Badalona o Cervelló. Però no es pot oblidar poblacions que oficialment, alguns de manera sorprenent, no tenien efectius el 1919 i en canvi el 1931 se'ns mostren com a baluards cenetistes: Esparraguera, Sant Vicenç de Castellet, Sant Sadurní d'Anoia i Gelida.

Retinguem el nom d'aquestes dues darreres poblacions perquè pertanyen a la comarca rabassaire que teòricament era menys anarcosindicalista -segons el quadre 2.2.-, l'Alt Penedès, i, en canvi, fou una comarca on es visqué un altíssim grau de conflictivitat sindical rural. Precisament, durant el trienni bolxevic, la conflictivitat laboral i social solgué anar paral·lela al procés d'organització obrera anarcosindicalista. I l'Alt Penedès no hagué de ser una excepció. No és estrany que un dels llocs on la dependència del moviment rabassaire al sindicat únic fou més evident va ser Vilafranca del Penedès. Fins i tot, un cop passada la ressaca revolucionària del 1919-1920, la Unió de Rabassaires tingué molts problemes per implantar-se en aquesta ciutat a causa de la influència cenetista dins el sindicalisme pagès¹⁰. Vilafranca comptava des del 1910 amb la Societat d'Obrers Agricultors, de clara influència anarcosindicalista. El secretari d'aquesta societat el 1919, Facundo Via, era alhora tresorer de la Federación Local de Solidadidad Obrera des del 1911¹¹. El Ple Regional Camperol confederal que se celebrà l'abril del 1923 a Barcelona, havia de tenir lloc en principi a Vilafranca. Problemes de localització d'un espai adequat per a l'assemblea decidiren a darrera hora traslladar el Ple a la ciutat comtal.

¹⁰ Duran i Cañameras, com a dirigent de la Unió, escriví en el seu *Dietari* inèdit el 1922 (p. 702): "els rabassaires [de Vilafranca] estaven dominats pel sindicat únic i ens digueren que no podien tenir tractes amb nosaltres perquè anàvem amb el Ferrer Cabra que havia sigut sempre el qui havia dirigit la política republicana del districte".

¹¹ És possible que aquesta Societat d'Obrers Agricultors es refundés el 1922-23, en passar a adherir-se a la Unió de Rabassaires. P. GABRIEL, a la seva tesi *Classe Obrera...*:584, dona dues dates de naixement de la societat: el 1910 i el 1923. El més probable és que es tractés d'una refundació ja que el president de l'entitat Pere Cartró és el mateix almenys des del 1919 al 1923.

Aquesta societat d'agricultors vilafranquina, així com les veïnes i poderoses federacions comarcals de pagesos de tendència anarcosindicalista del Baix Penedès i l'Alt Camp - recordo que ambdues participaren al Congrés de la Comèdia de 1919- hagueren d'influir necessàriament en el sindicalisme rabassaire de l'Alt Penedès. A la major part de poblacions d'aquesta comarca hi hagué d'haver sindicats únics integrats, d'entre d'altres col·lectius, per parcers i rabassaires, tot i que el 1919-20 només em consti la seva presència explícita a la capital i en una població relativament petita -però precisament per això significativa- com Sant Cugat Sesgarrigues¹². Un dels principals propagandistes catòlics agraris catalans, Josep Maria Rovira, afirmava amb certa resignació en una conferència a la població penedesenca de Sant Sadurn d'Anoia el 4 de gener de 1920, en ple locaut patronal general a Catalunya: "S'ha sindicat tothom, no queda ningú [sense sindicat-se] (...). Veiem com tothom s'associa i es syndica, com si els nostres pagesos fossin iguals que'ls de les ciutats". "Els propulsors del moviment agrari han unit els pagesos, han unit els pobles i finalment els han unit a tots els treballadors. Han volgut anar a la força única per assegurar mellor el seu triomf"¹³. ¿No es referia mossèn Rovira a la força sindical que més es va acostar en aquell moment a la sindicació única i total, la CNT, quan parlava d'aquesta *força única*? L'Associació de Propietaris de Vilafranca fou més explícita encara que mossèn Rovira. Tot lamentant l'agitació rabassaire a les vinyes penedesenques del 1919-1920 afirma que "la fuerza impulsora de tal movimiento fue el comunismo revolucionario, que después de haberse enseñorado de los centros industriales de Cataluña, y especialmente de Barcelona, abultando injusticias, exagerando egoismos y prometiéndolo utópicas igualdades, trató de juntar en el Sindicato único la gente del campo a las masas proletarias de la ciudad para dar batalla al organismo social"¹⁴.

És cert que al Penedès hi hagueren i actuaren per aquells anys altres federacions i

¹² En aquesta darrera població, de 801 habitants el 1920, propietaris rurals denunciaren en aquest any a la cooperativa agrària local demanant el seu tancament "por los casos probados de violencia que han cometido la mayoría de socios de dicha cooperativa este verano con varios con el fin de obligarles a pertenecer al *Sindicato Unico* al cual pertenecen aquellos" (Expd. 11.211 de l'AGCB ("Asociación Agrícola Cooperativa de San Cugat Sesgarrigas")).

¹³ ROVIRA, Josep M.: "Conferència d'orientació social", Cambra Agrícola del Noia, gener de 1920.

¹⁴ INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *La rabassa morta...*:21. Aquesta, Associació de propietaris acaba el mateix escrit (a la p. 23) dient: "a medida que ha ido eclipsando la influencia del Sindicato único en Barcelona [s'escriu aquest text el 1922], se han constreñido igualmente en el Panadés las coacciones y exigencias de las Juntas de *parcers*".

sindicats pagesos que sobre el paper estaven al marge de l'anarcosindicalisme, com la important Federació Comarcal de Societats Obreres Agrícoles del Penedès, teòricament de tendència republicano-socialista. Però, tal com explicaré més endavant, la constitució d'aquesta federació el 1919 respongué en bona mesura precisament a l'objectiu de frenar l'avenç de la CNT per aquesta comarca rabassaire. Per altra banda tampoc és clar que una part important dels sindicats locals que integraven aquesta federació no tinguessin cap relació amb els sindicats únics locals o amb l'anarcosindicalisme.

Almenys l'actuació sindical de bona part de les societats de pagesos, ja no només de l'Alt Penedès, sinó d'arreu de les nostres comarques rabassaires, tingué molt a veure amb la gran capacitat d'acció i mobilització per a les vagues i les reclamacions de millores laborals que demostraren els sindicats únics, i que precisament fou una de les claus de l'èxit d'aquests¹⁵. Els sindicats únics afermaren arreu el pes *local* del moviment obrer. Negociaren a nivell local i directament, entre obrers i patrons, sense intermediaris. Precisament aquesta tàctica *localista* fou molt adequada per a les reivindicacions rabassaires. Perquè cap altre sector com l'agricultura acusava unes diferències de condicions laborals tan grans entre localitats i comarques. D'aquesta manera les societats rabassaires i/o els sindicats únics locals presentaren als propietaris de cada població unes bases diferents en funció de les condicions en què es treballés fins aleshores. En totes les bases es demanava fonamentalment una rebaixa de les parts de la collita a pagar al propietari (de la meitat al terç, del terç al quart, etc.) i augment de la col.laboració del propietari en les despeses del cultiu (en adobs, llavors, sofres, sulfats). Val a dir que aquests productes s'havien encarit especialment al llarg dels anys deu a conseqüència sobretot de la guerra europea. El cost de producció d'una càrrega de vi va passar de 17 pessetes el 1913 a 28 després d'aquesta guerra¹⁶.

En general, parcers i rabassaires obtingueren èxits en les seves reivindicacions. La Federació Comarcal de Societats Obreres Agrícoles del Penedès reconegué que entre 1918 i 1920 "muchos propietarios aceptaron las demandas accediendo a las mejoras"¹⁷.

¹⁵ Pere GABRIEL assenyala a la seva tesi *Classe obrera...*:728 com els obrers s'incorporaren als sindicats únics per la gran capacitat que mostraren els dirigents anarcosindicalistes d'acció i mobilització en les vagues dels anys 1918-1919.

¹⁶ INSTITUT AGRÍCOLA CATALÀ DE SANT ISIDRE: *La crisi vinícola. Conferències*, Barcelona, 1923:13.

¹⁷ INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *La rabassa morta...*:30.

Abans de la lluita sindical generalitzada del 1919, en les nostres comarques rabassaires la renda més comuna a pagar per part del pagès era un terç de la collita. A Font-rubí, de l'Alt Penedès, per exemple, de 581 contractes de vinya analitzats tenien les proporcions següents abans de la collita de raïm del 1919: un 66'2% pagaven 1/3, un 20'6% 2/5, un 10'8% 1/2, i només un 2'06% 1/4¹⁸. Després de les mobilitzacions aquestes proporcions variaren favorablement per al pagès. Tot i que no conegui amb exactitud la variació exacta que sofrí la renda en aquesta població, sé que a Gelida - també a la mateixa comarca de l'Alt Penedès- els rabassaires aconseguiren fer baixar la proporció dels que pagaven un terç a menys del 25% dels contractes i fer predominar la proporció del quart a gairebé el 50% dels contractes¹⁹. En l'enquesta feta per *La Terra* (10-11-1923/15-12-1923) a diverses poblacions amb contingents rabassaires es diu que a Castellet i Gornal (el Garraf) el sindicat aconseguí el 1919 rebaixar les parts de 2/5 a 1/3. Semblantment va passar a Castellbisbal i a Martorelles on els vinyaters pagaren a la dècada dels vint comunitment l'1/4 i a Sant Fost de Capcentelles, de forma repartida, l'1/3, 2/7 i 1/4. En la mateixa enquesta, que tan sols contestaren set poblacions, en quatre d'elles -Montornès i Sant Fost de Capcentelles, del Vallès Oriental, Teià, del Maresme, i Castellet i la Gornal, del Garraf- reconeixien que a partir del 1919-1920 els propietaris col·laboraven en major proporció a les despeses dels cultius o fins que concediren algun dret al rabassaire com el de pastura per les vinyes²⁰. Al Baix Llobregat, en general, els propietaris transigiren a fer-se càrrec a partir de llavors del sulfat²¹.

Però aquestes millores no foren aconseguides amb facilitat. Totes anaren acompanyades

¹⁸ Llibre de registre de socis de la Societat de Rabassaires de Font-rubí el 1919 (I-41 de l'AHM Font-rubí).

¹⁹ Abans de la revisió de rendes de 1931 107 pagesos de Gelida declaraven tenir 139 contractes diferents de rabassa morta amb les següents proporcions: el 0'7% l'1/2; el 21'8% l'1/3; l'1'4% el 2/7; el 48'1% l'1/4; el 26'2% l'1/5 i l'1'4% l'1/6 ("Acta de consignación de la renta o precio de arrendamiento de una finca rústica a los efectos de pedir su revisión", Gelida, setembre-novembre de 1931 a l'AHM Gelida).

²⁰ Els rabassaires de Teià, el 1924, tornaren a reconèixer que "durante 6 años [és a dir, des del conflictiu 1919] han sido en grandes cantidades los abonos entregados por los propietarios a sus aparceros" (*La Terra*, 12-4-1924:3). Sobre Castellet i la Gornal, Duran i Cañameras escriuria el 1925: "Quan les lluites agràries del Penedès d'ara fa uns quatre anys (...) els propietaris varen firmar unes bases que modificaven els contractes de conreu de la terra millorant la situació dels pagesos. Entre aquestes millores hi havia la de que el propietari no es reservava les herbes de les terres donades a conreu i, per tant, que d'allí endavant no podria arrendar tals herbes ni fer entrar en els conreus remats de bestiar" (*Democràcia*, 12-9-1925:1-2).

²¹ DURAN i CAÑAMERAS: "Contractes d'aparceria..."

d'una forta conflictivitat laboral i social. Les quals coses demostren l'alt grau d'organització sindical que s'assolí per part de la pagesia de les comarques estudiades. La correlació entre desenvolupament organitzatiu camperol i conflictes vaguístics, que Tuñón de Lara confirma que es produí a Andalusia durant el trienni bolxevic, també es donà en les comarques rabassaires catalanes²². Durant el bienni 1919-1920 es visqué una situació molt tensa en aquestes comarques. L'Institut Agrícola de Sant Isidre es dirigí al govern per comunicar-li el "estado de anarquía en que hoy nos hallamos sumidos" i de la necessitat i urgència "que los Poderes públicos amparen el derecho de propiedad, restablezcan el principio de autoridad y obliguen a todos al cumplimiento de las leyes del país y a la observancia de los contratos de trabajo y de la explotación de las tierras libremente estipulados"²³. Per la seva banda l'Associació de Propietaris de Vilafranca denuncià dos anys després de les lluites: "Los terratenientes no arreglados y los parcers esquirols quedaron sujetos a los efectos del boycott en todos los órdenes de la vida humana, mucho más molestos en el campo que en la ciudad, y a los improperios e insultos de los chiquillos y mujeres por las calles de las poblaciones (...). En 1919 y 1920, la recolección de la uva en diversas fincas tuvo que practicarse con intervención de la Guardia Civil para evitar que se malograra en las cepas la parte de fruto correspondiente a los propietarios (...). Que el sindicalismo ha tratado de imponerse en el campo también por el terror lo atestiguan, además de los procedimientos apuntados, la imposición de multas a los remisos en ingresar en las Sociedades de labradores, las amenazas proferidas, los diversos actos de sabotage realizados, los dos asesinatos en la villa del Vendrell, la reciente explosión de tres bombas (la cuarta no llegó a explotar) en una casa de campo del término de Castellví de la Marca..."²⁴.

La conflictivitat no es va limitar al Penedès, si bé en aquesta comarca es van viure molt probablement els episodis més violents. De la mateixa manera que s'ha dit que s'havien aconseguit millores en altres comarques, també la conflictivitat agrària s'escampà gairebé arreu de Catalunya, més o menys seguint les petges de la implantació anarcosindicalista. Tinc constància de conflictes laborals i socials rurals més o menys greus en les comarques tarragonines de la Conca de Barberà, l'Alt Camp, de les gironines de la

²² TUÑÓN DE LARA, Manuel: *Luchas obreras y campesinas...*

²³ Document adreçat al Consell de Ministres per l'IACSI publicat a *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro (RIACSI)*, 20-1-1920:24-26.

²⁴ INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *La rabassa morta...*:22.

Garrotxa i l'Alt Empordà i en gairebé totes les nostres comarques rabassaires, especialment a Teià, Mataró, Argentona i Canet al Maresme; Martorell, Cervelló, Abrera, Sant Feliu i Sant Boi al Baix Llobregat; Castellet i la Gornal i Sant Pere de Ribes al Garraf; Santa Perpètua i Castellbisbal al Vallès Occidental; i Badalona al Barcelonès²⁵. La repressió contra el sindicalisme -també l'agrari- que s'exercí fonamentalment a partir de finals de 1920 quan Martínez Anido es féu càrrec del govern civil de Barcelona -de la qual se'n parlarà més avall- no féu més que corroborar el grau de mobilització, activitat i conflictivitat sindical que es donà durant l'eufòria revolucionària del trienni bolxevic.

2.1.1. La vinculació entre l'anarcosindicalisme i el republicanisme.

L'èxit cenetista al camp català durant el 1918-1920 no s'explicaria sense tenir en compte la històrica vinculació des del segle XIX de l'anarcosindicalisme amb el republicanisme o, potser millor, amb el sector més obrerista del republicanisme. Dins d'aquest sector s'inclouïa un republicanisme molt reivindicatiu de base pagesa que no tindria gaires dificultats per acceptar l'estratègia dels sindicats únics en l'ambient d'eufòria revolucionària del trienni bolxevic. Era un republicanisme que havia estat dominant dins el sindicalisme rabassaire des de pràcticament el Sexenni Democràtic, que fins a principis de segle estigué integrat fonamentalment dins el federalisme i que fornirà la base social i ideològica de la Unió de Rabassaires a partir de 1922. Era el republicanisme que ja a finals del segle XIX hagué d'assumir cojunturalment la direcció de l'obrerisme pagès organitzat a partir de la Federació de Treballadors Agrícoles de la Regió Espanyola, un dels precedents més clars de la Unió de Rabassaires²⁶.

Per entendre aquests tradicionals lligams entre republicans i anarcosindicalistes cal tenir present, tal com ha recordat Àngel Duarte, que s'ha insistit excessivament en la ruptura obrerisme/republicanisme arran del desenllaç del Sexenni i que cal, en canvi, recalcar la pervivència del parentiu ideològic entre republicans i llibertaris fins als anys de la II

²⁵ Vegeu PUJOLAR HUGUET, R.: *La qüestió agrària del Pla d'Olot*, Olot, octubre de 1919; NEGRE PASTELL, Pelayo: *Evolución del régimen de propiedad en Cataluña, singularmente en la diócesi de Gerona*, s.d. (1921?); MAYAYO ARTAL, Andreu: *De pagesos a ciutadans...*; MAYAYO ARTAL, Andreu: *La Conca de Barberà 1890-1939. De la crisi agrària a la guerra civil*, Montblanc, 1986; GAVALDA TORRENTS, Antoni: *L'associacionisme agrari...*; per a les comarques rabassaires que estudiem vegeu INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *La rabassa morta...*; DURAN CAÑAMERAS, F.: "Història de la qüestió agrària..."; *La Terra*, 15-11-1922, 22-9-1923 i 18-10-1924; *El Diluvio*, 16-12-1919, 3-1-1920, 11-7-1920 i 21-9-1920; *La Costa de Llevant*, 28-11-1919, 19-9-1920, 11-7-1920; *Setmanari de Mataró*, 19-9-1920; *Democràcia*, 1-8-1920, 19-9-1925 i 16-7-1927.

²⁶ LOPEZ ESTUDILLO, Antonio: "Federalismo y mundo rural..."

República. Un parentiu que fou possible mantenir-lo a través de la convivència d'uns i altres en les múltiples formes existents d'associacionisme local -societats corals, centres obrers i republicans, cooperatives, mútues, societats de foment de les escoles laiques o del lliurepensament o fins lògies maçòniques- o a través d'altres canals com la premsa²⁷. La col·laboració a nivell local es concretà fins i tot en la participació conjunta en eleccions municipals. A Martorell, per exemple, el 1915 anarquistes cooperarien amb republicans federals per derrotar el radical Pere Puig segons denuncià aquest mateix²⁸. En la mateixa comarca, a Sant Feliu de Llobregat, el 1917, el dirigent local de l'anarcosindicalista Federació Nacional d'Obrers Agricultors, Remigi Pañella -que posteriorment ingressaria a la Unió de Rabassaires- aniria de candidat en una mateixa llista amb republicans i reformistes en les eleccions locals d'aquell any²⁹. Per altra banda, Pere Gabriel dóna prova de relacions personals que s'establiren abans i després del 1900 entre dirigents anarquistes i republicans -com per exemple entre el federal Joan Tutau i els anarcosindicalistes Farga Pellicer i Lluanas- que, segons aquest mateix historiador, expliquen molt millor les vinculacions entre anarquisme i republicanisme que no pas llargues disquisicions polítiques³⁰. Alhora, Enric Ucelay ha posat de manifest com republicans i anarquistes compartien -amb lleugeres diferències de matis- molts conceptes ideològics com ara la visió teòrica del funcionament de l'economia idealitzant la realitat catalana de petites empreses i tallers com un primer pas cap a una propietat social. Unes fronteres de classe toves i unes fronteres de barri desdibuixades "configuraven una cultura genuïnament popular, amb especificitats proletàries i petit burgeses, però que componien un conjunt interclassista i barrejat. Tant anarquistes com republicans i nacionalistes tenien una visió idealista de la Història, que es basava en una concepció humanista de la societat i no en una anàlisi de classes socials derivada de fonaments econòmics"³¹. Anarquistes i republicans, en fi, col·laborarien estretament -tal com es veurà més endavant- en els moviments d'oposició política a la Dictadura de Primo de Rivera i a fer possible la instauració de la II República.

²⁷ DUARTE, Àngel: "Republicans i obreristes" a *Revolució i Socialisme. Col·loqui Internacional*, 14-15-16 desembre 1989. Barcelona, UAB, Barcelona, 1990:80 i 87.

²⁸ *El Progreso*, 17-11-1915.

²⁹ TARDÀ, Joan: *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principis del segle XX*, Barcelona, 1991:197.

³⁰ GABRIEL, Pere: "Anarquisme i catalanisme" a TERMES, Josep i altres: *Catalanisme. Història, Política i Cultura*, Barcelona, 1986.

³¹ UCELAY DA CAL, Enric: *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona, 1982:104-105.

La relació entre uns i altres estimularia tant la tendència constant a la recuperació de la tradició del sindicalisme més moderat i republicà per part de l'anarcosindicalisme com la recerca de l'ajuda de l'esquerra política per part d'anarquistes en moments de forta repressió política i sindical com es donà durant el trienni bolxevic, especialment a partir de 1920. Per això fou ben natural i assumible per tots els llibertaris l'ajuda dels advocats laboralistes procedents de les files republicanes als anarcosindicalistes perseguits en aquest període. Guerra del Río, Jesús Ullé, Puig d'Asprer, Joan Casanovas³², Ramon Aguiló, Saragoyen, Francesc Layret o Lluís Companys són els més coneguts³³. El cas de Companys és el que ens interessa més perquè, a banda que fundarà i serà el líder indiscutible de la Unió de Rabassaires al llarg dels anys vint, tingué -al costat de Layret fins la mort d'aquest al novembre de 1920- una trajectòria política i sindical a partir de 1917 molt acostada a la CNT i, per raons d'amistat i d'afinitats ideològiques, amb el principal líder d'aquesta confederació, Salvador Seguí. S'ha destacat repetides vegades l'acció de Companys com a advocat de sindicalistes i fins el seu esperit humanitarista per defensar els perseguits durant aquell trienni. El republicà Ramon Ratés va deixar escrit sobre aquest polític que "el que considero millor de tota la seva actuació fou l'abnegada defensa que féu dels sindicalistes perseguits de la CNT. Quan eren molts els advocats que se'ls treien del davant, ell els acollia afectuosament"³⁴. I el comunista Amadeu Bernadó escriví que "com més se'ns amordassava, com més se'ns empaitava, com més germans nostres queien clivellats per les bales dels botxins a sou d'Anido o d'Arlegui, més càlida i més solidària se'ns mostrava, però, l'assistència moral de Lluís Companys enmig de tanta covardia"³⁵. El seu càrrec de regidor del municipi de Barcelona, que exercí des del 1917 al 1920, el féu implicar especialment en la cruenta conflictivitat laboral i social que es visqué en la ciutat comtal durant aquests anys.

³² Ramón Xuriguera escriví de Casanovas: "la inhibició explicable, potser en un lletrat professional, no era possible en aquell que de més a més de lletrat, per llurs activitats polítiques i socials, se sentia solidaritzat amb les lluites populars. La primera defensa que portà cap, fou la de Salvador Seguí. Era amic seu i la doble condició d'amic i perseguit exaltà l'incentiu d'aquella defensa. Després l'organització obrera el requerí per altres defenses. La seva inclinació havia estat guanyada per les necessitats populars. A tantes indicacions d'abandó que li foren fetes, havia de resistir-s'hi sempre fins que una imposició governativa li'n privà. La quantitat d'abnegació i competència que aportà a les seves actuacions de l'Audiència, quedà palesada en el fet que, de prop de cent defenses que practicà, únicament en resultaren dues condemnes i aquestes, encara, amb gran rebaixa de la petició fiscal" (XURIGUERA, Ramon: *Casanovas. Quinze anys de política catalana*, Barcelona, 1933:73-74).

³³ Cal especificar que no eren advocats a sou de la CNT ni estaven a les ordres d'aquesta. Àngel Pestaña digué el 1929, en referència a Layret, que aquest "no era l'advocat de l'organització [cenetista], ans un advocat que intervenia en els processos de l'organització, quan per a això era requerit. Ço que no és el mateix" (Àngel Pestaña: "L'advocat Layret" a *La Campana de Gràcia*, 30-11-1929:1).

³⁴ RATÉS, Ramon: *Memòries d'un cafeter de noranta-sis anys*, Barcelona, 1980:100.

³⁵ Citat per POBLET, Josep M.: *Vida i mort de Lluís Companys*. Barcelona, 1976:107.

Intentà aprofitar aquest càrrec per frenar la repressió contra els obrers, per intervenir en conflictes vaguístics, alguns tan importants com el famós de la Canadenca. Una de les millors proves de la veritable implicació de Companys en les lluites obreristes en aquells anys fou el nombre de vegades en què va ser empresonat simplement per ser un element de confiança dels sindicalistes: l'agost del 1917, el maig de 1918, el febrer de 1919, l'abril del mateix any i finalment el novembre de 1920³⁶. Aquest darrer empresonament formà part de l'onada durament repressiva que engegà Martínez Anido en aquell moment. Companys, juntament amb Seguí i altres importants sindicalistes, va ser deportat al castell de la Mola a Maó³⁷.

Sens dubte la crisi en què havia caigut el republicanisme català a finals dels anys deu en part degut als postulats abstencionistes defensats pels anarquistes empenyé als republicans a buscar aliats i base social en el sindicalisme. Però també és cert que un altre factor no menys important de l'acostament entre el republicanisme i l'anarcosindicalisme fou la creença generalitzada -sobretot durant 1919-1920- del fet que acabaria triomfant la revolució social³⁸. La percepció de l'esquerra política que a la CNT, aquell "gegant amb peus de fang", li mancava una direcció política per fer triomfar la revolució va portar a Layret i Companys a provar d'acostar posicions amb Seguí i amb els sectors cenetistes menys refractaris a l'actuació política per emprendre accions tan importants com l'intent de transformar el setembre de 1920 el Partit Republicà Català en un partit comunista adherint-lo a la III Internacional, amb el propòsit que fos aquest

³⁶ Enric JARDÍ, a al seva obra *Lluís Companys. President de la Generalitat*, Lleida, 1991:87, transcriu una carta d'uns col·laboradors de Companys dirigida a aquest el 12 de juny de 1920 en què li expliquen una visita a Julio Amado, governador de Barcelona fins el desembre de 1919: "Tampoco le oculté su verdadera personalidad [referint-se a Companys] diciendo que era Vd. el hombre de confianza de los elementos obreristas, el que continuamente luchaba sin cesar procurando obtener, desde el municipio, mitigar en lo posible la cruenta e injustificada represión del Conde Salvatierra" [governador civil de Barcelona en el moment de la redacció de la carta].

³⁷ Per seguir les activitats com a advocat laboralista de Companys durant aquests anys són útils MARTÍN, Josep Lluís: "L'advocat del poble" a *Lluís Companys. Trajectòria d'un president*, Barcelona, 1991; POBLET, Josep M.: *Vida i mort de Lluís Companys...*; JARDÍ, Enric: *Lluís Companys...*

³⁸ Els dirigents republicans catalans varen manifestar en diferents ocasions el seu convenciment en l'esclat de la revolució social. Marcel·lí Domingo, en un article el 1924 titulat "L'esquerra catalana. L'emoció civil dels obrers" a *Democràcia*, 2-2-1924, afirmà: "Les hores que coincidien amb el fi de la guerra europea, amb la caiguda de tants imperis, la fugida grotesca de tants reis i la implantació a una part i una altra de règims republicans i socialistes. Qui no creia que el proletariat venia a fer la revolució social? Tant es creia que les dretes van preparar, fer i estan fent la contrarrevolució (...). Nosaltres, i amb nosaltres molts homes d'esquerra, vàrem veure amb joia aquell esclat de vida del proletariat català, i pels mitjans que van ésser possibles, vàrem facilitar-li el camí. La revolució no va ésser feta. Per falta de pit?". Companys digué dies abans de l'assassinat de Layret que en "l'emoció de les hores heroiques que vivim, ens volem ajuntar amb tots aquells que treballin perquè triomfi el més aviat possible la revolució social transformadora de l'actual règim d'injustícies i d'iniquitats" (*L'Avenir*, 6-11-1920).

partit el qui assumís el paper directiu en un possible esclat revolucionari³⁹. També és destacable en aquest mateix sentit el propòsit de Layret de formar candidatures obreristes amb el concurs de la CNT en les eleccions generals de novembre de 1920⁴⁰. Layret hagué de deixar atònits a una part dels assistents al congrés del PRC en què es discutí l'ingrés d'aquest a la Internacional comunista -sobretot al sector moderat del partit contrari a aquest ingrés el portaveu del qual en aquella ocasió fou August Pi Sunyer- quan justificà la dictadura del proletariat: "No es posible equiparar el valor de la dictadura del proletariado con la dictadura capitalista. Esta es el mantenimiento del dominio de una clase sobre la otra, mientras aquella es una necesidad circunstancial para el mantenimiento de un nuevo estado de justicia i igualdad"⁴¹. No casualment en el congrés es trobava entre el públic sindicalistes com Seguí i Quemades. La CNT ja havia aprovat la seva adhesió provisional a la III Internacional el desembre de 1919.

³⁹ L'intent s'havia de materialitzar en el congrés que el PRC celebrà el 25 i 26 de setembre de 1920. El sector majoritari del partit en aquell moment, el dirigent principal del qual era Layret, presentà la proposició, firmada per ell mateix, Alomar, Joan Casanovas, Domingo i Companys, que proposava la transformació del partit i l'adhesió a la Internacional comunista: "I. Que'l partit republicà català expressa la seva conformitat en la doctrina i l'actuació assenyalada per la Tercera Internacional; II. Que com a conseqüència, és anhel seu la constitució de tot el proletariat espanyol en un únic organisme sindical que respongui als principis de dita Tercera Internacional; III. Que en virtut dels acords d'aquesta deu existir un partit adherit a la mateixa; IV. Que's dona un vot de confiança al Directori per a que realitzi la transformació de la nostra comunitat política en el sentit expressat, ingressant, cooperant o creant el partit que respongui a dits ideals" (*El Diluvio*, 26-9-1920:32). El resultat final del Congrés ens és encara incert perquè davant la transcendència dels acords que s'havien d'aprovar es decidí que es votés per escrit dins el termini de quinze dies. Malauradament és molt difícil aconseguir esbrinar quin fou el resultat final. El 15 d'octubre s'afirmava que encara faltava per rebre la major part de les comunicacions per efectuar l'escrutini total (*El Diluvio*, 15-10-1920:18). És molt probable que la major part de les organitzacions contràries a les propostes *bolxevitzadores* es neguessin a contestar. Les contestes de les úniques organitzacions locals que recollí *El Diluvio* donaven suport a la proposta defensada per Layret. Aquestes foren les de Barcelona, Igualada, Torroella de Montgrí, Sallent, Roquetes, Vilallonga, Vallmoll, Puigpelat, Albesa i Valls (*El Diluvio*, 15-10-1920:18). Algunes organitzacions importants adherides al partit com la Joventut Republicana de Lleida es negaren a participar al congrés, tot desmarcant-se del mateix partit. Aquesta Joventut publicà una nota a *El Diluvio*, 22-9-1920:12, en què afirmava que no assistiria al congrés del PRC perquè estava defraudada d'aquest partit i per trobar-se "la massa dels afiliats en un estat de cansament els uns, d'indisciplina els altres". Per altra banda hi havia sectors que consideraven que el Partit Republicà Català havia deixat d'existir feia temps.

⁴⁰ Aquesta candidatura s'havia d'anomenar d'"Unió Proletària" i havia d'incloure Seguí i altres anarcosindicalistes. La candidatura també hauria d'incloure Companys, que aniria pel districte de Sabadell, Domingo, pel de Tortosa i Casanovas, pel districte de Vilafranca (FERRER, Joaquim: *Layret (1880-1920)*, Barcelona, 1971:200-205). El mateix dia que assassinaren a Layret -el 30 de novembre de 1920- aquest havia escrit una carta dirigida a Domingo que deia: "Mi querido amigo: yo deseaba verle para hablar de la cuestión de la candidatura de Barcelona, que ha cambiado de aspecto, y puede existir forma para presentarla. Como ahora tengo prisa no puedo darle detalles. Ya le escribiré y todavía mejor si un día de éstos podía venir V. un instante. Suyo. F. Layret" (Fons Documental Marcel·lí Domingo, Arxiu del Parlament de Catalunya).

⁴¹ *El Diluvio*, 28-9-1920:9.

¿Fins a quin punt aquests projectes de Layret del 1920 comptaven amb el suport o vist-i-plau de dirigents cenetistes com Seguí? No ho sabem amb exactitud⁴². Amb tot, Isidre Molas ja va demostrar com el "possibilisme llibertari" de Seguí admetia que calia buscar aliances fora de la classe obrera, fos incorporant nous sectors al sindicalisme (intel.lectuals, rabassaires, tècnics, etc.) fos buscant l'ajut de la burgesia liberal, a través dels partits republicans d'esquerra. Per a Seguí -segons Molas- calia "buscar el màxim d'aliances socials, i el màxim d'aliances polítiques possibles, crear una organització d'afiliació massiva i intervenir en la lluita política"⁴³. Al novembre de 1920, moment en què es debatia l'ingrés del PRC a la III Internacional després d'haver-ho proposat el Congrés del partit al mes de setembre i es discutia la confecció de candidatures obreristes per a les eleccions, havia acabat d'entrar Martínez Anido al front del govern civil de Barcelona i més que mai li feia falta a la CNT una aliança al nivell que fos per frenar o aturar la duríssima repressió de què seria objecte.

El grau d'afinitat ideològica entre Seguí, Layret i Companys en aquest moment era alt. Aquests dos últims simpatitzaven de forma declarada amb la CNT almenys des de 1917 quan col.laboraren amb aquesta central en la vaga revolucionària de l'estiu d'aquell any. El desembre de 1918 Companys afirmà en un míting a Collblanc que "els republicans tenen el deure de posar-se en contacte amb les organitzacions obreres, encara que siguin antipolítiques" en clara al.lusió a la CNT⁴⁴. En motiu del locaut patronal iniciat el novembre de 1919 i que es perllongarà fins al gener de l'any següent, Companys declarà en un ple de l'Ajuntament que es trobava "cada dia més a prop de la Confederació Nacional del Treball i que tan sols per circumstàncies de lloc i de temps milita en el partit que representa" i "que moltes vegades s'ha plantejat el dilema de si no compliria millor amb la seva consciència ingressant decididament en aquell organisme obrer"⁴⁵. Mentre Companys aprofitava la tribuna municipal per defensar el sindicalisme obrer, Layret se servia per al mateix de l'escó parlamentari de les Corts de Madrid des que fou escollit diputat el juny de 1919. Layret intervingué activament en favor del sindicalisme en tots els intensos debats sobre la tensió social a Catalunya⁴⁶. Companys i Layret

⁴² Seguí, de totes maneres, continuà fent declaracions de tipus abstencionista -possiblement per exigència de les bases sindicals- que havien de desanimar molt a Layret. En declaracions al diari *La Libertat* de Madrid -recollides per *El Diluvio*, 23-10-1920- tot criticant als partits socialistes afirmà que "los sindicatos tienen un deber que cumplir que está fuera de toda influencia parlamentaria y electoral".

⁴³ MOLAS, Isidre: *Salvador Seguí. Escritos*, Barcelona, 1975:11.

⁴⁴ *La Lucha*, 17-12-1918 (citat a MARTÍN, Josep Lluís: "L'advocat del poble"....:86).

⁴⁵ *El Diluvio*, 1-1-1920 (citat a MARTÍN, Josep Lluís: "L'advocat del poble"....:86 i a JARDÍ, Enric: *Lluís Companys*....:68).

⁴⁶ FERRER, Joaquim: *Layret (1880-1920)*....:191.196.

participaren junts el 23 de maig de 1920 en un míting organitzat per la CNT a Madrid al costat de sindicalistes com Alós i Eleuterio Quintanilla⁴⁷.

La mateixa revolució russa havia estat en principi tan ben acollida en medis anarcosindicalistes com en el sector més radical de la cúpula directiva del PRC⁴⁸. Sobretot Layret es destacaria per les seves declaracions pro-bolxevistes en els darrers anys de la seva vida. El juliol de 1919 Layret havia afirmat al Congrés de diputats que "en cos i ànima estic amb les aspiracions del món obrer, no m'espanta ni m'importa la implantació futura del règim dels soviets perquè en tota fòrmula de progrés veig un avenç cap a un ideal de justícia"⁴⁹. En aquell mateix mes, en l'acte de col·locació de la primera pedra de l'edifici del Centre d'Obrers Agricultors de Sant Pere de Ribes que tindria un paper capdal en la fundació de la Unió de Rabassaires, Layret defensà la revolució russa tot afirmant que s'estendria per altres pobles i que el que calia era estar preparats enfortint les societats obreres per quan arribés. Layret sentencià en el mateix acte: "No está en nuestras manos ni en la de nadie provocar la revolución social, pues esta vendrá impuesta por los acontecimientos"⁵⁰.

Tot i que no van poder arribar a concretar cap acció sindical i/o política, sabem que Layret i Seguí havien aconseguit graus d'acords importants. Companys deixà escrit el 1925 que "en el pensament de Seguí s'havia reservat a en Layret un lloc representatiu en la tasca creadora i fonamental a realitzar dintre una nova modalitat de lluita democràtica i obrerista"⁵¹. Anys més tard el mateix Companys afirmà, tot descrivint les famoses tertúlies de republicans i sindicalistes a casa seva: "Dues vegades a la setmana, almenys, en Seguí i en Layret feien vetllada a casa meva; també hi assistien sovint en Peronas, en Molins, en Barrera, en Botella, de vegades en Pestaña, i de tant en tant en Paco Madrid, que aleshores començava a obtenir els seus primers èxits. En aquestes vetllades hom parlava de política, de la qüestió social (tràgica, candent), i de projectes futurs. En Layret y en Seguí estaven ben bé d'acord. La imaginació desbordant d'en Seguí, llur visió ampla i llunyana, i projectes audaciosos es veien controlats,

⁴⁷ *La Publicidad*, 21-5-1920 (citada a JARDI, Enric: *Lluís Companys...:73*).

⁴⁸ Segons Pere Gabriel, a Catalunya fou en medis anarcosindicalistes, més que no pas en medis marxistes, on la rebuda de la revolució russa fou més entusiasta, tot i que es produí un canvi d'actitud progressiu des del 1920 (GABRIEL, Pere: "La revolució d'octubre i la CNT" a *L'Avenç*, núm. 9, octubre de 1978).

⁴⁹ FERRER, Joaquim: *Layret (1880-1920)...:189*.

⁵⁰ *Democràcia*, 11-7-1920:1.

⁵¹ *L'Avenir*, 28-11-1925:1.

sistematitzats i pràcticament orientats pel talent massís i pel tremp polític del gran Layret⁵². Finalment el 1932 també Companys havia precisat que Seguí "era un sindicalista i apolític, [però] no hi podia fer més i sentia grans aficions per la política i volia intervenir-hi". Tot i això, en les tertúlies a casa seva "únicament s'havia parlat de constituir una associació cultural en la qual s'ajuntessin els esforços d'uns i altres elements destacats i afins"⁵³.

En la possibilitat d'una entesa *política* i sindical entre republicans i anarcosindicalistes en el marc del trienni bolxevic hi jugà un paper important la radicalització i l'acostament o ingrés a la CNT del sindicalisme que havia estat sota l'òrbita republicana fins a les portes d'aquest període. En molts casos, les societats obreres d'àmbit local buscaren l'aixopluc de la central majoritària en moments particularment delicats de la lluita obrera, encara que aquesta central no fos ideològicament del tot coincident amb la societat local. Aquest pogué ser el cas, per exemple, de la Federació Local de Societats Obreres de Molins de Rei de clara orientació republicana fins al 1918⁵⁴. En d'altres, experimentaren un procés de radicalització important sense arribar a l'afiliació a la CNT, encara que acostant-s'hi, com el cas del CADCI⁵⁵ o la Federació de Rabassers de Catalunya amb seu a Martorell. Aquesta federació de rabassers, que havia nascut el 1907 i havia estat vinculada a la republicana UFNR, serà el principal puntal de la Unió de Rabassaires quan es creï el 1922. A partir de 1918 els dirigents d'aquesta federació pagesa intervingueren en mítings i assemblees al costat de destacats cenetistes -com ho estaven fent Companys i Layret-, mantingué estrets contactes amb l'anarcosindicalista Societat d'Obrers Agricultors de Vilafranca, llançà proclames de marcat accent revolucinari per convocar els seus actes públics i obrí les portes a nous dirigents sindicals agraris com Francesc Riera -president de la Unió de Rabassaires del 1922 al 1932- que, tot i procedir dels rengles polítics republicans- demostraven una profunda admiració per Pestaña i Seguí⁵⁶.

⁵² *La Campana de Gràcia*, 30-11-1929:7.

⁵³ *La Humanitat*, 1-12-1932:6.

⁵⁴ CARBONELL PORRO, Joan: "L'associacionisme obrer a començaments del segle XX: la Federació Obrera fins al 1923" dins *Aportacions a la història de Molins de Rei*, Barcelona, 1992:238. Aquesta federació de Molins de Rei acolliria la secció local de la Unió de Rabassaires el 1922.

⁵⁵ LLADONOSA, Manuel: *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*, Barcelona, 1988:612-613.

⁵⁶ L'admiració de Riera per Pestaña me la confirmà el seu fill, Feliu Riera, en una entrevista el 27-7-1995. Josep Pla -encara que amb sarcasme- digué de Riera: "habituat a la terminologia de la Confederació -tenia la mania d'imitar Salvador Seguí- ho havia d'arreglar tot amb l'acció directa" (PLA, Josep: *Tres biografies: Maragall, Pijoan, Pujols*, Barcelona, 1968: 516). Sobre la Federació de Rabassers de Catalunya

2.1.2. El declivi anarcosindicalista i la repressió governamental i patronal del 1920-1921.

A Catalunya, després d'assolir-se un grau màxim de conflictivitat social i d'agitació sindical el 1920, arribà una cruel reacció policial, governamental i patronal el novembre d'aquest mateix any després del nomenament de Martínez Anido com a governador civil de la província de Barcelona. La dissolució legal de la Confederació Regional del Treball i la dura repressió que s'exercí contra l'anarcosindicalisme a partir d'aquell mes afectaren dràsticament a aquell sindicat, que quedà momentàniament desorganitzat i experimentà un descens considerable d'afiliació. Les detencions, deportacions i empresonaments afectaren també als dirigents sindicals agraris. La majoria de sindicats pagesos adherits o acostats a la CNT foren clausurats i, alguns d'ells, amb totes les persones de les seves juntes directives a la presó. De l'anarcosindicalista Federació Comarcal d'Obrers Pagesos de Barcelona, per exemple, no se'n tindrà més notícies a partir de 1920. La repressió també afectà sindicalistes que posteriorment esdevindrien dirigents de la Unió de Rabassaires. Josep Ricart, de Sant Pere de Ribes, vice-president d'aquest sindicat del 1922 al 1924, per exemple, fou detingut i engarjolat en tres ocasions entre 1921 i 1922⁵⁷. Josep Font, de Sant Martí Sarroca, fou empresonat el 1920 juntament amb altres dirigents de la Federació d'Obrers Agrícoles de l'Alt i Baix Penedès. Pau Padró, del Vendrell, que el 1932 arribaria a ser president de la Unió, es passà set mesos a la presó Model de Barcelona, entre 1921 i 1922. En ser alliberat,

vegeu POMÉS, Jordi: "El sindicalisme rabassaire a Martorell... L'Assemblea anual de la FRC de 1919, celebrada el 15 de gener, comptà amb la presència del líder sindicalista cenetista Joan Gener -que representarà a la Federació Local de Societats Obreres de Terrassa i al Sindicat d'Oficis Varis d'Olesa al Congrés de la CNT del desembre de 1919- com a delegat de l'Associació d'Obrers Agraris del Llobregat. En l'acte propagandístic que organitzà la FRC -que es realitzà el 15 d'agost a Martorell- es convocava a "todas las entidades agrarias obreras de Catalunya" en un manifest que volia exaltar els moments oportuns per a les reivindicacions del proletariat obrer i camperol: "Ha sonado la hora de las reivindicaciones sociales, la humanidad va a pasos agigantados a transformarse" i "a la inclinación de emancipación del proletariado (...). Ha llegado el supremo momento de levantar gallardamente la cabeza (...). A luchar nos llama nuestro deber", juntament amb "nuestros camaradas de artes y oficios". El desembre de 1919, la FRC tornava a convocar a "todas las entidades obreras agrarias de la región catalana" a una assemblea; també en to obrerista es feia referència a "las convulsiones sociales [que] palpitan ahora más que nunca en los corazones del proletariado mundial", es parlava de la solidaritat amb tots els obrers i s'acabava afirmant que calia "derrocar para siempre el egoismo explotador del capitalismo sin entrañas y de la burguesía despótica". Enlloc es parlava de la necessitat *reformista* de millorar els contractes. Durant el 1920 no serà estrany trobar cenetistes que defensin el sindicat únic en mítings de la FRC: el 4 de juliol de 1920 a Vilafranca parlà Ramon Via -delegat local de la Federació Local de Societats Obreres de Vilafranca al Congrés de la CNT a Madrid el 1919- al costat de Francesc Riera i Jaume Martrat -els primers dos presidents de la Unió de Rabassaires el 1922 i en aquell moment dirigents de la FRC-

⁵⁷ *Democracia*, 27-2-1921, 12-3-1922.

seria objecte d'un atemptat no reeixit⁵⁸. Són aquests només uns exemples.

L'acció repressiva governamental anà acompanyada d'una ofensiva patronal, amb clara connivència entre totes dues. D'aquesta manera, hi hagué tant desnonaments aplicats com a represàlies contra pagesos que s'havien destacat en la lluita sindical com l'incompliment per part dels propietaris de bases acordades que recollien millores laborals favorables a parcers. Duran i Cañameras denuncià d'aquesta manera l'actitud dels propietaris de Castellet i la Gornal: "passat el perill del moviment revolucionari quasi tots els propietaris (la major part dels quals viuen a Vilafranca) no han volgut complir lo que havien firmat excusant-se amb subterfugis com el de que el firmant de les bases era tan sols pubill i no propietari, en que la firma se li havia fet posar coaccionant-lo, etc"⁵⁹. Quant als desnonaments, el juliol de 1921 *El Fructidor* de Vilafranca denuncià una autèntica campanya de llançaments qualificant-la de "gros desastre"⁶⁰. El 1922 la Federació de Societats Obreres Agrícoles del Penedès delatava que hi havien hagut i hi estaven havent "innumerables desahucios", mentre que l'Associació de Propietaris de Vilafranca reconeixia que entre 1919 i 1922 al Jutjat de Primera Instància de Vilafranca s'havien donat quaranta judicis de desnonament⁶¹. Cal tenir en compte que per aquest Jutjat sols passaven una petita part dels judicis que es realitzaven a la comarca, ja que moltes sentències de desnonament s'efectuaven dels dels jutjats de pau municipals. A la petita població de Pacs del Penedès, sols en un d'aquests quatre anys hi hagué 53 desnonaments⁶². A Santa Margarida i els Monjos, entre 1900 i 1935, el quinquenni en què es podriren més desnonaments rústics fou el 1916-1920: 26. I entre 1919 i 1922, se'n produïren 23⁶³.

En general, l'ofensiva patronal rural es distingí ja en ple trienni bolxevic pel replegament unilateral cap a la defensa de la propietat privada enfront dels atacs dels sindicats obreristes i la vindicació de formes repressives rígides per contrarrestar la conflictivitat laboral que s'estava vivint. Des d'importants sectors de propietaris, dirigits fonamentalment per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) -el més genuí

⁵⁸ MAYAYO ARTAL, Andreu: *De pagesos a ciutadans...*:100-101.

⁵⁹ *Democràcia*, 12-9-1925:2. Duran Cañameras explicà en un altra ocasió que també hi hagué incompliment de pactes per part dels propietaris a Sant Martí Sarroca i a Sant Sadurní, a part de Castellet i la Gornal (DURAN CAÑAMERAS, F.: "Història de la qüestió agrària...).

⁶⁰ *El Fructidor*, 16-7-1921:1.

⁶¹ INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *La rabassa morta...*:23 i 31.

⁶² *La Terra*, 16-8-1924.

⁶³ ARNABAT MATA, Ramon: *La gent i el seu temps...*:200-201.

representant dels propietaris rurals i dels seus interessos patronals des de mitjans del segle XIX-, s'abandonà momentàniament els postulats sindicals interclassistes que des de finals del segle XIX havien defensat, per afavorir la creació d'entitats patronals de propietaris i per passar a confiar en les accions repressives o de clar enfrontament contra les societats obreres camperoles i les seccions agrícoles dels sindicats únics. La radicalització d'alguns sectors de propietaris rurals fou paral·lela a la que experimentaren sectors d'empresaris i patrons en l'àmbit urbà i industrial⁶⁴.

Dins del trienni revolucionari la primera i més important associació "pura" de resistència patronal rural que es creà a Catalunya fou l'Associació de Propietaris Rurals de Vilafranca, fundada el 1919, i associada a l'IACSI. Del 1919 també és la Unió d'Hortolans de la Costa de Llevant⁶⁵ (de Mataró) afiliada a la Federació Patronal de Barcelona i l'Associació de Propietaris de la Comarca del Vendrell. Però la majoria d'aquestes entitats es fundaren el 1920: l'Associació Agrícola de Sant Isidre de Sant Pere de Ribes, l'Associació Mútua de Propietaris del Partit Judicial de Vilanova, l'Associació de Propietaris de Badalona, l'Associació Mútua de Propietaris de Mataró i Comarca, l'Agrupació d'Horticultors d'Arenys de Mar⁶⁶, també afiliada a la Federació Patronal de Barcelona, l'Associació de propietaris de Finques Rústiques del Maresme, la Lliga de Defensa de Propietaris Agrícoles de Begues, l'Associació de Propietaris de Mediona, l'Associació de Propietaris de Finques Rústiques i Urbanes de Capellades, l'Associació Mútua de Propietaris de Manresa, l'Associació Mútua de Propietaris de Valls. Són aquestes algunes de les entitats que he pogut recollir amb clar caràcter patronal de resistència que es fundaren en el context de 1919-1920.

Gairebé tots aquests sindicats de propietaris es fundaren a l'empara de les cambres agràries comarcals, creades la major part al voltant del 1900 i lligades amb major o

⁶⁴ BENGOCHEA, Soledad: *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*, Barcelona, 1994. L'estratègia sindical interclassista fou una estratègia per la qual s'havia apostat decididament des d'amplis sectors dels propietaris rurals i també per l'IACSI per tal de mantenir la seva hegemonia social i política en l'àmbit rural. Per a aquesta temàtica vegeu els següents articles: GARRABOU, R.; PUJOL, J.; COLOMÉ, J. I SAGUER, E.: "La crisi finisecular..."; i "L'IACSI i la recomposició del món rural català...". En el primer article citat es diu: "Una de les línies d'actuació prioritàries de l'IACSI des de mitjan decenni dels anys noranta [del segle XIX] va ser la de difondre els ideals associacionistes, amb l'objectiu d'augmentar nuestras filas por medio de grandes masas en el campo". Amb aquesta iniciativa es pretenia precisament tallar les iniciatives que pagesos pobres i jornalers de manera autònoma havien pres en aquells moments i reconduir aquests grups cap a organitzacions i sindicats adequadament controlats pels propietaris que farien possible tornar a la situació anterior. És significatiu que l'IACSI dediqués un gran esforç en els anys següents al tema del sindicalisme".

⁶⁵ Expd. 10.405, AGCB.

⁶⁶ Expd. 10.373, AGCB.

menor grau a l'Institut de Sant Isidre i a la Federació d'entitats agràries depenent d'aquest, la FAC-B. Tinc ben documentats els casos de l'Agrupació d'Horticultors d'Arenys, creada per la Cambra Agrícola d'Arenys de Mar⁶⁷; la Unió d'Hortolans de la Costa de Llevant, fundada pel Centre d'Agricultors de Mataró i sa comarca⁶⁸; l'Associació Mútua de Propietaris de Manresa, constituïda per la Cambra Agrícola del Pla de Bages⁶⁹; i l'Associació de Propietaris del Vallès, que depenia de la Cambra Agrícola del Vallès⁷⁰. Aquest darrer cas és especial perquè la fundació de l'associació de propietaris havia estat anterior al de la mateixa cambra. L'Associació de Propietaris del Vallès havia nascut el 1876 i sobre els seus fonaments es constituí la Cambra Agrícola el 1901. Amb aquesta constitució l'associació de propietaris caigué en un estat letàrgic i, segons Jordi Planas Maresma, renaixeria en un context també d'alta radicalització política i social i d'abandonament de la política interclassista per part de les organitzacions agràries dominades per propietaris, com seria els anys trenta. En aquests anys, l'Associació de Propietaris acabaria integrant al seu si la mateixa cambra Agrícola⁷¹. Però molt probablement aquesta Associació de propietaris ja fou revitalitzada en el context de 1918-1920, seguint els posicionaments associatius que l'IACSI i amplis sectors de propietaris rurals defensaren en aquell trienni. En qualsevol cas, l'estudi de Jordi Planas corrobora que les Cambres Agràries catalanes nascudes al començament de segle sota el domini dels grans propietaris, tot i el seu interclassisme, en contextos de forta conflictivitat sindical, o bé empararien la creació de sindicats patronals, o bé s'autotransformarien en un d'aquests.

L'IACSI va pretenir fer-se portaveu d'aquests sindicats, tot i que no aconseguí que s'afiliessin tots als seus rengles, i mostrà una clara voluntat intervencionista en els moments de màxima tensió social. El mes gener de 1920, coincidint amb el locaut declarat per la patronal catalana de l'1 de desembre de 1919 al 26 de gener de 1920, una delegació de l'IACSI es desplaçà a Madrid, juntament amb altres entitats patronals, per lliurar al rei i al president del Consell de Ministres un missatge i per negociar

⁶⁷ Adues entitats d'Arenys compartien un mateix domicili i, molt probablement, dirigents.

⁶⁸ Les juntes d'ambdues entitats mataronines tenien noms comuns i, dos d'ells, el vice-president Jaume Rodón i un vocal, Salvador Nonell, eren socis de l'IACSI el 1920.

⁶⁹ *Agricultura*, 5-4-1920:140.

⁷⁰ Les quatre cambres agràries que he esmentat pertanyeren a la FAC-B des del seu naixement.

⁷¹ PLANAS MARESMÀ, Jordi: *Els propietaris rurals al Vallès Oriental. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, 1991.

directament amb el govern la solució als conflictes socials al camp⁷². El 13 de febrer l'IACSI i altres entitats econòmiques de Barcelona enviaren un telegrama als senadors Sedó, Ferrer i Vidal Argemí en què se'ls felicitava per l'actitud que estaven prenent de pressió al govern perquè adoptés les mesures necessàries per fer mantenir l'ordre a Barcelona i província. Aquell any, fins que no arribà la dràstica solució repressiva d'Anido, l'Institut va ser insistentment sol·licitat des de les comarques on la conflictivitat rural estava arribant a cotes més altes per tal que fes intervenir el govern o hi proposés alguna "solució". Finalment, tal com es diu en la *Memòria* d'aquesta entitat del 1920, no calgué *executar* cap "de los planes propuestos" ja que la "saludable reacción" d'Anido tallà en sec l'agitació: "En vista de las peticiones que de dichas comarcas se recibían, pidiendo se procediese por parte del Instituto al estudio de lo que prácticamente conveniese hacer para resistir los movimientos más o menos influenciados por el sindicalismo de las ciudades, que se observaban en el campo, la Junta, haciéndose cargo de la gravedad de la proposición, en consonancia con la de la situación que se atravesaba y sobre todo de la que podía desarrollarse, acordó designar una ponencia integrada por el Vicepresidente D. Antonio Jansana, D. Domingo Domingo, D. Pedro J. Girona, D. Ignacio Fages y el infrascrito Secretario [Jaume Maspons i Camarassa] para que procediesen al mencionado estudio. Afortunadamente la difícil situación que se atravesaba y que se agudizaba de día en día experimentó una saludable reacción, gracias a una eficaz acción de la autoridad [exercida per Martínez Anido després de ser nomenat governador civil el mes de novembre⁷³], no apareciendo de tan inminente necesidad la aplicación de los planes propuestos, inspirados en los antecedentes del asunto y en las impresiones recibidas de los diversos elementos de las comarcas en que se presentaron los conflictos. Hace votos el Instituto para que los documentos referentes a la amplia labor en este sentido realizada, puedan archivarse como datos históricos, sin

⁷² IACSI: *Anuario 1921*, Barcelona, 1921. El missatge es troba transcrit a *RIACSI*, 20-1-1920. Tal com diu l'IACSI en aquest mateix número d'aquesta revista, el missatge "viene a ser como un sucinto Memorial de agravios que ha recibido la agricultura de todos los Gobiernos". En el document es condemna durament la política econòmica i social dels governs, als quals fa responsable d'arribar "al estado de anarquía en que hoy nos hallamos sumidos y al que nos han precipitado las equivocaciones de los Gobiernos". S'afirma que "es urgente (...) que los Poderes públicos amparen el derecho de propiedad, restablezcan el principio de autoridad y obliguen a todos al cumplimiento de las leyes del país y a la observancia de los contratos de trabajo y de la explotación de las tierras libremente estipulados".

⁷³ A banda d'aquesta felicitació per les mesures repressives empreses per Anido, l'IACSI tornà a demostrar el seu suport a aquest militar sumant-se a l'anomenada "Campanya apoyo Martínez Anido" que impulsaren diferents entitats patronals de Barcelona durant el 1921. Aquest Institut agrari féu "un llamamiento al público para que se demostrase su simpatía al Gobernador civil, señor Martínez Anido, mediante la presentación de tarjetas personales que se recogieron en este local como en el de otras entidades, para hacer entrega de ellas en su día a dicha autoridad" (IACSI: *Memoria correspondiente a 1921. Aprobada en la Junta General celebrada el 10 de enero de 1922*, Barcelona, 1922).

que sea preciso darles carácter de efectividad"⁷⁴.

El paper indiscutiblement patronal exercit per l'IACSI en aquells anys quedà ratificat amb la participació d'aquest organisme el juny de 1921 en el III Congrés Patronal Espanyol celebrat a Vigo organitzat per la Confederació Patronal Espanyola⁷⁵. L'Institut Agrícola, comptava amb uns estrets lligams amb la Federació Patronal de Barcelona. Soledad Bengoechea, en el capítol que dedica al "Perfil biogràfic d'alguns dels protagonistes de l'organització patronal", demostra aquests vincles a partir dels esbossos biogràfics de tres personatges que ocuparen en moments diferents la presidència de l'Institut: Carles Camps i d'Olzinelles -Marquès de Camps-, Carles Fortuny i Miralles -Baró d'Esponellà- i Ignasi Girona i Vilanova. Fortuny fou president de la Federació Agrícola Catalano-Balear (FAC-B) -creada sota l'impuls de l'IACSI el 1899 amb l'objectiu d'agrupar totes les entitats agràries de Catalunya i les Balears- del 1919 al 1922, de la Cambra Agrícola Provincial el 1921 i de l'IACSI del 1923 al 1931 i va ser secretari de la secció de la Propietat Rústica i Urbana del Foment del Treball Nacional. Aquest mateix fou un dels firmants el 1922 d'un missatge al rei demanant l'ascens del general Miguel Arlegui -cap superior de policia a Barcelona sota el mandat d'Anido- a general de divisió i impulsà un homenatge en honor a aquell personatge. Fou membre del Sometent i caporal del districte IV de Barcelona. Per altra banda el Marquès de Camps presidí l'IACSI del 1897 al 1901 i la FAC-B entre 1889 i 1901. A finals de 1918 fou el promotor del Sometent de la ciutat de Barcelona⁷⁶. Finalment Girona va ser president de l'Institut del 1902 a 1906 i de 1915 a 1923, és a dir, durant el període que s'està historiant, i president de la FAC-B del 1906 al 1907. Girona el 1916 pertanyia a una agrupació siderúrgica i era vice-president d'una agrupació de transports del Foment. També aconseguí el càrrec de tresorer de la Cambra d'Indústria Siderúrgica i fou de la directiva de la Cambra del Comerç. Montserrat Caminal, que féu la seva tesi doctoral sobre l'actuació de l'IACSI al segle XIX⁷⁷, destacà en un article encara sense publicar

⁷⁴ IACSI: *Memoria correspondiente a 1920*, Barcelona, 1921.

⁷⁵ Assistiren al Congrés en representació de l'Institut Jaume Maspons i Camarassa i Carles de Fortuny (*Agricultura*, 20-7-1921:342). Tot intentant restar importància a la participació de l'IACSI en aquest Congrés, en la *Memòria* d'aquest Institut del 1921 s'afirmava que els representants que envià en el Congrés de Vigo estaven "desposeídos de toda significación de clase". També en la crònica sobre el Congrés Patronal que realitzà la *RIACSI* (juliol de 1921) s'especificava que l'IACSI "no ha ostentado nunca representación exclusivamente patronal, pues en nuestra tierra están íntimamente mezclados y en armónica confusión los intereses del capital y del trabajo aplicados a la agricultura".

⁷⁶ BENGOCHEA, Soledad: *Organització patronal...*:332.

⁷⁷ CAMINAL BADIA, Montserrat: *L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1851-1901)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1979. La mateixa autora té publicat un resum d'aquesta tesi en l'article: "La fundació de l'IACSI: els seus homes i les seves activitats (1851-1901) a *Recerques*, núm.22, 1989.

la connexió permanent de l'IACSI amb els interessos industrials⁷⁸. Aquesta autora recorda que "molts membres destacats de la burgesia catalana eren a la vegada grans propietaris rurals i industrials o financers o amb interessos comercials". Tot plegat demostra que fou un fet ben lògic que el 1920 l'IACSI actués en certes ocasions de comú acord o al costat de la Federació Patronal, la qual aplegava fonamentalment entitats del sector industrial.

A banda de la repressió governamental i patronal, probablement hi hagueren altres causes que col·laboraren a explicar el declivi anarcosindicalista al camp després del trienni bolxevic i les grans dificultats que tingué la CNT per reorganitzar les societats camperoles quan a partir de l'abril de 1922 s'entrà en un nou període de tolerància política i sindical que es tancà a la pràctica amb el cop d'estat de Primo de Rivera el setembre de 1923⁷⁹. Possibles causes programàtiques o tàctiques que derivarien d'una visió excessivament urbana per part de la direcció cenetista i, per tant, d'una manca de comprensió dels problemes reals del camp podrien explicar en bona part el retrocés anarcosindicalista rural un cop superada l'eufòria revolucionària del 1920⁸⁰. Segons Antonio Bar, alguns acords del Congrés de la Comèdia de 1919, com l'oposició decidida a la parcel·lació de la terra, negant-se l'accés a la propietat de manera individual o la supressió definitiva de les federacions d'ofici -que deixava a la pagesia sense un necessari i útil instrument propi d'organització- podrien haver contribuït a la desfeta cenetista al camp. Precisament, les comarques catalanes on l'anarcosindicalisme agrari tingué més força tant als anys deu com als trenta, l'Alt Camp i adjacents, foren les que es destacarien per un posicionament trentista -d'oposició a la línia sindical dominant, i en certa manera urbanista, de la CNT- durant la República. Posicionament que acceptava plenament la petita propietat i, en tot cas, estava d'acord en una solució mixta d'aquesta propietat i el treball col·lectiu⁸¹.

⁷⁸ CAMINAL, Montserrat: "L'IACSI: de la política de grup de pressió a la política regionalista" a *II Congrés d'Història Agrària*, Barcelona, 1986.

⁷⁹ De fet, la CNT no fou declarada il·legal fins al maig de 1924.

⁸⁰ BAR, Antonio: *La CNT en los años rojos...*:540-543. Mentre se celebrava un congrés camperol cenetista a Barcelona l'abril de 1923 -del qual se'n parlarà més avall- l'òrgan de la CNT, *Solidaridad Obrera*, acusava la pagesia amb un to molt urbanista de ser "un verdadero lastre para los obreros de la ciudad" (21-4-1923).

⁸¹ VEGA, Eulàlia: *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, 1980:144. Vegeu també GAVALDA TORRENTS, Antoni: *El pensament agrari de l'anarcosindicalisme a l'Alt Camp: 1923-1939. El paper de Pere Segarra i Boronat*, Valls, 1986. Gavalda destaca reiteradament en aquest llibre la preocupació de Pere Segarra, màxim dirigent i ideòleg del trentisme agrari català, per la poca sensibilitat que des de la ciutat els sectors dirigents i dominants cenetistes observaven els problemes del camp.

Però els defensors d'aquests criteris es trobaren en franca minoria dins la CNT després del període de desorganització cenetista del 1920-1921. Amb la reorganització del 1922, la CNT caigué en un progressiu radicalisme que s'accentuà a partir de la mort del *possibilista* Seguí el març de 1923. Aquest radicalisme es féu evident el mes següent de l'assassinat del Noi del Sucre, concretament als dies 20-23 d'abril, en la celebració d'un Ple Regional Camperol a Barcelona on triomfà la línia sindical més dura⁸². Les entitats adherides al congrés eren: els sindicats únics de Balsereny, Capellades, l'Hospitalet, Terrassa, Sant Jaume dels Domenys, Olot, Prat del Llobregat, Falset, Juneda i Navàs; la Federació Comarcal de Mataró, la Federació de Sindicats de Lleida, la Federació Comarcal de l'Alt i Baix Priorat, una "Sociedad de Hospitalet del Llobregat", l'"Agrupación de Campesinos de Rubí" i dos representants de Sentmenat⁸³. En els debats, a part d'aquestes entitats, també hi intervingueren delegats de Montblanc, "rabassaires" de Cerdanyola, Manresa i Valls. En conjunt, hi faltaven bona part de les societats agrícoles catalanes que havien enviat representants al Congrés de la Comèdia del 1919. Dels acords es pot destacar l'acceptació del comunisme llibertari, l'admissió i integració dins la CNT de parcers i rabassaires, el rebuig a les cooperatives i el rebuig també a la creació d'una organització homogènia de camperols dintre de la CNT. Tret del punt de l'admissió de rabassaires, la resta eren acords completament contraris al que defensà el trentisme agrari durant la II República⁸⁴.

⁸² Anteriorment a aquest Ple i en el marc de la repressió del 1920-1921, les organitzacions camperoles cenetistes catalanes realitzaren alguns congressos i reunions d'àmbit comarcal i regional. El 17 d'octubre de 1920 se celebrà a Girona una assemblea d'agricultors amb els acords d'"endegar una campanya de propaganda per fomentar la sindicació; fundar sindicats agraris; crear una federació de sindicats de la província per a després fer la gran confederació; organitzar cooperatives agràries i socors mutus per a accidents de bestiar" (SURÓS PERACULA, J: *Població obrera...*:196). El 1921, en les hores més baixes de la CNT en aquests anys, s'intentà celebrar a Barcelona un ple regional de pagesos que, segons el dirigent anarcosindicalista agrari Ramon Porté, "se convirtió en una reunión de amigos sin más trascendencia que pasar dos o tres días en la ciudad Condal. Nada práctico salió del pleno para una trayectoria que encuadrarse a los agricultores catalanes" (MAYAYO, Andreu: MAYAYO, Andreu: *La destrucción del món rural català (1880-1980): de pagesos a obrers i a ciutadans*, tesi doctoral, UB, Barcelona, 1989:490). El 1922, amb la recuperació de les garanties constitucionals i l'alliberament de les presons dels principals dirigents cenetistes a partir de l'abril, hi hagué una clara voluntat "para poner de nuevo en pie la organización campesina de las diferentes zonas del país" (BAR, A.: *La CNT en los años rojos...*:571), que a Catalunya es concretà el desembre de 1922 en el Ple Regional amb l'acord de celebrar el Congrés pagès l'abril de 1923.

⁸³ *Solidaridad Obrera*, 22-4-1923. Segons SURÓS PERACULA, a *Població obrera...*:197, en aquest ple hi hagueren vint-i-cinc organitzacions representades.

⁸⁴ Els temes que es discutiren al Ple Regional foren els següents: "1° ¿Qué finalidad ideológica deben de seguir los campesinos organizados?; 2° ¿Qué clase de lucha debemos entablar los campesinos organizados para reivindicarnos moral y materialmente?; 3° ¿De qué modo podremos prestar apoyo los campesinos a compañeros de la industria y viceversa?; 4° ¿Qué actitud deben de adoptar los campesinos organizados ante las cooperativas?; 5° ¿Debemos formar los campesinos una organización homogénea dentro de la CN del T?; 7° ¿Qué actitud deben de adoptar los campesinos ante la organización llamado "Los Rabassaires" [en referència a la Unió de Rabassaires]"; 8° Habiéndose tomado en el Pleno Regional

Tot i que no he pogut localitzar cap referència ni de la discussió ni en les conclusions del tema debatut en el Ple sobre l'actitud que havien de prendre els sindicats camperols cenetistes cap a la Unió de Rabassaires, la conclusió no hagué de ser gaire favorable a mantenir relacions cordials amb aquest sindicat, si hom s'atén a les dures crítiques que contra la Unió es llançà des de *Solidaridad Obrera* i *El Trabajo* de Manresa l'agost i el setembre d'aquell any⁸⁵. Eren unes crítiques que refermaven que dins la CNT havia triomfat la línia dura, mentre el camp català estava prenent una direcció més reformista, un cop passada la ressaca revolucionària del trienni bolxevic. La CNT, no només estava perdent la batalla del camp català enfront de la Unió de Rabassaires, sinó que altres opcions sindicals més o menys reformistes, més o menys conservadores, acabaren per menjar-se-li bona part del pastís que havia aconseguit elaborar durant el 1918-1920. El desplegament d'aquestes opcions fou també un factor necessari per fer retrocedir els cenetistes en l'àmbit rural català.

el acuerdo de la publicación de un periódico netamente campesino, ¿cómo se irá a su publicación y se asegurará su existencia?; 9º Asuntos generales" (*Solidaridad Obrera*, 22-4-1923).

⁸⁵ Des de *La Terra*, l'òrgan de la Unió de Rabassaires, es contestaren aquestes crítiques els dies 8-9-1923:2, 15-9-1923:1, 22-9-1923:3 i 6-10-1923:3.

2.2. Les reaccions sindicals reformistes: el Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat i les federacions catòliques.

Del 1918 al 1921, tant a Catalunya com arreu d'Espanya, hi hagué un esclat sense precedents de constitució de sindicats agrícoles de tipus reformista, els quals havien de col.laborar decisivament a frenar l'avenç de l'anarcosindicalisme al camp. Eren societats agràries cooperatives fundades a partir de la llei de sindicats del camp de 1906, llei que havia estat promoguda per la conservadora Federació Agrícola Catalano-Balear i l'IACSI amb el suport del catolicisme social. A Catalunya aquest moviment sindical agrari de tipus reformista que impulsà aquella explosió de naixements de sindicats agrícoles estigué encapçalat fonamentalment pel Servei d'Acció Social Agrària (ASA) de la Mancomunitat de Catalunya, institució que estigué regentada pel catalanisme conservador que representava políticament la Lliga Regionalista. I si bé no es pot menystenir l'important paper que exercí també en l'esclat de sindicats el sindicalisme catòlic o, en menor proporció, el republicanisme moderat, l'ASA aconseguí en bona mesura fer-se portaveu de tots aquests sindicats reformistes -integrant des dels clarament catòlics als que tenien cert caràcter republicà-. La bona gestió i el desplegament propagandístic i tècnic d'ajuda als sindicats agrícoles i a l'agricultura en general que tots els serveis de la conselleria d'agricultura de la Mancomunitat, en col.laboració amb l'ASA, oferiren influí de manera decisiva en aquest èxit de l'Acció Social Agrària per arribar a ser el director de tot el moviment sindical agrari reformista català. El portaveu d'aquesta, *Agricultura*, que es començà a publicar el 1918, es convertí en portaveu de tot el conglomerat sindical agrari català que es resistí a sumar-se a l'anarcosindicalisme.

Quadre 2.4. *Nombre de sindicats agrícoles (de la llei de 1906) i de cellers cooperatius per anys de naixement i per províncies a Catalunya.*

Anys	Sindicats Agrícoles					Total a Catalunya
	B.	Gi.	Ll.	T.	Total	
1900	1	0	0	0	1	0
1901	0	0	1	1	2	1
1902	0	1	0	0	1	0
1903	0	2	0	0	2	0
1904	0	1	1	1	3	0
1905	0	1	2	1	4	0

1906	2	2	4	2	10	2
1907	5	4	1	4	14	0
1908	7	5	1	4	17	1
1909	8	1	1	8	18	1
1910	3	1	0	3	7	0
1911	6	5	1	1	13	4
1912	4	1	3	4	12	4
1913	5	4	1	5	15	2
1914	4	3	5	4	16	2
1915	3	1	5	2	11	1
1916	9	5	6	12	32	0
1917	6	4	14	14	38	2
1918	14	6	31	29	80	1
1919	15	15	49	21	100	16
1920	18	18	38	22	96	17
1921	22	6	10	9	47	6
1922	6	3	6	6	21	9
1923	7	4	4	4	19	6

Font: Per als sindicats agrícoles MUÑIZ, Lorenzo: La Acción Social Agraria en España. Memoria Estadística de las Entidades Agrícolas y Pecuarias en 1º de Enero de 1927. Ministerio de Fomento, Madrid, 1927. Per als cellers vegeu l'apèndix 3 (cal assenyalar que s'ha comptabilitzat també tots els anys que en el quadre apareixen entre parèntesi, excepte els de 1924).

El mes de maig de 1919, uns mesos abans de la constitució oficial de l'Acció Social Agrària, es portà a terme la primera gran acció de la Mancomunitat en política social agrària a través de la preparació i convocatòria de la *Conferència de l'Agricultura Catalana*, en la qual ja es posà en evidència la voluntat integradora per part de la Mancomunitat de tot el sindicalisme agrari reformista català existent¹. Aquesta Conferència -que havia de tenir lloc a Barcelona del 7 al 9 de maig d'aquell mateix any, però que no es pogué acabar celebrant atès que la desautoritzà l'autoritat militar²- havia de "reunir en una grandiosa assemblea totes les entitats de pagesos catalanes en la qual han de tractar-se magnets problemes i acordar la seva immediata resolució per tots els mitjans que permeti tota la voluntat de ferro, reforçada per una adhesió ferma de tots els

¹ La convocatòria de la Conferència fou feta a partir d'una "demanda signada per la majoria de Sindicats Agrícoles de Catalunya (...) de les quatre Províncies" (MANCOMUNITAT DE CATALAUNYA: *Resums dels acords del Consell Permanent dels mesos de febrer, març i abril de 1919*, Barcelona, maig de 1919:76-77).

² En aquelles setmanes es vivia a Barcelona un ambient d'extrema conflictivitat sòcio-laboral com a conseqüència de les seqüeles de la famosa vaga de la Canadenca.

agricultors"³. La Conferència aconseguí l'adhesió de la major part de sindicats i cambres agrícoles existents en aquells moments a Catalunya: 112 entitats agràries de la província de Tarragona, 97 de la província de Barcelona, 64 de la de Lleida i 27 de la de Girona, entre elles la Federació Catòlica Agrària de Barcelona i la de Lleida, juntament amb la també catòlica Unió Social Agrària⁴. També s'hi adheriren ajuntaments: 77 de la província de Barcelona, 45 de la de Lleida, 41 de la de Tarragona i 33 de la de Girona. En total, doncs, 300 organitzacions agràries -la major part d'elles sindicats agrícoles- i 196 ajuntaments⁵.

Malgrat que no es pogué celebrar la Conferència, les conclusions provisionals d'aquesta quedaren redactades i en elles es basà l'actuació de l'encara embrionària Acció Social Agrària⁶. Els temes en què es dividiren les conclusions que havien de ser objecte de discussió eren: organització jurídica de la producció agrícola catalana, les assegurances en l'agricultura, el crèdit agrícola i l'organització social agrària. Les conclusions que s'havien d'aprovar en el tema quart recollien l'aspiració d'aconseguir "una completa organització de la classe agrícola" catalana. A aquest objectiu estaven supeditats la resta de conclusions, les quals recollien la necessitat "que en cada una de les poblacions on no hi hagi encara Sindicat [agrícola] se n'hi fundi un (amb preferència a tota altra Associació)". Aquests sindicats s'haurien d'agrupar per federacions comarcals. I també es preveia un "agrupament inter-comarcal dels Sindicats, Associacions i Federacions comarcals" i, finalment, la "creació d'un Casal Agrícola Català, per a recollir i executar les iniciatives de les Associacions i per a posar en pràctica immediatament que les adhesions ho permetin". L'ASA pretenia clarament una organització integral de la pagesia catalana. I encara que l'expressió "sindicació obligatòria" no aparegués a les

³ "Conferència de l'Agricultura Catalana" a *Agricultura*, 20-4-1919.

⁴ De fet, de totes les federacions catòliques catalanes hi hagueren adhesions a títol individual de sindicats agrícoles locals afiliats a aquestes. En concret, de la federació catòlica de Barcelona s'adheriren 10 dels 25 sindicats que en aquell moment formaven part de la federació. Cal indicar que no s'adheriren a la Conferència ni societats *pures* de propietaris -excepte l'IACSI, tot i que aquest Institut s'autodefinia com a portaveu de totes les classes agrícoles- ni molt probablement d'obrers. Les úniques entitats adherides en el nom oficial de les quals hi apareixia la paraula "obrer" eren el Sindicat Agrícola Social Obrer de Valls, Unió Obrera d'Agricultors de Castellserà i Institut Obrer de la Seu d'Urgell. No obstant això, no tenien perquè tenir caràcter obrerista o sindicalista d'esquerres. Sí però que s'adheriren societats agrícoles que comptaven amb una trajectòria sindical bastant progressista i esquerrana com la Societat Agrícola de Valls (sobre aquesta societat vegeu el llibre d'Antoni GAVALDA TORRENTS: *L'associacionisme agrari a Catalunya...*).

⁵ El llistat complet tant d'entitats agrícoles com d'ajuntaments es publicà a *Agricultura*, 20-5-1919. Tenint en compte que el 1920 -no dispo de dades del 1919- hi havia a Catalunya 414 sindicats agrícoles segons l'*Anuario Estadístico* d'aquell any, cal concloure que la major part d'aquestes entitats s'adheriren a la Conferència.

⁶ Aquestes conclusions provisionals es publicaren a *Agricultura*, 5-5-1919.

conclusions de la Conferència, sempre mostrà un evident esperit corporativista. Aquestes conclusions tornarien a ser recollides i desenvolupades en el llibre del que fou l'ànima i el cap de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat, Josep Maria Rendé, titulat *Pla d'organització social agrària de Catalunya* (1924)⁷.

Aquesta organització sindical havia de topiar, però, amb un greu inconvenient: l'organització suposava, en principi, una estructuració territorial sindical diferent de la que en aquell moment se servien les federacions de sindicats agrícoles catòlics. L'ASA proposava agrupar els sindicats per comarques naturals i no per diòcesis, tal com ho feien aquelles federacions. I el 1919 existien tantes federacions agràries catòliques com diòcesis hi havia. A més, algunes tenien un gran potencial que les feia molt autosuficients. La de Girona, per exemple, aconseguí agrupar el primer any del seu naixement el 1918 el 80% de tots els sindicats agrícoles de la seva diòcesi -31 dels 39 existents-. Possiblement aquesta circumstància col·laborà en el fet que el Pla de Rendé no pogués portar-se a cap, almenys en vida de la Mancomunitat.

Malgrat tot, hi havia una sèrie de coincidències sindicals molt importants entre els catòlics i l'ASA: entre elles el model de sindicat agrícola⁸, que havia d'aplegar tota la pagesia local, des del jornalier fins al gran propietari, i la necessitat que aquests sindicats constituïssin fàbriques cooperatives de producció i venda (cellers, fassines, molins d'oli, farineres). Aquestes haurien d'acabar controlant tots els processos d'industrialització i comercialització dels productes conreats, cosa que entrava en col·lisió amb els interessos de les grans cases industrials i comercials de productes del camp. Si bé en aquest sentit tenia un component força progressista, el model cooperatiu de l'Acció Social Agrària no acabà de defensar el principi d'"un home, un vot", sinó que gairebé tots els sindicats

⁷ Rendé havia de ser precisament el ponent d'aquest quart tema de la Conferència. Ell havia estat el primer dels signataris, com a president de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, de la demanda per realitzar la Conferència. Seria escollit cap de l'ASA des de la mateixa creació de l'entitat fins a la dissolució de la Mancomunitat. Ha estat considerat l'apòstol del cooperativisme agrari català per l'esforç i dedicació a què es va lliurar a través de l'ASA en la fundació arreu de Catalunya de sindicats agrícoles. L'any 1916 havia creat la Federació Agrícola de la Conca de Barberà i en fou president fins que passà a les ordres de la Mancomunitat el 1919. Aquesta federació aplegava el 1918 vint-i-quatre sindicats amb vuit cellers cooperatius. Gràcies a l'impuls que Rendé i la seva federació donaren a la construcció de cellers cooperatius, la Conca de Barberà fou la comarca catalana que el 1923 tenia muntats més indústries d'aquest tipus.

⁸ Cal matisar, però, que dins les coincidències sobre el model de sindicat agrícola hi havia un important desacord sobre la seva definició. Mentre alguns sectors catòlics creien que els sindicats agrícoles havien de ser catòlics per definició, des de l'ASA no s'hi estava d'acord. Des d'*Agricultura* es va rebatre en una ocasió al president de la Federació gironina, Jaume Rosich, dient que eren "profundament contraris" a aquesta definició de sindicat agrícola (*Agricultura*, 20-7-1921:342). El criteri de Rosich el defensava també Monedero, president de la Confederació Nacional Catòlica-Agrària (CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico en España (1917-1919)*, Madrid, 1978:282).

agrícoles d'aquest model estaven *tutelats* pels agricultors més rics de la població i establiren el sistema de votació proporcional basat en la quantitat de productes lliurats al sindicat o en els capitals aportats per cada soci per al funcionament de la societat. Era, sens dubte, un model més conservador que el que havien adoptat moltes societats pageses -compostes per petits propietaris, parcers, arrendataris i jornalers- amb influència política republicana i amb fort component de classe. No obstant això, la Mancomunitat també arribaria a integrar bona part d'aquestes societats, moderant-les sindicalment. Un factor clau d'aquesta integració fou el fet que la Conselleria d'Agricultura de la Mancomunitat estigué regentada de 1914 a 1923 per dos republicans moderats: Josep Mestres (1914-1919) i Pere Mias (1919-1923). Per això moltes d'elles acabarien acollint-se també a la llei de sindicats agrícoles de 1906, canviant el nom de l'entitat. D'aquestes cooperatives *d'esquerres* en parlaré més àmpliament a l'apartat 3.3⁹.

L'ASA, catòlics i bona part del republicanisme estaven també d'acord en l'opció pel model productivista de l'agricultura així com en la negativa a acceptar qualsevol tipus de reforma agrària imposada des del govern central. Per això tant dirigents sindicals catòlics com juristes republicans no tingueren cap inconvenient a col·laborar amb l'ASA quan aquesta els convocà, com en la nonada Conferència de maig de 1919 o en la constitució d'una comissió d'assessors encarregada de redactar un projecte de reforma agrària per a Catalunya al maig de 1921. Jaume Rosich (de la catòlica Federació Sindical Agrària de Girona), Joaquim Balcells i Josep Vidal Barraquer (de la Federació Catòlico-Agrària de Tarragona), Josep Maria Boix de la Unió Social Agrària de Barcelona i els republicans Pere Coromines, Albert Bastardas i Jaume Carner -d'entre altres- formaren part d'aquesta comissió¹⁰.

L'Acció Social Agrària havia estat creada per acord del Consell Permanent de la Mancomunitat el 13 de novembre de 1919¹¹. Als dos mesos de la seva fundació, va

⁹ Un exemple d'aquesta transformació fou el que seguí la Societat de Treballadors Agrícoles de Vila-rodona, legalitzada el 1893, i transformada, de fet, en sindicat agrícola el 1918. Josep Santesmas explica com "l'existència de la Mancomunitat de Catalunya jugà un paper decisiu en el camp agrari, que ablanaria els radicalismes contundents. El Sindicat Agrícola [de Vila-rodona] seguí en la seva constitució els paràmetres que proposava i impulsava la Mancomunitat" (SANTESMASES OLLÉ, Josep: *El cooperativisme agrari a Vila-rodona (1893-1939). Un exemple d'estructuració econòmica, social i política en la Catalunya vitivinícola*, Vila-rodona, 1996:217).

¹⁰ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial*, maig 1921.

¹¹ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Resums dels acords*, Barcelona, juny de 1920. En principi l'ASA fou creada com a Secció jurídica annexa a la Direcció d'Agricultura i a la qual se li havien d'encomanar els serveis d'informació, consells i guiatge dels sindicats agrícoles. Malgrat que la Mancomunitat de Catalunya fou fundada el 1914, cal advertir que fins al 1920 no es produïren els traspessos de serveis de les diputacions a la Mancomunitat. Els projectes més importants no es pogueren

enviar cartes a totes les entitats agrícoles i ajuntaments de Catalunya oferint els seus serveis. I el mes de juny de 1920 féu arribar també a totes aquestes entitats un qüestionari amb l'objecte d'esbrinar quines eren les seves necessitats i en què se les podia ajudar. En les tasques sindicals de l'Acció Social Agrària cal comptar-hi en primer lloc setanta-una conferències que oferí entre 1920 i 1923 arreu de Catalunya exposant la necessitat de la constitució de sindicats agrícoles i cellers, farineres i molins d'oli cooperatius. La suma dels pagesos concorrents en totes aquestes conferències pujava a 12.685¹². Pel que fa a l'assessorament en el funcionament dels sindicats agrícoles, cal comptar amb el subministrament d'esborranys per a la constitució de setanta-dos sindicats, la col.laboració en el guiatge de la comptabilitat en alguns d'ells, l'organització de treballs abans de les collites en altres, la intervenció en qüestions de desavinences, l'ajuda en les gestions per obtenir préstecs o bé a través directament de la Caixa de Crèdit Comunal de la Mancomunitat o bé a través del Banc de Valls i el de Reus, els qual s'oferiren per col.laborar en l'obra de cooperació agrícola de l'ASA¹³. La importància de la contribució d'aquests dos bancs, principalment el primer, en l'obra i l'èxit de l'ASA és fonamental. La Caixa de Crèdit Comunal de la Mancomunitat tan sols va poder concedir crèdits a nou sindicats agrícoles¹⁴. I tampoc tingueren èxit ni el *Banc Sindical Agrari* que, com a societat civil de forma anònima, preveia fundar la Conferència de l'ASA l'abril del 1919, ni el *Banc Agrari de Catalunya*, el projecte del qual aprovà l'Assemblea de la Mancomunitat el setembre de 1921. Les ajudes dels bancs locals de Valls i Reus -sobretot les del primer- a les entitats agràries -principalment per construir cellers i molins d'oli cooperatius-, que per això es van prestar explícitament a la col.laboració amb l'ASA, hagueren de ser molt més importants que no pas la de la Caixa de la Mancomunitat¹⁵. Antoni Gavaldà afirma que el Banc de Valls "destacà,

dur a terme fins a aquest any. Fou en el curs 1920-1921 quan el pressupost d'aquesta institució realitzà un salt qualitatiu i quantitiu considerable i primordial per portar a terme bona part del programa polític projectat fins llavors. Si les despeses del curs 1919-1920 foren de 7.954.800 pessetes, les del 1920-1921 foren de 18.310.000 pessetes (UCELAY DA CAL, E.: "La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923" a *Història de la Diputació de Barcelona*, vol 2, Barcelona, 1987:166).

¹² De les setanta-una conferències Rendé en donà seixanta. La resta foren ofertes per Valeri Serra -vuit- i Jaume Raventós -tres- (MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*, Barcelona, 1923:475-477).

¹³ Totes les tasques en què participà l'ASA estan ressenyades a MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada...*:475-479.

¹⁴ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *La Caixa de crèdit comunal*, Barcelona, 1923. Dels 9 sindicats agrícoles beneficiats, dos -els sindicats catòlics de Bonastre i de Sant Llorenç del Penedès-pertanyien a la Federació Catòlica de Barcelona (Ibid i *La Llar*, 15-5-1920).

¹⁵ En l'editorial d'*Agricultura*, 20-4-1919, titulat "Hores solemniales. Com es fa Catalunya" es feia públic, just dies abans de la celebració de la Conferència de l'ASA, la iniciativa del Banc de Valls de col.laborar econòmicament amb els sindicats agrícoles. L'editorial, firmat per l'aleshores director general

durant els anys que ens ocupa, per la línia de crèdit que atorgà als Sindicats Agrícoles en la construcció de trulls d'oli, de cellers del vi, o en la consolidació/ampliació de locals de les mateixes cooperatives o sindicats. El concurs econòmic del Banc de Valls s'estengué de forma àmplia per tota la geografia de la demarcació de Tarragona i també per les veïnes comarques de la zona de Lleida. A l'empar de la llei de Sindicats Agrícoles del 1906, el Banc de Valls va oferir la mà, de forma generosa, a totes aquelles agrupacions de pagesos que, amb il·lusió i empena, demanaren el decidit suport del seu crèdit"¹⁶. Era, d'algun manera, la contribució econòmica de la burgesia agrària al model sindical defensat des de la Mancomunitat. Fou una contribució molt útil per a l'èxit de l'empresa.

Finalment l'Acció Social Agrària col·laborà decisivament en l'assessorament d'aspectes tècnics en la creació de cellers, farineres i molins d'oli cooperatius. Totes les entitats que es muntaren d'aquest tipus a partir de 1919 reberen un suport tècnic de la Mancomunitat. Cal tenir en compte que la conselleria d'Agricultura d'aquesta institució comptà amb els anomenats Serveis Tècnics d'Agricultura, que estaven en estreta relació amb l'ASA. Aquests estaven regits per una Direcció General. Es crearen els Serveis de Terra Campa, el d'Arbres Fruïters i Oleïcultura, el de Viticultura i Enologia i el Forestal. L'ASA estava considerada un Servei més de la conselleria, però es podia auxiliar de la resta per ajudar a la creació sobretot de fàbriques agràries cooperatives. De manera que, en cert sentit, els Serveis Tècnics foren perfectes complements de l'Acció Social Agrària. Paral·lelament a tots aquests Serveis existia l'Escola Superior d'Agricultura, a la qual se li encomenà la formació dels enginyers i tècnics agrícoles¹⁷.

d'Agricultura de la Mancomunitat, Josep Maria Valls, acabava dirigint-se a totes les entitats agràries catalanes dient: "teniu a les vostres mans l'arma que fins a avui vos mancava. Vos obren crèdits, vos deixen en bones condicions el factor diner decisiu per tota lluita, vos demanen responsabilitat i garantia que tots podem i volem donar".

¹⁶ GAVALDÀ, A. i SANTESMASES, J.: *Història econòmico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992)*, Valls, 1993:66. En aquesta mateixa pàgina Gavalrà ofereix exemples de sindicats que reberen l'ajuda econòmica d'aquest Banc amb les quantitats concretes de pessetes atorgades en forma de crèdits. Antoni Gavalrà parla també del Banc de Valls a l'article "L'associacionisme agrari a Catalunya" a FUGUET, J. i MAYAYO, A. (Ed.): *El primer celler cooperatiu de Catalunya. Centenari de la Societat de Barberà de la Conca (1894-1994)*, Barcelona, 1994:50.

¹⁷ A MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada...*, tal com el títol indica, es pot trobar tota la feina realitzada fins al 1923 per tots els Serveis Agrícoles de la Mancomunitat així com detalls del funcionament de l'Escola Superior d'Agricultura també en aquells anys. Vegeu també els treballs de CASANOVAS PRAT, Josep: *L'acció tècnica agrària (1912-1939)*...; "La política agrària de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923)" a *Congrés Internacional d'Història. Catalunya i la Restauració (1875-1923)*, Manresa, 1992; "L'ensenyament tècnic agrari i la Mancomunitat de Catalunya" a *El Contemporani*, gener-abril 1996; i BALCELLS, Albert i altres: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, 1996.

Cal situar també la important obra que la Mancomunitat va desenvolupar en matèria agrícola en el context del gran desenvolupament o modernització que l'agricultura catalana estava experimentant i assajant en aquell primer terç del segle XX i més accentuadament a partir de la primera guerra mundial. Per això en el programa de govern de la Mancomunitat en aquesta temàtica s'expressava per damunt de tot la voluntat d'augmentar la productivitat i la competitivitat a escala internacional i desenvolupar al màxim les indústries alimentàries: "intensificar la producció, valent-se de les aplicacions de les ciències biològiques, químiques i mecàniques; organitzar-la per poder entrar en el corrent dels mercats mundials, ja que l'isolament és impossible, i saber transformar els productes agrícoles en matèries de fàcil consum i reconeguda utilitat (llet, vi, oli, conserves). S'arriba a la consecució d'aquests fins amb una elevació general de la cultura agrícola, amb la preparació de tècnics que facin donar a la terra el màxim rendiment i sàpiguen aprofitar-lo, i amb una acció tutelar de govern que reculli les activitats disperses en una orientació fecunda"¹⁸. Segons Francesc Roca, s'estava assajant "transformar l'agricultura en una branca de la indústria"¹⁹.

Per realitzar aquesta transformació s'efectuà un gran desplegament *pedagògic* o de difusió, el qual s'encomanà, sobretot a partir de 1919, als diferents Serveis Tècnics més amunt esmentats. A banda de la línia d'investigació i estudi, aquests tenien també com a missió oficial desenvolupar la línia propagandística. Aquesta línia d'actuació incloïa les activitats següents: curssets, conferències, campanyes, camps experimentals i de demostració, auxiliis tècnics i viatges d'estudis. Cada Servei Tècnic portà a terme tota aquesta sèrie d'activitats. Em centraré fonamentalment en el de Viticultura, el més sol·licitat en les nostres comarques rabassaires, per tal de palesar l'esforç realitzat per *il·lustrar* als viticultors catalans²⁰.

Pel que fa als *Cursets* es realitzaven on ho sol·licités qualsevol entitat agrícola o ajuntament amb la condició que es fes càrrec d'un terç de les despeses. El de viticultura i enologia fou el Servei més sol·licitat, i en total es realitzaren des de 1915 a 1923 seixanta-sis curssets -d'unes vuit lliçons cada un-. Mestre, Valls, Reventós, Matons i Ymbert foren els especialistes que més cursos impartiren. Quant a les *Conferències* -que en realitat es consideraren curssets d'una sola sessió- també hi col·laboraren tots els

¹⁸ MANCOMUNITAT DE CATALAUNYA: *L'obra a fer*, 1920:109-110.

¹⁹ ROCA, Francesc: "La Mancomunitat de Catalunya: una solució americana" a *L'Avenç*, núm.3, juny de 1977.

²⁰ Tota la informació que s'ofereix a partir d'ara s'ha aconseguit en MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada...*

Serveis Tècnics, essent el d'Arbres i el de Viticultura i Enologia els més requerits²¹. Només el Servei de Viticultura en celebrà 40 -en la font no s'especifica en quins anys s'impartiren, però se suposa que fou entre 1919 i 1923- amb més de 6.000 pagesos concorrents. Les comarques més beneficiades per aquests cursets i conferències foren, lògicament, les més vitícoles, la meitat sud de la província de Barcelona i la meitat nord de la de Tarragona.

Pel que fa a les *Campanyes* tingueren "per objecte posar en coneixement dels agricultors d'esteses comarques, mètodes nous de conreu, pràctiques més útils i econòmiques de les que s'usen generalment i mitjans de lluita contra malalties més importants". Dins les campanyes també es preveia la realització de conferències. Per exemple, el Servei d'Arbres Fruiters encarregà a August Matons i Joan Salom 56 conferències que tingueren en conjunt un total de 8.325 assistents. El Servei de Viticultura féu una campanya el 1921 de divulgació de podes de vinyat. Només per a aquesta campanya es realitzaren catorze conferències que tingueren l'assistència d'un total de 1.715 pagesos.

Una altra de les activitats de divulgació foren els Auxilis Tècnics, que consistiren en "la formació d'un projecte i direcció tècnica d'una fàbrica (molí d'oli, farinera, celler, destil·leria, etc.) per a l'elaboració dels productes de la terra o bé en la direcció dels productes d'una collita". Aquests Auxilis ajudaren entre 1919 i 1923 a la creació de nou molins i divuit cellers cooperatius²². A més, el 1922 el Servei de Viticultura portava la direcció tècnica de vinificació dels cellers cooperatius de Falset, Guiamets, Bellmunt, Ripollet, Sant Cugat del Vallès, Rubí i Igualada²³. Finalment, cal comentar els *Viatges d'estudi*. Les cent vint-i-cinc poblacions diferents que visità només el Servei d'Arbres Fruiters com a *viatges d'estudi* donen una mostra de la gran activitat que també es desenvolupà a través d'aquest altre sistema de difusió. El Servei de Viticultura organitzà dues visites a cellers del Migdia francès.

Totes aquestes actuacions responien, doncs, a una voluntat política global que abracés els vessants social, econòmic i agrari. L'obra de l'ASA no s'entén sense que l'acompanyin l'obra de la resta de Serveis. De fet, tots predicaven la necessitat de la

²¹ Els conferenciants d'aquestes dues disciplines foren: pel Servei d'Arbres Fruiters, Joan Salom (24 conferències), August Matons (30 conferències); pel Servei de Viticultura, E.M. d'Ymbert (33 conferències) i Llorenç Badell (7 conferències).

²² Vegeu l'apèndix 3. L'especialista agrari José del Cañizo deia el 1922 que Catalunya era la regió espanyola amb més cellers cooperatius. Calculava que n'hi havia a més de vuitanta pobles (CAÑIZO GÓMEZ, José del: *Bodegas cooperativas*. Catecismos del agricultor y del Ganadero, Madrid, 1922:29). La xifra s'acosta bastant a la que ofereixo al quadre de l'apèndix 3.

²³ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada...*:467.

sindicació i cooperació agrícola. Uns amb arguments socials, que argüien que el celler cooperatiu portaria la fraternitat personal i social entre el poble que el creés, i els altres amb arguments tècnics, que afirmaven que aquest tipus de celler obtenia "mellor graduació en els vins i mellor classe", resolía "el problema d'estiva, màquines i prempses" i donava "una solució perfecta al preu de venda del vi"²⁴. D'una manera o altra, doncs, tant els serveis tècnics com els socials de la Mancomunitat contribuïren a la constitució de sindicats agrícoles i cellers i molins cooperatius. Es tractava, doncs, d'una mateixa política social i econòmica global.

Era una política que tècnicament es justificava amb la necessitat de la modernització de l'agricultura. Però no era una política asèptica i menys en el període de l'anomenat trienni bolxevic. Alguns especialistes en història econòmica han posat ben de manifest que des de finals del segle XIX hi hagueren intents per part d'amplis sectors de propietaris rurals i les seves associacions més representatives -principalment l'IACSI- per recuperar l'autoritat social sobre la base d'apostar per l'opció productivista en els cultius²⁵. No en va el doble lema d'aquest Institut agrícola fou des de la seva fundació la defensa de la propietat i la millora i increment de la producció²⁶. Es pot dir, doncs, que els sectors dirigents de la burgesia rural utilitzaren des de finals del segle XIX dues clares estratègies socials i econòmiques per tal de mantenir la seva hegemonia social dins el món rural i que ara se'n servia també la Mancomunitat: la de l'aposta per l'associacionisme interclassista i la del foment del canvi tècnic. Ambdues anaven molt interrelacionades atès que una de les funcions que s'atorgaren a les associacions agràries creades i dirigides pels propietaris rurals fou la de difondre els avenços tecnològics que s'anaven experimentant²⁷.

La instal·lació de les importants Estacions Enològiques de Vilafranca i Reus creades des

²⁴ *La Llar*, 15-12-1920.

²⁵ GARRABOU, R. i altres: "L'IACSI i la recomposició del món rural...":35-36.

²⁶ GARRABOU, R. i altres: "La crisi finisecular i la recomposició del món rural...":112. El subtítol de la *RIACSI* el 1893 era el següent "Dedicada al mejoramiento de la Agricultura y á la defensa de la Propiedad".

²⁷ No és casual que la primera mesura que l'IACSI acordà emprendre el 2 de desembre de 1919 davant la gravetat de la conflictivitat rural que en aquell moment ja s'havia manifestat era la de "hacer público el pensar del Instituto de que el ideal que debe perseguirse en las actuales circunstancias es intensificar la producción y que los medios más conducentes a ello unos dependen de la acción privada y otros son de incumbencia del Estado. Que el individuo tiene que poner a contribución, com más intensidad que nunca, capital, inteligencia y trabajo" (IACSI: *Memoria correspondiente a 1919 aprobada en la Junta General celebrada el 14 de Enero de 1920*, Barcelona, 1920). Les mesures més repressives es prendrien pocs mesos després, com a darrer recurs, quan la situació social s'extremà encara més.

de l'Estat per reials ordres el 1902 i 1905 respectivament cal emmarcar-la en aquest context i estratègies dels propietaris. L'historiador Antoni Saumell ha demostrat en un estudi monogràfic sobre l'Enològica de Vilafranca "com les activitats de l'Estació giraren sempre majoritàriament al voltant de la defensa dels interessos i dels projectes d'aquests sectors socio-econòmics dominants de la viti-cultura comarcal" i "com per assolir aquest objectiu l'Estació féu seves les aspiracions i els projectes de renovació tecnològica d'aquests grups dirigents i també dels postulats favorables al cooperativisme vitivinícola avalats des de feia ja anys pels sectors d'ordre de la viticultura catalana, sobretot des de la seva casa pairal, l'IACSI.(...) L'aposta per un hipotètic futur millor en el que la crisi vinícola fos vençuda per la força de la modernització tecnològica [a través dels serveis que podia prestar l'Estació] passava, per tant, per l'assumpció d'un model dirigit des de dalt"²⁸.

A l'argument sindical rabassaire que s'utilitzà a partir de 1919 segons el qual els propietaris tenien l'obligació de fer-se càrrec de moltes de les despeses del cultiu (adobs, sofres...) per tal que el camperol pogués suportar mínimament la crisi vinícola, es contestà des dels sectors propietaris amb l'argumentació que la crisi vinícola només podia ser superada a través de la renovació tecnològica i l'associacionisme agrari. Aquesta renovació havia de ser assumida a través de cursets i conferències que les Estacions Enològiques, institucions com la Càtedra Agrícola Ambulant Pere Grau - creada el 1906- o els Serveis Tècnics de la Mancomunitat realitzaven per a aquest propòsit²⁹.

La Mancomunitat, doncs, va fer un gran esforç en matèria propagandística i de difusió. Una altra cosa és conèixer fins a quin punt la seva obra de renovació va arribar al petit pagès o com se'n va beneficiar aquest. Alguns historiadors han destacat que l'obra agrícola de la Mancomunitat es dirigí bàsicament als propietaris i que concentrà esforços en la formació de quadres -sobretot a través de l'Escola Superior d'Agricultura-³⁰. Antoni Saumell, en el seu estudi sobre l'Estació Enològica de Vilafranca, destaca que aquesta també estigué poc dirigida als petits pagesos. Però les xifres que s'han ofert de concurrents a les conferències i cursets dels Serveis Tècnics de la Mancomunitat revelen

²⁸ SAUMELL SOLER, Antoni: *Crisi vinícola i renovació tecnològica al Penedès: l'Estació Enològica de Vilafranca entre els anys 1902 i 1922*, tesina inèdita, UPF, Barcelona, 1993:13 i 436.

²⁹ Les tasques relacionades amb l'ensenyament ambulant van rebre "reconeixement legislatiu amb la Reial Ordre del 7-7-1921 per la qual es disposava que els centres tècnics estatals, com era l'Estació Enològica de Vilafranca, havien de donar ensenyament tècnic als sindicats agrícoles" (SAUMELL SOLER, Antoni: *Crisi vinícola...*:76).

³⁰ UCELAY DA CAL, E.: "La diputació i la Mancomunitat..."85.

que arribaren a àmplies capes de la pagesia³¹. A més, l'Acció Social Agrària era la més interessada al fet que s'arribés a tota la pagesia, principalment a rabassaires, parcers, arrendataris i jornalers. Perquè eren ells els millors clients dels sindicalismes obreristes. I calia convèncer-los més que a ningú dels avantatges del sindicalisme i cooperativisme d'ordre, el qual oferia, com cap més, coneixements tècnics per millorar els seus cultius. Cal tenir en compte que les conferències de caire tècnic amagaven un missatge sindical concret, el que l'ASA pretenia oferir. Tant adversari sindical era considerat per als sindicats camperols obreristes o anarquistes els capellans, que demanaven al pagès que ingressés als sindicats agrícoles catòlics, com els conferenciants dels Serveis Tècnics de la Mancomunitat, que explicaven com s'havia de podar un arbre. El que és evident és que la Mancomunitat reeixí, en part, en el seu missatge de necessitat de creació de sindicats agrícoles i cellers cooperatius a través dels quals, com ja s'ha dit més amunt, el pagès també tingué una via d'accés cap a les millores tècniques en els cultius³². Alhora que, teòricament, s'unia fraternalment amb la resta de la classe agrícola del poble i es desenganyava dels sindicats obreristes que poc o gens feien o havien fet per la modernització de l'agricultura. Aquest, almenys, era el plantejament teòric que es feia des de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat.

2.2.1. La intervenció de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat en el problema social rabassaire.

En un context d'alta conflictivitat social i laboral al camp, l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat es veié obligada a intervenir directament en la qüestió rabassaire. La seva intervenció, però, fou molt tímida i molt sovint excessivament a remolc de les circumstàncies i de les iniciatives que des de Madrid es prengueren sobre aquesta qüestió. Finalment, malgrat els diferents projectes de reforma agrària que des de la

³¹ Josep CASANOVAS, al seu article "L'ensenyament tècnic...:28-29, diu: "El caràcter elitista que tenien els estudis de l'Escola Superior d'Agricultura va quedar completat amb l'organització d'un ensenyament tècnic de caire més popular, com eren els cursos breus especialitzats d'ensenyament ambulant. L'obra agrària de la Mancomunitat no es va limitar a satisfer les demandes de certs grups més o menys il·lustrats, disposats a adquirir nous coneixements d'aplicació tècnica sinó que també va intentar difondre la nova cultura tècnica entre una pagesia menys propensa als canvis (...). Primer des de l'Escola Superior d'Agricultura i, a partir de la seva creació l'any 1917, des dels Serveis Tècnics d'Agricultura, la Mancomunitat va saber atreure's amplis sectors dels agricultors catalans".

³² Saumell, per altra banda i sense voler restar importància a aquest canal de modernització que representaven els cellers cooperatius, destaca el paper que "exerciren els petits i mitjans propietaris al Penedès quant a renovació tecnològica de les seves instal·lacions vinícoles pel seu compte" (SAUMELL SOLER, Antoni: *Crisi vinícola...*:440); és a dir, al marge de les principals institucions agràries del moment que, teòricament, tenien la funció de fer arribar a tota la pagesia aquesta renovació.

Conselleria d'Agricultura es presentaren i es discutiren a l'Assemblea de la Macomunitat, cap d'ells es portà a terme i tots restaren en una via morta.

Almenys des de 1918 la Mancomunitat fou sol·licitada des de diverses instàncies per tal que assumís l'autoritat per elaborar la codificació del règim jurídic català, el qual abraçava lògicament el règim de la propietat rural i de la contractació de terres de conreu. Una d'aquestes instàncies fou l'assemblea que celebrà l'abril del 1918 l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona per tractar el tema del dret civil català³³. Una altra fou la Federació Agrícola Catalano-Balear, que en el XXI Congrés celebrat a Mataró un mes després, al maig del 1918, acordà dirigir-se a la Mancomunitat per tal que elaborés una compilació rural oint les diferents entitats agràries de cada comarca per tal que es reflectís les varietats regionals en la contractació agrària³⁴.

Aquestes sol·licituds responien a un estat de temor per part dels representants dels interessos de la propietat a causa de la possibilitat que s'aprovés una reforma agrària o es promulgés un Codi rural dictat des del govern de Madrid per al conjunt de l'Estat, sense tenir en compte les especificitats regionals³⁵. Aquesta reforma estava sent demanada des de molts diversos sectors socials i polítics: des de sindicalistes, socialistes i republicans a catòlics socials, passant pels liberals albistes. La conflictivitat social agrària que es vivia a moltes regions de la geografia espanyola al voltant del 1918 col·laborava a fer veure a tots aquests sectors la urgència en l'aplicació d'una reforma agrària.

A principis de 1919, i davant l'encàrrec d'un estudi sobre una possible reforma agrària a Andalusia per part de l'Institut de Reformes Socials, els temors dels representants dels propietaris rurals catalans a una legislació social agrària que afavorís els interessos dels treballadors de la terra pujaren de to. Per això aquests representants es proposaren evitar que tant l'estudi com la possible reforma agrària poguessin afectar en cap sentit a Catalunya i decidiren mobilitzar-se per exigir l'especificitat del règim jurídic-social del camp català, tot coincidint amb la campanya que en aquells moments es portava a terme

³³ BALCELLS, Albert i altres: *La Mancomunitat de Catalunya...*:484.

³⁴ FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANO-BALEAR: *XXI Congrés celebrat a la ciutat de Mataró de la FACB. Dies 19, 20 i 21 de maig de 1918*, Mataró, 1918:94-95.

³⁵ En la citada Assemblea de la Federació Agrícola Catalano-Balear un dels ponents digué: "No és que desitgi ni demano cap Còdic rural ni cap Apèndix, però pot venir, es senten veues aïllades que'n parlen, un dia és a Manresa, altre en el Congrés, altre en Societats i entitats polítiques que's parla de Còdic rural, i el dia menys pensat ens trobarem amb un Còdic d'aquesta mena que pot causar un dany de mort a nostra pagesia si no estem previnguts" (FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANO-BALEAR: *XXI Congrés celebrat a la ciutat de Mataró...*:95).

a favor de l'autonomia de Catalunya. D'aquí que, a principis d'abril d'aquell any, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, en aquell moment presidida per Francesc Maspons i Anglasesell -el qual també presidiria l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat quan es creés el mes de maig- convocà a una reunió "de fuerzas vivas agrícolas con el fin de sentar y afirmar el criterio de nuestros agricultores en cuanto se refiera a la solución de los problemas que pudieran plantearse en el régimen jurídico y social de la agricultura catalana". Maspons tancà la reunió afirmant que "era, ante todo preciso determinar bien concretamente cuáles son las instituciones jurídico-agrarias vigentes en nuestro país que precisa conservar en esencia". Acabà afirmant "la imposibilidad de que organismos no capacitados [en referència a l'Institut de Reformes Socials] para sentirlo y aplicarlo ingieran artificiales modificaciones en instituciones seculares de Cataluña", com podien ser els contractes de conreu tipus parceria, masoveria o rabassa morta, als quals als propietaris els interessava conservar tal com s'estaven concedint en aquell moment. En la reunió únicament hi acudí una representació obrera. Fou la del socialista Joan Duran, de la Societat Obrera Agrícola de Sitges, el qual va defensar que les conclusions de l'Institut de Reformes Socials per a Andalusia també havien de ser vàlides per a Catalunya³⁶.

En aquell mateix context de debat públic sobre la conveniència d'aplicar una reforma agrària o codi rural a Espanya, la Conselleria d'Agricultura de la Mancomunitat convocà la Conferència Agrària pel maig de 1919, la qual havia d'haver traçat les directrius bàsiques de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat. El primer tema de la Conferència tenia una relació molt directa amb la problemàtica qüestió de la reforma agrària. El tema es titulava "Organització jurídica de la producció agrícola catalana" i en ell s'apuntava com a primera conclusió que "les convulsions que remouen els fonaments de la vida social obliguen als catalans a disposar d'un organisme legislatiu propi per a reorganitzar llur dret civil de conformitat amb llur naturalesa i amb les exigències del moment present". A part, en aquest mateix tema, la tercera conclusió indicava que calia "afavorir la distribució de la propietat, amb tendència a que treballin les terres llurs propietaris"³⁷. Tot i que la Conferència no es pogué celebrar i, per tant, cap conclusió pogué ser aprovada, el Consell Permanent de la Mancomunitat decidí per acord del 28 de maig de 1919 la constitució immediata d'una Oficina d'Estudis Jurídics

³⁶ *RIACSI*, 5-5-1919:118-119.

³⁷ *Agricultura*, 5-1-1919:161. Les conclusions d'aquest primer tema foren redactades pel republicà Jaume Carner Romeu. En elles s'hi detecta certa simpatia per les aspiracions rabassaires ja que parla del "dret a l'expropiació dels latifundis que per deixadesa no rendeixin un mínim de producció", i de la "facultat de redempció de censos i prestacions a metàl·lic que es presten per raó del conreu de terres, amb tal que comprenguin la integritat de les finques".

per tal d'encarregar-li una codificació del règim jurídic català³⁸. Aquesta Oficina fou, a més, la Comissió Assessora a la qual la Mancomunitat podia encomanar dictàmens sobre els projectes de llei que volia proposar al poder central³⁹.

Probablement a causa de l'evolució que seguí la conflictivitat social i posterior repressió als camps espanyols, sobretot a Andalusia, a partir de mitjans de 1919, la possibilitat d'una aprovació d'una reforma agrària es refredà momentàniament. A Catalunya, però, l'agitació i les protestes rabassaires, que s'allargaren fins al 1920, i la pressió dels diputats republicans a l'Assemblea de la Mancomunitat obligaren al conseller d'Agricultura Pere Mias, que també era republicà, a presentar el 21 de juliol de 1920 a aquesta Assemblea un projecte d'acció social agrària que preveia parcel·lacions de terrenys de conreu, construcció de cases barates i l'aplicació del crèdit agrari amb un sentit social important. En el preàmbul del projecte s'afirmava que "un dels extrems que pot comprendre l'ajut als obrers del camp és el de posar-los en situació perquè els sigui relativament fàcil convertir-se en propietaris de la part de terres que per si mateixos puguin conrear". S'acordà obrir una informació fins al gener de 1921 sobre les matèries tractades en el projecte⁴⁰.

Un cop rebudes les informacions, el Consell de la Mancomunitat nomenà el mes d'abril del 1921 una comissió de diputats composta per Joan Vallès Pujals, Fèlix Escalas i Alfred Pereña per tal que redactessin un projecte definitiu⁴¹. Aquesta comissió es completà el mes de maig amb Jaume Raventós, Josep Maria Rendé, Ricard Gay i Maspons i Anglasesell. La comissió, però, abans de redactar un Projecte definitiu, decidí assessorar-se i acordà celebrar una reunió el 31 de maig de 1921 amb els principals prohoms de l'agricultura catalana -entre ells Carles de Fortuny, president de la Federació Agrícola Catalana-Balear i futur president de l'IACSI, Jaume Rosich, president de la Federació Sindical Agrària de Girona, Josep Vidal i Barraquer, president de la Federació Agrícola de Tarragona o Francesc Santacana, president de la Unió de Vinyaters de Catalunya- així com advocats i juristes de prestigi de tendència política republicana com Pere Coromines o Albert Bastardas. Els que representaven els interessos de la propietat, però, eren majoria i, de fet, no hi havia cap representant genuí dels rabassaires. Des del Consell de la Mancomunitat hi havia en el fons la voluntat de modificar àmpliament el

³⁸ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *El dret català i la Codificació*, Barcelona, 1919:8.

³⁹ BALCELLS, Albert i altres: *La Mancomunitat de Catalunya...*:484.

⁴⁰ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Projecte d'Acció Social Agrària. Qüestionari*, Barcelona, novembre de 1920.

⁴¹ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial*, abril 1921:105.

projecte inicial presentat pel conseller republicà Mias⁴². De la reunió de prohoms i juristes en sortí un nou projecte que consistia bàsicament en la creació d'un banc agrari que, a partir del crèdit, hauria de tenir la funció d'ajudar als pagesos a accedir a la propietat de les terres que treballaven⁴³. És a dir, es plantejava una reforma agrària a través d'una via o solució merament econòmica -prescindint de la jurídica-, que podien assumir perfectament les associacions de propietaris rurals.

El projecte es discutí entre finals d'agost i principis de setembre a l'Assemblea de la Mancomunitat i, en ella, el diputat republicà Noguer Comet, amb la intenció d'atorgar al projecte un sentit en part jurídic, proposà una esmena que recollia que la Mancomunitat havia de gestionar "prop del govern i del Parlament l'obtenció de la llei tantes voltes promesa, facultant la redempció de tots els censos i càrregues emfitèutiques per la sola voluntat dels censaris, al tipus de capitalització fixat en el contracte i, a manca d'aquest, al 3% de la pensió"⁴⁴. L'esmena fou rebutjada i l'Assemblea va aprovar el projecte el 2 de setembre. El Banc Agrari de Catalunya previst en aquest, però, no va arribar a funcionar mai.

La qüestió social agrària a Catalunya tornà a encendre's novament a partir de mitjans de 1922. Per una banda l'Institut de Reformes Socials obrí una informació sobre la rabassa morta el mes de maig d'aquell any. Per una altra, la Unió de Rabassaires es constituïa amb força el mes d'agost. I, finalment, les promeses insistents de liberals i reformistes al llarg d'aquell any sobre la promulgació d'una reforma agrària si accedien al govern -tal com feren a finals d'any- van fer ressorgir les esperances rabassaires. El mes de juny, complint un acord del Consell Permanent de la Mancomunitat, l'Oficina d'Estudis Jurídics començà a preparar l'edició provisional d'un volum referent a l'emfiteusi. Al mateix temps, una moció presentada pel diputat Noguer Comet en una de les Assemblees de la Mancomunitat en aquell mes sobre redempció de censos i altres

⁴² El projecte de Mias havia estat criticat públicament pel membre de la Comissió d'Agricultura i Boscos de la Mancomunitat, Emili Galceran, de la Lliga Regionalista. Galceran digué que el projecte donava poca importància a la qüestió del crèdit i, en canvi, tenia com a principal objectiu la parcel·lació de finques i la construcció de cases barates (CASANOVAS PRAT, Josep: *L'acció tècnica agrària...*:111). Galceran va arribar a presentar un projecte alternatiu al de Mias en la discussió sobre el projecte d'aquest que l'Assemblea de la Mancomunitat tingué al febrer de 1921. El de Galceran estava basat en la iniciativa del crèdit agrari a partir de l'acció dels sindicats agrícoles (*El Diluvio*, 27-2-1921:15). Possiblement el projecte que es proposà en aquella reunió de prohoms i juristes s'inspirà en el que havia presentat Galceran el mes de febrer.

⁴³ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Projectes d'acord presentats a la 15ª reunió ordinària de l'Assemblea*, juliol de 1921. Es projectà oferir préstecs hipotecaris a llarg termini per tal que els pagesos poguessin comprar la terra que treballaven pagant una entrada del 25% del valor de la finca.

⁴⁴ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial*, setembre de 1921:268.

càrregues emfitèutiques, va donar lloc al fet que l'Oficina d'Estudis Jurídics emetés un dictamen sobre el tema. Segons la *Crònica Oficial* de la Mancomunitat, en el dictamen "es proposaven les bases fonamentals de redempció; però al mateix s'indicava que per la complexitat de la institució i per les qüestions que havia suscitat en els darrers temps, hom creia preferible l'edició d'un volum amb caràcter provisional en la mateixa forma emprada per a la publicació del *Costumari Català*, passant-lo a estudi d'homes de dret, interessats en la reforma, i experts, per tal d'assegurar-ne l'autenticitat i eficàcia"⁴⁵. L'edició d'aquest volum, titulat *Projecte de regulació de censos, rabassa morta i terratge a Catalunya*, arribà el febrer de l'any següent, el 1923. Però novament arribava com a projecte obert a informació per tal que hi poguessin concórrer totes les parts afectades. A més, no recollia les principals aspiracions rabassaires que en aquell moment la Unió de Rabassaires defensava. Només establia com a millores palpables per al pagès l'obligació per part del propietari de contribuir obligatòriament a la compra dels adobs químics, sulfat i sofre, en proporció a la part de la verema que li corresponia, a pagar ell sol els impostos sobre la terra i a pagar, al final del contracte, totes les millores útils i els nous ceps replantats, sempre que s'hagués sol·licitat per escrit. Es creà el 8 de març una comissió parlamentària, integrada pels diputats Micó, Jansana, Fatjó, Folch, Avellà i Noguer i Comet per tal que recollissin els resultats de la informació i redactessin un projecte definitiu⁴⁶.

A causa de la coincidència de l'obertura d'aquesta informació amb la promesa del govern liberal-reformista de legislar en matèria social-agrària després de les eleccions generals de l'abril de 1923, la Mancomunitat sol·licità al govern de Madrid, a proposta del diputat Noguer Comet en data d'1 de març, l'ajornament de tot projecte de reforma agrària relacionat amb la rabassa morta fins que la Mancomunitat no hagués aprovat definitivament el seu. Aquest fet enutjà enormement la Unió de Rabassaires, perquè entengué que aquesta sol·licitud d'ajornament era fruit d'una voluntat d'entrebancar la reforma agrària i la solució al plet rabassaire. En l'assemblea que la Unió celebrà el 25 de març d'aquell any, el principal líder del sindicat rabassaire, Lluís Companys, digué que amb aquest fet el govern ja tenia excusa per no aprovar "el projecte de llei que ens ha promès" en obrir-se les Corts i afegí que l'informe de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat estava "fet amb mala fe, amb l'únic objecte de impedir la rehabilitació dels drets dels rabassaires"⁴⁷. En la mateixa assemblea, la Unió aprovà considerar pertorbadora la intervenció de la Mancomunitat i acordà no col·laborar "a la informació

⁴⁵ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial*, juny de 1922:194.

⁴⁶ MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial*, març de 1923:72-74.

⁴⁷ *La Terra*, 30-3-1923:8.

pública [d'aquesta] que no és res més que una habilitat sospitosa, contra els cultivadors de Catalunya"⁴⁸.

No obstant aquests acords, Duran i Cañameras, que en aquests moments representava el sector més moderat i *assenyat* de la Unió, presentà un contra-projecte a l'ofert per l'Oficina d'Estudis Jurídics i el lliurà, juntament amb Pere Estartús, al mateix president de la Diputació de Barcelona i conseller de la Mancomunitat Vallès i Pujals⁴⁹. Per altra banda cal tenir en compte que la Unió de Rabassaires, abans de la seva assemblea del 25 de març, havia sol·licitat a la mateixa Mancomunitat, per a ella i per a diverses societats locals afiliades a ella, exemplars del projecte provisional de l'Oficina d'Estudis Jurídics⁵⁰. Abans que l'Assemblea de la Mancomunitat aprovés la proposta de sol·licitar l'ajornament de la reforma agrària a Madrid, la Unió fins i tot havia mostrat certa confiança que aquest organisme català ajudés econòmicament als pagesos que volguessin redimir càrregues que pesaven sobre les seves terres⁵¹.

Malgrat que la Mancomunitat no es dissolgué oficialment fins al 1925, el cop d'Estat de Primo de Rivera el setembre de 1923 deixà paralitzats completament i definitivament els treballs de la informació sobre contractes de conreu que havia obert la Conselleria d'Agricultura i, amb ells, a la pràctica, tota la política social-agrària d'aquest organisme.

⁴⁸ *La Terra*, 30-3-1923:9.

⁴⁹ DURAN CAÑAMERAS, F.: *Dietari*, s.d.:713. Aquest fet comportà algunes protestes per part d'alguns associats rabassaires que *La Terra* recollí.

⁵⁰ *La Terra*, 28-2-1923:7.

⁵¹ *La Terra*, 15-2-1923:9.

2.2.2. La feblesa del sindicalisme catòlico-agrari en unes comarques vinyateres: la Federació Catòlica Agrària Barcelonesa.

En el conjunt de les nostres comarques rabassaires -allí on la Unió de Rabassaires s'implantà als anys vint- el sindicalisme catòlico-agrari fou feble i minoritari. La qual cosa no significa que la seva presència fos nul·la ni que no es dediquessin esforços per al seu reeiximent. Però, en qualsevol cas, i tret de zones molt localitzades dins d'aquestes comarques, mai no aconseguí superar en força ni al sindicalisme rabassaire d'arrel republicana ni a l'anarcosindicalisme ni tampoc al sindicalisme laic reformista, més o menys vinculat al Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat. La Federació Catòlica Agrària Barcelonesa, constituïda el 1917 amb l'objectiu de reunir les forces catòlico-agràries dins el bisbat de Barcelona, acabà supeditada a la Unió de Vinyaters de Catalunya, l'entitat que durant la segona i tercera dècada d'aquest segle sabé aglutinar més clarament els interessos econòmico-agraris dels vinyaters catalans, bona part dels quals es trobaven dins dels límits territorials de la diòcesi barcelonina.

El sindicalisme catòlico-agrari català es remuntava almenys als anys noranta del segle XIX. El 1893 es donà el primer intent per part del catolicisme social de conquerir el camp català a través d'una Federació d'entitats agràries. El 8 d'abril d'aquell any un grup de representants de propietaris agrícoles firmà una carta que s'envià a tots els bisbes de les diòcesis catalanes per tal que es manifestessin sobre el projecte de constitució d'una *Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya* que estaria sota el patrocini de la "Santíssima Verge de Montserrat, ab un fi social y dintre dels sentiments catòlics" amb l'objecte de "contribuir á la armonía de las classes socials en les regions agrícoles, en les quals, si be combatuda, subsisteix encara"⁵². Tots els bisbes catalans beneïren la idea oferint-se per col·laborar en tot allò que calgués per tal que l'obra reeixís. La federació tingué una vida molt curta, encara que, segons Jaume Maspons i Camarassa, "esdevingué (...) un poderós mohiment per tota la terra catalana fomentant la creació de Gremis

⁵² Fragment de la "Carta als Excms. é Iltms. Senyors Bisbes de Catalunya" firmada per Felip Bertran i d'Amat, Francisco Romaní y Puigdenyolas, Ramón de Valls y de Barnola, Baldiri Carreras i Xuriach, Baró de Ribelles, Joaquim Mª de Paz, Ferrán Alsina, Francisco de S. Maspóns i Labrós, Ramón Catá de la Torre, Manel Mir Navarro, Guillem de Boladeres, Ramón Mª de Sagarra y de Siscar, Crescendi Arqué, Enrich Vidal Valenciano, Joseph Vilarrubias i Ferrán de Sagarra. La carta acabava dient que "la Iglesia se ha preocupat sempre del benestar y de la pau de la societat civil, com nos es conegut lo apostólich zel de V.E.I. pera tot quant sia en profit dels fidels que Deu Nostre Senyor li ha encomenat, y volguent començar cristianament nostra obra, abáns de tot, nos dirigim á V.E.I. pregantli se digne fixar sa il·lustrada atenció en nostre projecte, manifestantnos si lo aprova, recomenatlo en aquést cás, quan sia ocasió oportuna, y benehint desde ara, nostres treballs". Aquesta carta està inclosa en l'opuscle *Estatuts de la Federació dels "Gremis Agrícoles de Catalunya constituïda baix la invocació de la Stma. Verge de Maontserrat"*, Barcelona, 1893. La publicació també conté les respostes que els bisbes donaren a la carta.

agrícols municipals"⁵³.

La constitució d'aquesta federació coincidí en un moment de força efervescència dins el moviment catòlic social així com dins el sindicalisme obrer i rabassaire en general. El 1893 fou l'any en què es constituí la Federació de Treballadors Agrícoles de la Regió Espanyola i que els anarcosindicalistes fundaren la Unió Agrícola de Pacte Lliure. Per altra banda, fou l'any en què se celebrà una important assemblea de *Círculos Obreros* catòlics a València, els quals havia impulsat el Pare Antoni Vicent, de Castelló (1877-1912), en bona part del llevant peninsular, des de Tortosa fins a Múrcia. A l'assemblea hi assistiren representants de 98 obres pertanyents a 88 poblacions. S'aprovà la creació d'un Consell Nacional de les Corporacions Catòliques d'Obrers, que seria, a partir d'aquell moment, l'òrgan directiu de tot aquest moviment catòlic a nivell espanyol⁵⁴. Per altra banda, l'any següent, el 1894, se celebrà un Congrés Catòlic a Tarragona on es parlà de la necessitat de crear *Gremis agrícolas industriales* segons el projecte d'estatuts que presentà en aquella assemblea el sindicat de la Federació de Gremis de Catalunya. Andrés-Gallego afirma que en aquell final de segle es va procurar portar el neogremialisme al sector primari. D'aquí també que, el 1899, el jesuïta Vicent va portar a un Congrés celebrat a Burgos les bases per al reglament modèlic d'un *Gremio de Labradores o Sindicato Agrícola*⁵⁵.

És possible, doncs, que la Federació de Gremis Agrícols de Catalunya fos la pionera a Espanya quant a federació estrictament catòlica-agrària, avançant-se al moviment que a finals de segle s'escamparia per la geografia espanyola. La Federació tingué cert caràcter catalanista⁵⁶, i el principal objectiu que es marcà fou el de "contribuir en quant los hi sia [als Gremis] possible á que les relacions entre propietaris, masovers, parcers y jornalers se regulen amistosa y equitativament, y que la unió dels matexos en cada

⁵³ MASPONS I CAMARASSA, Jaume: "Agricultura" a *Geografia General de Catalunya*, de Francesc Carreras Candi, Barcelona, s.d. Tot i la benedicció dels bisbes i que cercà l'aixopluc de l'Església no queda prou clar en el reglament d'aquesta federació de gremis que aquesta tingués un lligam orgànic amb la jerarquia eclesiàstica.

⁵⁴ MARTÍ, Casimiro i altres: "El sindicalismo católico en España" a *Historia del movimiento obrero cristiano*, Barcelona, 1964:211.

⁵⁵ ANDRÉS-GALLEGO, José: *Pensamiento y acción social de la Iglesia en España*, Madrid, 1984:83. Probablement, els estatuts de l'important Gremi d'Agricultors de Manresa, de tendència clarament catòlica, i fundat el 1900, van ser inspirats en el model proposat per Vicent.

⁵⁶ En l'article 5è dels seus estatuts s'especificava que "se valdrá com a llengua oficial de la catalana, sens perjudici de usar qualsevol altre idioma, quan sa conveniencia ho reclame".

localitat ó comarca sia tal, que vingan á formar una sola classe"⁵⁷. L'*harmonia* de classes fou un dels grans objectius cercats pel sindicalisme catòlic i d'aquí que, gairebé sempre, intentà agrupar pagesos i propietaris en unes mateixes entitats. Per això s'escollí en un primer moment el nom de *gremi* -per les connotacions històriques que tenia- per anomenar les entitats catòlico-agràries. Tot i que aquest nom perdurà fins ben entrat el segle XX en comarques com el Vallès Occidental i el Bages, el nom que s'imposaria a partir de la llei de 1906 -coneguda com la llei de sindicats agrícoles-, dins el sindicalisme agari d'*ordre* o catòlic, fou precisament el de *sindicat agrícola*, el qual fou adoptat majoritàriament pels catòlics per constituir entitats cooperatives rurals de caràcter social mixt.

La segona ofensiva catòlica important al camp català arribà el 1907 coincidint amb la fundació de l'Acció Social Popular per part del Pare Gabriel Palau. Aquest havia arribat a Barcelona aquest any provinent de França, Bèlgica i Alemanya on estigué en contacte amb el catolicisme social d'aquests països. L'ASP estigué explícitament inspirada en el *Volksverein* alemany, i, segons Pere Gabriel, a través d'ella "començà a casa nostra la defensa i conveniència d'organitzar un sindicalisme catòlic"⁵⁸. En l'àmbit rural, l'ofensiva catòlica coincidí amb la promulgació de la llei de sindicats agrícoles de 1906. El 1905 no arribaven a 70 els sindicats agrícoles existents al conjunt d'Espanya, mentre que el 1908 -primer any de l'aplicació de la llei de 1906- funcionaven 954 sindicats⁵⁹. A Catalunya, mentre que entre 1900 i 1905 només se n'havien fundat 13, entre 1906 i 1909 se'n fundaren 59⁶⁰. Bona part d'aquests 59 eren de tendència catòlica. 10 de 15 sindicats agrícoles fundats dins els límits del Bisbat de Girona entre aquests anys eren d'inspiració catòlica⁶¹. Pel que fa al bisbat de Tortosa, dels 27 sindicats que el 1920

⁵⁷ Aquest era el primer objectiu de quatre que s'especificaven en l'article 6è dels seus estatuts. Els altres objectius parlaven d'aconseguir "benestar de la classe agrícola", "establir entre los associats y en profit dels matexos, tots los serveys recíprocs possibles" i "cercar lo avenç de la agricultura...".

⁵⁸ GABRIEL, Pere: "De l'obrerisme catòlic a l'aparició..."

⁵⁹ GARRIDO, Samuel: "El cooperativismo agrario español del primer tercio del siglo XX" a *Revista de Historia Económica*, núm. 1, 1995:119.

⁶⁰ MUÑIZ, Lorenzo: *La Acción Social Agraria...* Vegeu el quadre 2.4. Segons GARRIDO, Samuel: *Treballar en comú. El cooperativisme agrari a Espanya (1900-1936)*, València, 1996:72, entre l'abril de 1908 i l'abril de 1909 el Ministeri d'Hisenda aprovà a Catalunya 47 sindicats agrícoles de 87 expedients presentats.

⁶¹ Els de Banyoles (1907), Blanes (1907), Cassà de la Selva (1908), Cistella (1907), Girona (1908), Lloret de Mar (1906) Malgrat (1908), Riudarenes (1908), Santa Coloma de Farnés (1908) i Santa Pau (1908). Aquests eren els que pertanyien a la Federació Sindical Agrària de Girona el 1922. A part d'aquests, tinc referència de la fundació d'un sindicat catòlic a Pineda, el 1908 (*La Costa de Llevant*, 1-8-1908) i un a Llagostera el mateix any, en la inauguració del qual intervingué el Comitè de Defensa Social de Barcelona, grup propagandístic de tendència maurista i catòlica (COMITÉ DE DEFENSA SOCIAL:

pertanyien a la catòlica Federació Agrària de l'Ebre, 8 s'havien fundat entre 1907 i 1909: el de Corbera d'Ebre (1909), Deltebre (Cava) (1909), Deltebre (Jesús i Maria) (1907), Flix (1909), Mont-roig del Camp (1909), Perelló (1907), Roquetes (1907) i Tortosa (Santiago) (1908)⁶². Tortosa havia rebut la visita del Pare Vicent el 1907 en una assemblea diocesana on explicà els principis bàsics que havien de reunir els sindicats agrícoles⁶³. Al bisbat de Barcelona es fundaren en aquests anys els sindicats agrícoles catòlics *Lo Remey* de Martorell (1907), el de Polinyà (1909) i el de Llinars del Vallès (1908); i al bisbat de Vic, el d'Artés (1908), Balsareny (1908) i Monistrol de Calders (1908)⁶⁴.

El catolicisme social es proposaria atacar de nou amb fermesa el camp català a mitjan anys deu. El 1914 l'Acció Social Popular es plantejà realitzar una "gran campanya agrària", el primer acte del qual fou una assemblea a Tàrrrega⁶⁵. El 1915 es creà a Barcelona una Unió Social Agrària, en relació amb l'Acció Social Popular. La USA fou plantejada, segons Pere Gabriel, "com una agència econòmica-social catòlica, que venia cereals, bestiar, vins, olis llegums, fruita, llana, etc., en nom de les associacions catòliques agràries; també comprava, a compte de les mateixes associacions, adobs, sofre, sulfats, llavors, maquinària, etc. S'instal·là inicialment al carrer Bruc 49, seu també de l'ASP. La importància de la Unió Social Agrària es basà fonamentalment en l'ús que dels seus

Dos años de acción católica en Barcelona. Memoria, Barcelona, 1910).

⁶² Vegeu l'apèndix 5. A la província de Tarragona també es fundà el 1908 el Sindicat Catòlic Agrícola de Santa Coloma de Queralt, Vilabella i Selva del Camp.

⁶³ GARRIDO, Samuel: *Los trabajadores de las derechas*, Castelló, 1986:169. El Pare Vicent va dur a terme en aquests anys una autèntica campanya propagandística a favor dels sindicats agrícoles per arreu d'Espanya amb la col·laboració de bisbes i rectors de les parròquies (GARRIDO, Samuel: "El cooperativisme segons l'Església. Els inicis del sindicalisme catòlico-agrari a Espanya" a *Recerques*, núm. 30, 1994.

⁶⁴ Segons un article de I. JIMÉNEZ, titulat "Los sindicatos agrícolas católicos", publicat a *La Paz Social* (abril de 1909) i citat per GARRIDO, Samuel: "El cooperativisme segons l'Església...:81, el 1909 hi havia 29 sindicats catòlico-agraris en les vuit diòcesis catalanes, tretze dels quals en la de Girona i cap en la de Tarragona. Per a l'expansió del sindicalisme catòlico-agrari que es donà a Mallorca entre 1907 i 1909 vegeu FULLANA PUIGSERVER, Pere: *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, Barcelona, 1994:522-523.

⁶⁵ *Butlletí del Museu Social*, 1914:224. Els oradors de l'assemblea foren D.L. Negre i D.Ll. Jover. Les conclusions que s'aprovaren foren les següents: "Necessitat d'organitzar corporativament les classes agràries, constituint, en tots els pobles de la comarca, Sindicats i Caixes rurals; unir les relacions entre'ls Sindicats existents, facilitant els treballs i operacions comuns i enfortir la Federació comarcal; portar a cap una intensa campanya per a que l'Estat faciliti les operacions de crèdit de dits organismes, ja sigui per medi del Banc d'Espanya, ja fundant un establiment bancari per lo mateix; gestinar, a l'ensems, per a que l'organisme en formació "Caixa de Crèdit Comunal", de la Mancomunitat catalana, se valgui, per a ses operacions de crèdit agrari, dels Sindicats i Caixes rurals, estimulant així son desenrotlló i el perfeccionament del crèdit rural".

serveis féu, de moment, la Confederació Catòlica Agrària de Castella la Vella i Lleó. Passà el 1916 a comptar amb locals propis, al carrer Cortina 8⁶⁶. A partir de 1917 fou l'entitat encarregada de fer les compres i vendes col·lectives de les diferents federacions catòlico-agràries catalanes fins que el 1919, per ordre de la Confederació Nacional Catòlica Agrària, fou substituïda pels serveis del Banc Agrícola Comercial de Bilbao, el qual integrà inicialment tots els homes de l'abolida Unió Social Agrària⁶⁷.

El 1916 el bisbe de Barcelona Reig Casanova creà l'Acció Popular després de dissoldre l'Acció Social Popular. Amb l'AP s'intentà donar una nova injecció en la campanya catòlica al camp. A part de realitzar-hi tasques propandístiques, comptà amb la Unió Social Agrària, com a secció comercial. El president d'aquesta, Josep M. Boix, era alhora el secretari de l'Acció Popular. No és casual que el 1916, any de la constitució d'aquesta Acció, es donés a Catalunya el primer gran salt en la constitució de sindicats agrícoles. Se'n fundaren només en aquell any 32. L'any anterior només se n'havien fundat 11. Amb tot el que es portava de segle, l'any que se n'havien constituït més havia estat el 1909 -coincidint amb la primera ofensiva catòlica de la centúria-, amb 18 fundacions. A partir de 1916 la xifra de constitucions començarà a enfilar-se fins a assolir un màxim el 1919 de 100 sindicats fundats. Del 1916 són els sindicats agrícoles catòlics de l'Ordal, Sant Jaume dels Domenys i Montcada al bisbat de Barcelona, el de Masdenverge, Prat del Compte, Ulldecona i Vandellós en el de Tortosa i el de Campany i Llers en el de Girona. Les diferents federacions catòlico-agràries, que es constituïrien en totes les diòcesis catalanes entre 1917 i 1920, naixerien, segons Josefina Cuesta, com a una projecció regional de l'activitat de l'Acció Popular⁶⁸. De fet, aquesta continuà actuant com a societat de propaganda social catòlica en col·laboració amb aquelles federacions sindicals fins als anys vint. I en col·laboració també amb propagandistes castellans pertanyents a la *Acción Católica Nacional de Propagandistas*, la qual, també segons Cuesta, fou l'instrument principal de divulgació del sindicalisme catòlic al camp català a partir de 1917⁶⁹.

El naixement de les diferents federacions catòliques sindicals agràries s'emmarcà en aquest context de propagació del catolicisme social al camp a nivell d'Espanya i de Catalunya que coordinà la Confederació Nacional Catòlica Agrària a partir de la seva fundació, precisament el 1917. El 27 de maig de 1917 nasqué la *Federación Católico-*

⁶⁶ GABRIEL, Pere: "De l'obrerisme catòlic...":56.

⁶⁷ ROSICH, Jaume: *Els sindicats agrícoles gironins*, 1919:45-47.

⁶⁸ CUESTA, Josefina: *Sindicalismo catòlico...:218*.

⁶⁹ CUESTA, Josefina: *Sindicalismo catòlico...:229*.

Agraria del Ebro (o de Tortosa); el 15 de juny del mateix any ho faria la Federació Catòlico-Agrària Barcelonesa; el juny del 1918 la Federació Sindical Agrària, de Girona i la Federació Catòlico-Agrària de Tarragona; el setembre del mateix any la Federació Catòlico-Agrària de Lleida; també el 1918 havia nascut la Federació Catòlico-Agrària de Vic; a l'octubre de 1919 ho féu la Federació Catòlico-Agrària de la Seu d'Urgell; i finalment el 1920 es constituí la Federació Catòlico-Agrària de Berga. Totes elles estigueren federades a la *Confederación Nacional Católico Agraria*, la qual agrupà totes les federacions sindicals agràries catòliques a nivell espanyol⁷⁰.

Pel que fa a la federació barcelonina, a més de néixer impulsada per la CNCA, va rebre l'estímul inicial de l'*Asamblea Diocesana de los Centros Católicos Obreros*, que actuava en el marc del sindicalisme urbà i que el 1918 va rebre el suport dels importants propagandistes castellans P. Nevares, del sector agrari, i A. Ruiz, de l'obrer industrial. Aquests realitzaren actes de propaganda catòlica especialment a la diòcesi de Barcelona⁷¹. El bisbe Reig també tingué un paper destacat en la fundació de la Federació Catòlico-Agrària Barcelonina el 1917. Des del portaveu de la federació *-La Llar-*, s'atorgà a aquest la *paternitat* de la FCAB tot afirmant que hi treballà molt i que hi va "lluitar (...) amb totes les dificultats pròpies del principi de les obres"⁷². Cal tenir en compte que el sindicalisme catòlico-agrari es caracteritzà per dos principis que Josefina Cuesta resumeix dient: "sumisión completa a las autoridades eclesiásticas" i la "confesionalidad, abiertamente manifestada siempre"⁷³. Algunes de les federacions catòlico-agràries espanyoles tingueren la seva seu social en el mateix Palau Episcopal de la seva diòcesi respectiva, entre elles la de la Seu d'Urgell, i la mateixa de Barcelona en un primer moment⁷⁴.

⁷⁰ A la resta d'Espanya, a principis del 1917, és a dir, just abans de la creació de l'organisme que havia d'agrupar totes les federacions i impulsar les que encara faltaven per crear, ja existien les d'Astorga, creada el 1914, la de Bilbao (1916), la de Burgos (1913), Ciudad Reial (1915), Ciudad Rodrigo (1908), Conca (1916), Logronyo (1910), Madrid (1915), Múrcia (1916), Oviedo (1915), Palència (1913), Pamplona (1910), Salamanca (1916), Sant Sebastià (1909), Santander (1908) Saragossa (1910), Sòria (1914), València (1916) i Valladolid (1913) ("Federaciones Católico-Agrarias en 1920" a l'Enciclopèdia Espasa-Calpe, vol. XXI, veu "España":362. Per a un estudi detallat d'aquestes federacions vegeu CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico...*

⁷¹ CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico...*:217-218 i 228.

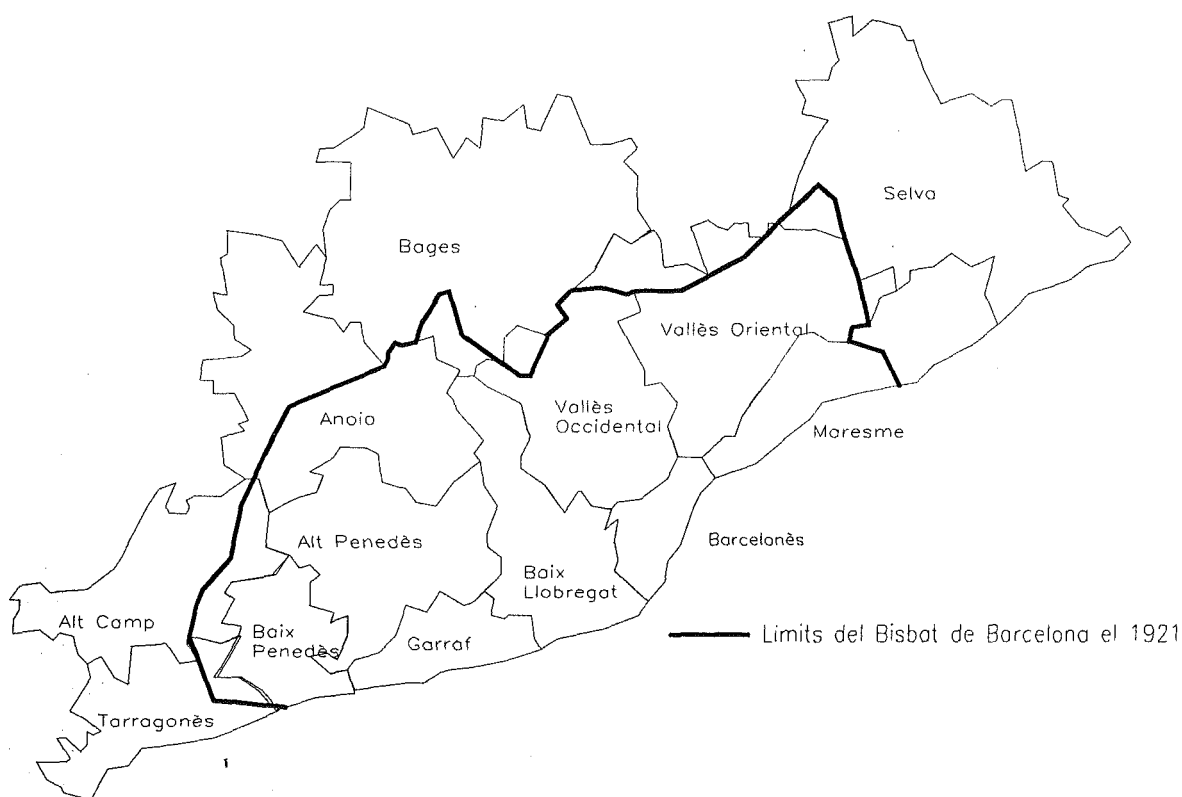
⁷² *La Llar*, 15-7-1920.

⁷³ CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico...*:280-281. Castillo també ens recorda que "la catolicidad de una obra social nace de su sumisión a la autoridad y jerarquía de la Iglesia como tal obra" (CASTILLO, Juan José: *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación política del pequeño campesino en España (La Confederación Nacional Católico-Agraria, 1917-1942)*. Madrid, 1979:256).

⁷⁴ *Anuario Social de España*, 1919-1920:367-368.

La submissió a l'autoritat eclesiàstica per part de la FCAB quedà definida en els articles tercer i tretzè dels seus estatuts. Aquests deien que "únicamente podrán formar parte de la federación los sindicatos agrícolas y entidades similares aprobados por la autoridad eclesiástica que tengan su domicilio dentro de la diócesis de Barcelona" i que "la Federación tendrá un Consiliario nombrado por el Sr. Obispo de la diócesis, que velará por el carácter católico de la entidad"⁷⁵. Aquests articles, doncs, no deixaven lloc a dubte sobre el caràcter eclesial i l'àmbit diocesà de la Federació⁷⁶.

Mapa 2.1. *Límits del Bisbat de Barcelona el 1921.*

⁷⁵ FEDERACIÓN CATÓLICA AGRÍCOLA BARCELONESA: *Estatutos*, Barcelona, s.d.

⁷⁶ L'àmbit diocesà fou també una de les característiques d'aquest tipus de sindicalisme. Cada federació tenia així ja definit el seu àmbit geogràfic, que havia de coincidir amb l'àrea de la seva diòcesi. El bisbat de Barcelona comprenia en aquests anys la zona geogràfica sens dubte més industrialitzada de Catalunya i d'Espanya: per arxiprestats comprenia el de Barcelona, Granollers, Sant Feliu de Llobregat, Martorell, Mataró, Piera, Sabadell, Sant Celoni, Terrassa, el Vendrell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú. Per comarques són les del Barcelonès, Baix Llobregat, Garraf, Alt i Baix Penedès i la major part del Maresme -inclòs Mataró-, gairebé tot els dos Vallès -comprentent-hi les poblacions més industrialitzades-, la meitat sud de l'Anoia -sense incloure-hi, però, Igualada-, la part est de l'Alt Camp i el Tarragonès i una petita part del Bages i de la Selva. Sense discussió són les comarques també on hi havia més conscienciació i mobilització sindical. Vegeu el mapa que segueix.

Alhora, el domicili on instal·là la seva seu social poc després de fundar-se -al carrer Sant Pere més alt, 27 pral.- constata que estigué molt relacionada amb tot el moviment obrer catòlic barcelonès d'aquells anys. Aquesta adreça la compartí inicialment amb el Sindicat Obrer Catòlic Unió Professional d'Oficis Varis, fundat poc abans de fer-ho la FCAB. A partir de 1918 anirien instal·lant-se en la mateixa casa altres sindicats catòlics a mesura que s'anirien creant: la Federació Obrera Catòlica, la Casa Social Catòlica, el Sindicat Catòlic de l'Art Tèxtil de Catalunya i la societat de socors mutus Germandat Infantil Jesús de Natzaret⁷⁷. A partir de l'estiu de 1920, però, la FCAB es mudà al Carrer de la Ciutat, núm. 5.

La composició tant de la primera junta com les següents palesarien els lligams, almenys inicials, de la FCAB amb la jerarquia i amb el sindicalisme catòlic industrial. El 25 de juny de 1917 se celebrà l'acta de constitució de l'entitat escollint la junta següent: president: Josep Borràs de Palau; vice-president: Josep Oriol Marrugat Castro; tresorer: Josep Cirera Voltà; secretari: Josep Casas de Muller; i vocal Tomàs Noguera Riuz⁷⁸. Però no obstant aquests vincles eclesials, els estatuts de la federació de Barcelona no es destacaven per cercar uns fins preponderantment religiosos -en comparació amb altres federacions catòliques-, sinó que més aviat donaven més importància als fins específicament agraris, econòmics, socials i educatius. En els dos primers articles dels estatuts, on s'exposen els objectius de l'entitat, per res s'esmenta cap referència de tipus religiós i es diu ben clar que la federació "tiene por objeto fomentar y defender los intereses de la agricultura, facilitar la creación y desarrollo de los Sindicatos Agrícolas y promover el progreso moral y económico de la clase agrícola. ART. 2º Para realizar su objetivo la Federación: a) Procurará la federación de las asociaciones agrícolas que con el nombre de Sindicatos, Cajas rurales, Hermandades, Mutualidades y otras análogas, tienen por fin la protección o defensa de los intereses agrícolas, estableciendo entre las mismas relaciones de mutuo apoyo. b) Servirá de intermediaria entre las asociaciones federadas y las demás federaciones y las instituciones en favor de los agricultores, tales como sociedades de ahorro, de crédito, de socorros mútuos, de seguros, de compra y venta de primeras materias de productos, de instrumentos agrícolas

⁷⁷ SOLÀ GUSSINYER, Pere: *Història de l'associacionisme...*:67. També s'instal·là en aquesta adreça el 1918 l'Agrupació Professional Ferroviària de Barcelona Nord i el 1922 el Cercle Catòlic Tradicionalista. A partir de 1923 l'ocuparien -no sé si compartint l'espai- entitats socialistes.

⁷⁸ Expd. 9.055, AGCB. Tots els escollits en la primera junta, i la majoria de les pròximes juntes, eren residents a Barcelona. Josep Cirera fou el següent a ocupar la presidència i ho féu fins l'abril de 1920. A partir d'aquest mes la junta quedà formada per Firmo de Casanova Vallès, com a president; Josep O. Marrugat com a vicepresident; Josep Cirera com a comptador; i mossèn Josep Maria Rovira, mossèn Ramon Forts i Josep Gassó com a vocals. Com a consiliari constava mossèn Joan Ros (*La Llar*, 15-5-1920:8). Aquesta mateixa junta, amb algunes poques variacions i intercanviant els càrrecs, però mantenint la presidència, serà la que es mantindria a l'entitat fins a la desaparició d'aquesta el 1926.

o bien establecerá ella misma, cuando lo crea necesario, alguna de estas instituciones"⁷⁹. Són aquests, doncs, els objectius de la FCAB. No gaire diferents als d'altres federacions i Sindicats i Cambres agrícoles de caràcter comarcal que funcionaven el 1917 a Catalunya. Des del portaveu de la FCAB s'afirmà que "no farem mai la guerra a les organitzacions agrícoles existents, ans (...) les considerem germanes (...) perquè tots treballem per lo mateix i estem convençuts de lo mateix: l'única diferència (...) és que nosaltres proclamem en veu alta (...) aquest principi d'espiritualitat, que les demés entitats cultiven de manera més dissimulada"⁸⁰.

La principal activitat econòmica dels primers anys d'aquesta federació fou la de subministrar tota mena de productes agraris als seus sindicats federats. L'agost del 1920 aquesta federació ofería a través d'una informació comercial al seu portaveu *La Llar* (15-8-1920) els productes següents: blat de moro, farinasses, segó, garrofa, arròs, lluquets, metabisulfit de potassa, fosfat amònic, superfosfat de calç, sulfat amònic, clorur potàssic, superfosfat d'òs i adob orgànic per a cereals. A part d'aquests, els principals productes que oferí la FCAB foren les llavors de patata, el sulfat de coure i el sofre. Tots aquests gèneres els ofería a través de la seva oficina comercial que acordà crear en l'assemblea del 19 de desembre de 1918⁸¹.

La Federació Catòlica Agrària de Barcelona tampoc no descuidà la secció d'estalvi. En aquesta mateixa assemblea inaugurà una Caixa Federal, i, com a secció d'aquesta, una Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis per a l'Ancianitat. A partir de 1921 els sindicats federats estarien obligats a tenir una Caixa Rural pròpia, la qual havia d'ingressar a la Caixa Federal una quantitat mínima de 500 pessetes⁸². Per altra banda el maig de 1923 la FCAB feia propaganda d'una secció d'Assegurances d'Incendis i Accidents la qual estava associada a una veterana companyia d'assegurances anomenada

⁷⁹ FEDERACIÓN CATÓLICA AGRÍCOLA BARCELONESA: *Estatutos...* L'article segon tenia encara dos apartats més: c) "Contribuirá a la difusión de conocimientos útiles a la clase agrícolas, por medio de conferencias, bibliotecas, periódicos, campos de experiencia, escuelas dominicales, conversaciones familiares y discusión práctica en asambleas, acerca los medios de favorecer el progreso de las poblaciones rurales, mejora de las leyes que afecten a la agricultura, desgravación de impuestos, represión de la usura, extinción de costumbres perjudiciales, etc. d) Organizará todas aquellas instituciones, servicios y actos de carácter económico, social y religioso que se estimen oportunos". Fins al punt d) del segon article no apareix la paraula "religiós".

⁸⁰ "El nostre programa" a *La Llar*, 15-5-1920.

⁸¹ *Anuario Social de España*, 1918-1919:411. Aquesta oficina comercial adquirí els productes a través de la Unió Social Agrària fins al 1919, tal com s'ha explicat. I a partir d'aquest any ho féu a través de l'anomenat Banc Rural.

⁸² Acord de l'assemblea general de la FCAB de 10 de febrer de 1921 (*La Llar*, 15-2-1921).

"El Guardián", que en aquell any ja havia complert el segle d'existència⁸³.

Atès que la vinya era el principal conreu en què s'ocupaven els associats de la federació, aquesta dedicà una atenció especial als diversos assumptes i problemàtiques d'aquells anys a l'entorn d'aquest cultiu i del vi. D'aquesta manera, tot fent costat a la Unió de Vinyatres de Catalunya, s'adherí a la campanya contra els alcohols industrials que aquesta organització estava duent a terme des de la seva fundació el 1910. L'agost del 1922 aquesta federació catòlica de Barcelona envià un telegrama al govern contra l'ús de l'alcohol industrial i el desembre de 1923 s'adherí a l'assemblea de la UVC de Montblanc⁸⁴. La temàtica principal que es tractà a la revista *La Llar* fou la del conreu de la vinya. *La Llar* s'editava i s'imprimia a Sant Sadurní, era dirigida pel mossèn Josep Maria Rovira d'aquesta població, el qual, alhora, era vocal de la FCAB. Pel contingut i anuncis de la revista es coneix que els destinataris d'aquesta eren els pagesos de la gran comarca vinyatera que formaven els arxiprestats de Vilafranca, Piera i Martorell - principal zona d'afiliació catòlico-agrària del bisbat.

A partir de 1920 es començaren a manifestar clars símptomes que la FCAB es trobava en crisi i que li convenia una profunda revitalització. Era un moment delicat perquè la Confederació Nacional Catòlica Agrària també havia superat el moment de màxim esplendor assolit l'any anterior. Aquesta confederació patí en aquell any una greu crisi interna que acabà provocant la dimissió i expulsió d'Antonio Monedero, president de la CNCA fins al 1921, i ànima i promotor del sindicalisme agrari catòlic a Espanya durant la segona dècada del segle XX⁸⁵. La crisi de la CNCA, però, a banda de dissensions internes, tingué fonamentalment un caràcter econòmic. El 1921 la Confederació tenia un dèficit de 400.000 pessetes i el seu Banc Rural es trobava també travessant uns moments crítics⁸⁶. La crisi també es manifestà en el descens del nombre d'afiliats a partir de 1920⁸⁷. Pel que fa a la federació barcelonina, la primera manifestació més clara de la crisi econòmica que patí s'esdevingué l'estiu de 1921 quan cedí a la sucursal del Banc

⁸³ *La Llar*, maig de 1923.

⁸⁴ *La Llar*, 1-8-1922 i desembre de 1923. Una altra de les activitats de la FCAB que demostra fins a quin punt entrà a fons en la temàtica vinyataire és que almenys en la verema de 1921 proporcionà jornalers als seus sindicats federats (*La Llar*, 15-7-1921).

⁸⁵ Vegeu el capítol "D. Antonio Monedero Martín: promotor, organizador y director del sindicalismo agrario católico" de Josefina CUESTA a *Sindicalismo católico...*

⁸⁶ CASTILLO, J.J.: *Propietarios muy pobres...*:145 i següents.

⁸⁷ ARRIBAS MACHO, José María: "El sindicalismo agrario: un instrumento de modernización de la agricultura" a *Historia Social*, núm. 4, 1989:39-40.

Rural a Barcelona la seva secció més important, la comercial⁸⁸. Ja a l'Assemblea general del febrer de 1921, es posà en evidència que els sindicats federats solien prescindir de la FCAB en les seves operacions comercials i tractaven directament amb el Banc Rural. En aquesta assemblea s'acordà fer obligatori operar amb aquest banc sols a través de la Federació, mai directament. A més s'autoritza a la directiva de la FCAB a imposar multes a aquells sindicats que "sistemàticament obtinguin fora de la Federació els productes que ells necessitin i la Federació proporciona"⁸⁹. Però tampoc no era aquesta la primera vegada que es recordaven les obligacions comercials dels sindicats federats. Al juliol de 1920 des del portaveu *La Llar* (14-7-1920) es deia: "demanem que en lo possible comprin els Sindicats a la Federació encar que aquesta ofereixi un preu més car que una casa de comerç determinada (...). El Sindicat ha de comprar a la Federació o ha de deixar de comprar". El desembre del mateix 1920 *La Llar*, en intentar fer un petit balanç anual, reconeixia que la FCAB havia treballat amb "la intesitat que li han permès les *circumstàncies a voltes doloroses* en que's mou". Aquell any aquesta federació havia tingut un moviment general de fons de 200.701 pessetes; xifra clarament inferior a les de la major part de federacions catalanes⁹⁰.

⁸⁸ *La Llar*, 15-8-1921.

⁸⁹ *La Llar*, 15-2-1921:11. És evident que els sindicats no compliren aquests acords. La prova és que la FCAB, pocs mesos després, decidí retirar-se del seu paper mitjancer entre els sindicats i el Banc Rural. Però encara abans de prendre aquesta decisió, en una reunió de totes les federacions catalanes, al juny del 1921, s'exhortava ja no als sindicats sinó al Banc a dirigir-se sempre en les seves actuacions comercials a les federacions i mai directament als sindicats (*La Llar*, 15-6-1921). El que sorprèn d'aquest problema amb què es trobava com a mínim la FCAB és que el president d'aquesta, Firmo de Casanova, formava part de la Comissió permanent de la sucursal del Banc Rural a Barcelona. A part d'aquest, els components d'aquesta comissió eren Desideri Canals, Francesc de P. Molins i Josep Maria Boix. Fins al juny de 1921 el president de la sucursal havia estat Josep M. Cartes, que era alhora president de la Federació de Tortosa. A partir d'aquest mes ho passà a ser Josep Vidal i Barraquer, que era alhora president de la Federació de Tarragona.

⁹⁰ Aquesta xifra és superada per les federacions catòliques catalanes de Berga (237.420 pessetes), Girona (637.258), Lleida (650.000), Tarragona (1.657.862) i Tortosa (6.348.978); és igualada per la de la Seu d'Urgell (210.450) i només superior a la de Vic (47.878). A nivell d'Espanya la federació que tingué més moviment de fons fou la de Múrcia amb 52.000.000 de pessetes (*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo Americana*, Hijos de J. Espasa Editores, Barcelona, Vol. XXI, 1923:362). Segons l'assemblea general de la federació barcelonina del 10 de febrer de 1921 el seu moviment de fons fou una mica superior: de 336.702 pessetes (*La Llar*, 15-2-1921). En aquesta mateixa font s'informa que la FCAB girà durant el 1920 54.560 pessetes en gèneres obtinguts per mitjà del Banc Rural i 96.154 pessetes en gèneres obtinguts per mitjà de la CNCA. A part de les catalanes, només hi hagué set federacions espanyoles (de les 58 existents en total) que estaven per sota de la de Barcelona quant a moviment general de fons. Pel que fa a les xifres de la Caixa Federal de la FCAB, sense ser tan "esquifides" com les del moviment general de fons, tampoc arribaven a ser gaire brillants -sempre en comparació amb d'altres federacions-. El 1920 el compte corrent d'aquesta Caixa era de 4.911 pessetes, i els préstecs a la federació sumaven 34.765 pessetes (*La Llar*, 15-2-1921). En aquest cas la comparació amb federacions catalanes és més difícil de fer, ja que la font que informa sobre les Caixes Centrals de les diferents federacions de la Confederació Nacional Catòlica el 1920 només ho fa de les federacions catalanes de Tortosa (243.558 pessetes en impositcions i 769.000 pessetes en préstecs) i de Girona (25.159 pessetes

Amb la pèrdua, doncs, de la secció comercial, la federació barcelonina havia d'entrar en una fase de decadència progressiva, ja que a partir d'aquell moment els seus sindicats agrícoles federats, la principal funció dels quals era econòmic-comercial, podrien prescindir d'ella per a la seva subsistència econòmica. La FCAB, però, visquè fins al 1926 després d'una darrera revifalla els dos darrers anys⁹¹.

L'agonia d'aquesta federació es pot observar a través del seu portaveu *La Llar*, a partir, de fet, de la mateixa aparició d'aquest el maig de 1920. Progressivament anaren desapareixent les notícies relatives al moviment catòlico-agrari i es va anar convertint en una revista portaveu dels interessos exclusius dels vinyaters. A partir del gener de

en imposicions i 25.105 ptes en préstecs). Pel que fa als préstecs, la quantitat que coneixem de la FCAB està molt per sota de la mitjana de les federacions del conjunt espanyol. Aquesta mitjana és de 508.785 pessetes: més de 14 vegades la quantitat de la federació de Barcelona (*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo Americana*, Hijos de J. Espasa Editores, Barcelona, Vol. XXI, 1923:362). En aquest cas la federació de Girona també tindria una xifra molt baixa. Però cal tenir en compte que, en aquesta diòcesi, algunes de les Caixes Rurals locals, pertanyents als sindicats agrícoles catòlics, tenien un potencial més gran que la mateixa Caixa Central de la federació. Per exemple, la Caixa Rural del Sindicat Agrícola de Banyoles o de la Bisbal. La d'aquesta darrera població, l'agost de 1921, repartí 62.325 pessetes en préstecs amb la finalitat d'ajudar a comprar terres a parcers de la població (*Agricultura*, 5-8-1921).

⁹¹ En un informe del 1921 del capellà de Torre de Claramunt al bisbe s'afirmava que els socis del sindicat agrícola -el qual estava federat a la FCAB- s'anaven separant de l'entitat perquè no arribaven les comandes que feien a la federació (Elencs 1921 Vol 16:178, ADB). De totes maneres, la FCAB hagué de continuar tenint certa activitat comercial, ja que el juny de 1923 un anunci de la casa "Agro-Ibérica S.A." a *La Llar* assegurava tenir com a proveedors a aquesta federació catòlica, a part de la Federació Sindical Agrària de Girona i la Federació de la Conca de Barberà. Per altra banda, anys més tard, molt probablement el 1925, la FCAB recuperà les funcions comercials que cedí el 1921 al Banc Rural segons es desprèn de la seva *Memòria del 1925 (FEDERACIÓ CATÒLICA-AGRÍCOLA DE BARCELONA: Memòria llegida en la Junta General de Sindicats el dia 11 de març de 1926, Barcelona, 1926)*. Aquesta recuperació de les funcions comercials pogué venir donada per la constitució el 1924 a Barcelona de la Unió Agrària Espanyola que tingué per objectiu "cooperar con su modesto concurso al desarrollo de las operaciones de compra o venta que interesen realizar en este importante mercado a las demás asociaciones catòlico-agrarias nacionales". La UAE podia ser la descendent directa de la Unió Social Agrària fundada el 1915. Tingué per president honorari el Pare Rafael Mas Gironella, que alhora fou consiliari de la mateixa entitat (UNIÓN AGRARIA ESPAÑOLA: *Memoria de la Unión Agraria Española. Sindicato Agrícola Nacional Católico. Año 1926, Barcelona, 1926*). Posteriorment a la desaparició de la FCAB, es fundà el 1928, per iniciativa del Cardenal Primat d'Espanya, una Unió de Sindicats Agrícoles Catòlics de Barcelona que pretenia ser l'hereva de la federació desapareguda, alhora que també pretenia coordinar tots els sindicats catòlics de Catalunya i les Balears: "La necessitat sempre sentida que un organisme superior unís els Sindicats Agrícoles Catòlics de cada comarca s'havia deixat sentir amb més força d'ençà que per dissolució de l'antiga Federació Catòlica Agrària s'havien trobat tots aquells Sindicats sense un vincle d'unió que facilités les seves tasques i defensés i donés a llurs projectes una major viabilitat i eficàcia". La primera junta de la USAC fou la següent: president: Ramon Albó Martí; vice-president: J.M. Gich; tresorer: Lluís Pons Tusquets; secretari: Jesús Raventós; vice-secretari: Joan Clavell Gurgui; vocals: marquès de Caldes de Montbui, Eusebi de Puig, Francesc de P. Torras Sapó, Gaspar Modolell, Jaume Nonell, Josep Bernades i Narcís Dausà. Les oficines de l'entitat quedaren instal·lades al carrer Aragó, 297, entresòl, de Barcelona (*Agricultura*, 15-5-1928:83; 15-5-1928:133).

1923, després que en el darrer número de 1922 es parlés de la "pesada (...) carga que per a la Federació representa la nostra Revista", deixà d'aparèixer en portada el subtítol *Portaveu de la Federació Catòlico-Agrícola de Barcelona* i desaparegué del tot després que durant cinc números es posés aquest subtítol en la darrera pàgina del periòdic. A partir de llavors, *La Llar* es convertí en un portaveu més de la Unió de Vinyaters de Catalunya, que, només esporàdicament, oferí notícies sobre el catolicisme agrari.

Un informe de l'Inspector General de l'Ordre Públic de Barcelona firmat el 4 d'octubre de 1922 assegurava que "la Sociedad denominada Federación Catòlico-Agraria de Barcelona no existe en la calle Alta de San Pedro, n. 27, ignorándose si funciona en algún domicilio"⁹². No deixa de ser un senyal clar de la poca activitat i de la minsa transcendència pública a la que havia arribat, en aquell moment, aquesta federació.

La feblesa d'aquesta no fa més que evidenciar la feblesa del sindicalisme catòlic en la diòcesi de Barcelona. Les xifres de sindicats agrícoles catòlics fundats en aquest bisbat des de principis de segle o les xifres de sindicats que arribaren a afiliar-se a la Federació Catòlico-Agrària de Barcelona són baixes en relació a la resta de federacions catòliques catalanes o de l'Estat. La FCAB agrupà en el moment de la seva constitució el 1917 7 sindicats agrícoles⁹³. Durant el trienni bolxevic, aconseguí agrupar-ne al voltant de 25. Aquesta és la xifra que *l'Anuario Social de España* li atorga per al 1919-1920. Xifra que es mantingué almenys fins al 1921. En aquest any aquests 25 sindicats representaven tan sols una quarta part -concretament un 24,75%- de tots els sindicats agrícoles aprovats per la llei de 1906 existents dins els límits territorials del bisbat. Pel que fa al nombre de socis, el percentatge en relació al total del bisbat és encara més baix, entre un 5 i un 6%. La FCAB tenia uns 1.500 associats el 1921 mentre que al conjunt del bisbat els sindicats agrícoles emparats en la llei de 1906 reunien 26.170 camperols. Cal tenir en compte, a més, que en aquests 26.000 pagesos no s'hi sumaven ni els efectius anarcosindicalistes ni cap associació agrícola legalitzada sota la llei d'associacions de 1887 com la Federació Obrera Agrària de l'Alt i Baix Penedès o la Federació de Rabassers de Catalunya que en aquell any comptaven respectivament amb 5.846 i 857 afiliats⁹⁴.

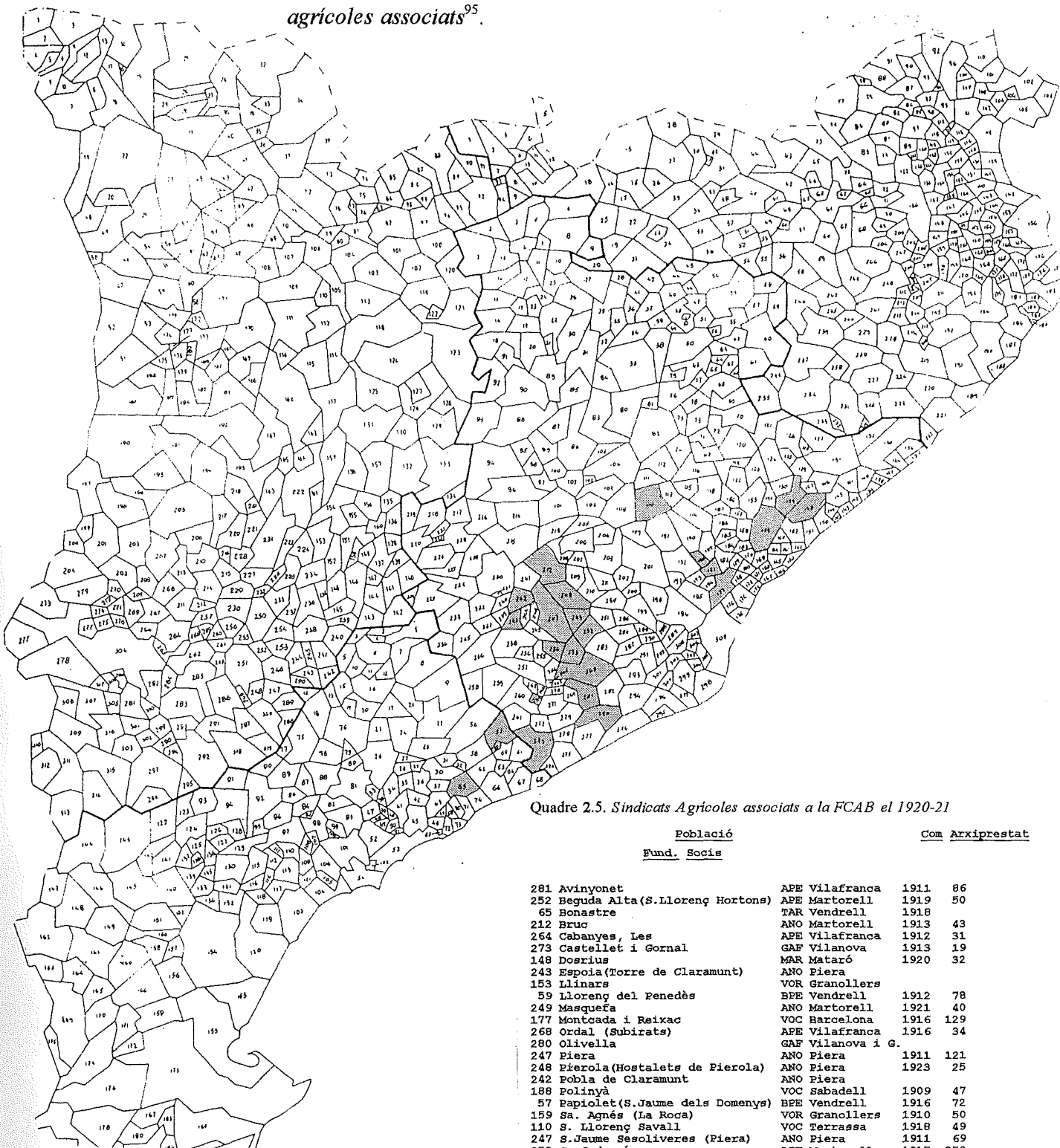
⁹² Expd. 9055, AGCB.

⁹³ *Anuario Social de España*, 1916-1917:478.

⁹⁴ Les xifres del total de sindicats i associats les he deduït de MUÑIZ, Lorenzo: *La Acción Social Agraria...* Les xifres que diverses fonts oficials més o menys fiables anaren publicant sobre el nombre de sindicats adherits a aquesta federació són les següents. A finals de 1917 la federació catòlica barcelonina aconseguí reunir 32 sindicats, segons *El Sembrador*, (Ciudad Real), 1-5-1918 -citad per CASTILLO, Juan José: *Propietarios muy pobres...*:124-. El 1919, segons la "Relación Monedero" de sindicats de la Confederación Nacional Católica-Agraria, la federació barcelonesa tenia 28 entitats agrícoles federades (CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico...*:40). El 1920 *l'Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo*

Americana -Hijos de J. Espasa Editores, Barcelona, Vol. XXI, 1923:362- n'hi atorga 37. El 1924 Lorenzo MUÑIZ -a la seva obra *La Acción Social Agraria en España. Memoria Estadística de las Entidades Agrícolas y Pecuarias en 1º de Diciembre de 1923*. Ministerio de Fomento, Madrid, 1924, citat per CASTILLO, J.J.: *Propietarios muy pobres...*:294- diu que en té federats 25 que sumen 2.000 individus associats. El 1925-26, just abans de dissoldre's la federació, aquesta xifra d'associats es redueix oficialment a la meitat, a 1.000 (CASTILLO, J.J.: *Propietarios muy pobres...*:295. L'autor dedueix aquesta xifra de l'estat de comptes de la CNCA segons la cotització de 0,25 pessetes. que pagava cada Federació per soci i any acordada en la VI Assemblée General de la Confederació del novembre de 1921). Per altra banda, una relació oficial del Ministeri de Foment afirma que el 1926 té 26 sindicats agrícoles federats ("Confederación Nacional Católica Agraria. Federaciones que integran la Confederación, con el número de Sindicatos" a MUÑIZ, Lorenzo: *La Acción Social Agraria en España. Memoria Estadística de las Entidades Agrícolas y Pecuarias en 1º de Enero de 1927*. Ministerio de Fomento, Madrid, 1927:121).

Mapa 2.2. La Federació Catòlico-Agrària Barcelonesa el 1921. Sindicats
agrícoles associats⁹⁵.

Quadre 2.5. Sindicats Agrícoles associats a la FCAB el 1920-21

	Població		Com	Arxiprestat
	Fund.	Socis		
281 Avinyonet			APE Vilafranca	1911 86
252 Beguda Alta (S. Llorenç Hortons)			APE Martorell	1919 50
65 Bonastre			TAR Vendrell	1918
212 Bruc			ANO Martorell	1913 43
264 Cabanyes, les			APE Vilafranca	1912 31
273 Castellet i Gornal			GAF Vilanova	1913 19
148 Dosrius			MAR Mataró	1920 32
243 Espoia (Torre de Claramunt)			ANO Piera	
153 Llinars			VOR Granollers	
59 Llorenç del Penedès			BPE Vendrell	1912 78
249 Masquefa			ANO Martorell	1921 40
177 Montcada i Reixac			VOC Barcelona	1916 129
268 Ordal (Subirats)			APE Vilafranca	1916 34
280 Olivella			GAF Vilanova i G.	
247 Piera			ANO Piera	1911 121
248 Pierola (Hostalets de Pierola)			ANO Piera	1923 25
242 Poble de Claramunt			ANO Piera	
188 Polinyà			VOC Sabadell	1909 47
57 Papiollet (S. Jaume dels Domenys)			BPE Vendrell	1916 72
159 Sa. Agnès (La Roca)			VOR Granollers	1910 50
110 S. Llorenç Savall			VOC Terrassa	1918 49
247 S. Jaume Sesoliveres (Piera)			ANO Piera	1911 69
253 S. Sadurní			APE Martorell	1917 250
181 Santa Perpètua de Mogoda			VOC Sabadell	1911 51
254 Torrelavit			APE Vilafranca	1919 45

⁹⁵

Font: *La Llar*, 15-2-1921. Són els sindicats que, segons la font, havien operat comercialment durant aquell any amb la FCAB. A part de les entitats que s'ofereixen en el quadre, aquesta federació també tingué relacions comercials el 1920 amb sindicats pertanyents a altres federacions catòliques. Aquests foren: Avia (Bisbat Solsona); Bagà (Solsona); Canet (Girona); Casseres (Solsona); i Navàs (Vic). A més, la federació barcelonina també tingué tractes comercials amb la Federació Catòlico-Agrària de l'Ebre i amb la de València. El quadre informa de l'any de fundació de cada sindicat i del nombre de socis segons el cens de MUÑIZ: *La acción Social Agraria...* Aquest cens no actualitzà les xifres del cens del Ministeri de Foment de 1918 i, per tant, per als sindicats fundats abans del 1918, les xifres d'associats corresponen a aquest any. Per als fundats més tard se suposa que la xifra correspon a l'any de la seva creació. Totes les entitats d'aquests quadres són sindicats agrícoles, tots ells aprovats per la llei de 1906, excepte la de Sant Sadurní que es tracta de la Cambra Agrícola del Noia. Quan la columna de l'any de fundació i la del nombre de socis resta en blanc significa que el sindicat no ha estat localitzat en cap del censos d'entitats agràries consultats (1918, 1927 i 1934).

Certament les xifres d'aquesta federació barcelonesa contrasten per exemple amb les de la Federació Sindical Agrària de Girona o fins i tot amb les de la Federació Agrària de l'Ebre⁹⁶, per no parlar de federacions catòliques com la de Navarra o Logronyo que aconseguiren agrupar gairebé la totalitat dels sindicats agrícoles de la seva demarcació. La FSA de Girona fou probablement la federació catòlica més important de Catalunya durant el primer terç de segle. Quan es fundà el 1918 aconseguí adherir bona part de tots els sindicats agrícoles existents al bisbat de Girona en aquell moment⁹⁷. En concret, 31 dels 39 constituïts. A part, aquesta federació catòlica es caracteritzà per una gran capacitat a impulsar fundacions de nous sindicats agrícoles: entre 1919 i 1920 col·laborà en la creació de 26 sindicats -que s'afiliaren a ella- dels 33 que en total es constituïren al bisbat de Girona en aquests dos anys. Són unes xifres que contrasten enormement amb les de la Federació Catòlica Agrària de Barcelona. Entre 1918 i 1921 la FCAB tan sols aconseguí federar a 6 dels 53 sindicats que en total es fundaren en les comarques del bisbat de Barcelona⁹⁸.

⁹⁶ Aquestes tres federacions són les úniques de les quals he pogut construir quadres sobre implantació geogràfica. Vegeu per a les dues darreres els apèndixs 4 i 5.

⁹⁷ Segons el cens del MINISTERIO DE FOMENTO: *Memoria estadística social-agraria de las entidades agrícolas y pecuarias en 1 de abril de 1918*, Madrid, 1918.

⁹⁸ Quadre 2.6. *Nombre de sindicats agrícoles (associats a la FCAB el 1921 i a la FSA de Girona el 1922 i els totals en els respectius bisbats) per anys de fundació.*

Any	FCAB	Total Diòc. B.	FSA	Total Diòcesi Girona
1900	0	1	0	0
1901	0	0	0	0
1902	0	0	1	1
1903	0	1	2	2
1904	0	0	1	1
1905	0	0	0	1
1906	0	2	1	2
1907	0	4	3	4
1908	0	2	6	7
1909	1	6	0	2
1910	1	3	1	1
1911	4	4	5	5
1912	2	4	1	1
1913	2	4	4	4
1914	0	1	2	3
1915	0	2	1	1
1916	3	8	2	5
1917	1	7	4	4
1918	2	16	4	6
1919	2	8	14	15
1920	1	11	12	18
1921	1	18	0	6
1922	0	7	1	2
1923	1	2	1	5

Font: Elaboració pròpia a partir de MUÑIZ, L.: *La Acción...*

En el bisbat de Girona, el Pla de l'Estany -on hi havia l'important Sindicat Agrícola Catòlic de Banyoles i sa Comarca i el seu consiliari, mossèn Pere Dausà, que fou conegut com "l'apòtol del sindicalisme agrari de l'Empordà"⁹⁹, el Gironès, la Selva, el Baix Empordà i la Garrotxa formaven el conjunt comarcal on aquest tipus de sindicalisme es mostrà més potent. En les quatre primeres no hi hagué cap població amb sindicat agrícola que no en tingués almenys un d'associat a la federació catòlica. Això no passà, però, ni a la Garrotxa, ni a l'Alt Empordà ni a l'alt Maresme. Sens dubte aquestes dues darreres comarques foren les zones de la diòcesi on els catòlics tingueren més dificultats per accedir-hi, tot i els esforços esmerçats i, al capdavant, els èxits obtinguts. Potser no casualment eren les comarques més vitícoles del bisbat. Per altra banda foren les comarques gironines, juntament amb la Garrotxa, on la conflictivitat agro-social del 1919-1920 es va plantejar de manera més important¹⁰⁰.

Quadre 2.7. *Sindicats agrícoles de l'àmbit territorial del bisbat de Girona adherits a la Federació Sindical Agrària per comarques (1922).*

Comarca	Núm sind. FSA ¹⁰¹	Núm total al bisbat ¹⁰²	% FSA ¹⁰³
Alt Empordà	16	30	53'3%
Baix Empordà	9	12	75%
Garrotxa	15	18	83'3%
Gironès	11	12	91'6%
Maresme (l'alt)	2	4	50%
Pla de l'Estany	3	3	100%
Selva	10	12	83'3%
Totals	66	91	72'5%

Font: Vegeu l'apèndix 4.

La FSA de Girona i la Federació de Lleida foren les úniques federacions catòlico-

⁹⁹ *Agricultura*, 5-6-1919:219. Dausà fou una dels més decidits impulsors de la FSA, juntament amb el que fou president d'aquesta federació la major part dels anys, Jaume Rosich, de la Bisbal.

¹⁰⁰ NEGRE PASTELL, Pelayo: *Evolución del régimen de propiedad...* La problemàtica socio-agrària a la Garrotxa en aquests anys també està explicada a PUJOLAR HUGUET, R.: *La qüestió agrària del Pla d'Olot...*

¹⁰¹ Nombre de sindicats agrícoles de la FSA el 1922.

¹⁰² Nombre total de sindicats agrícoles del bisbat del Girona per comarques el 31 de desembre de 1922.

¹⁰³ Percentatge de sindicats agrícoles que el 1922 estaven federats a la FSA.

agràries catalanes que subsistiren fins als anys trenta¹⁰⁴. El 1927 la federació gironina tenia 60 sindicats adherits que sumaven 10.000 associats¹⁰⁵.

Pel que fa a la Federació catòlica-agrària de l'Ebre, sense ser tan poderosa com la de Girona, va aconseguir atraure gairebé la meitat del sindicats agrícoles existents a l'àrea catalana de la seva diòcesi.

Quadre 2.8. *La Federació Catòlico-Agrària de l'Ebre per comarques.*

	Núm sind F.Ebre	N.socis	N.total sind 1920 ¹⁰⁶	% sind Fed Ebre
Baix Camp	3	476	2	100% ¹⁰⁷
Baix Ebre	8	541	15	53'3%
Montsià	7	807	10	70%
Ribera d'Ebre	3	238	11	27'2%
Terra Alta	6	712	12	50%
Priorat	0	-	5	0%
Segrià	0	-	1	0%
Total dins Cat.	27	2.774	56	48'21%
Prov. Terol	1	-	-	-
P.Castelló	2	848	-	-
Total absolut	30	3.622		

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts de l'apèndix 5

Malgrat comptar amb unes xifres més pobres que les de la federació gironina, la federació de l'Ebre es mostrà com la més important de Catalunya econòmicament i una

¹⁰⁴ Per les xifres de què dispo, l'única federació catòlica catalana que va poder arribar al potencial de federats i d'hegemonia sindical que aconseguí tenir la FSA entre els anys 1918 i 1920 fou la Federació de Lleida. La Federació lleidatana nasqué el 1918 amb 42 sindicats federats (*Anuario Social de España*, 1918-1919:409) i el 1920 ja en tenia 75 segons l'Enciclopèdia Espasa, vol. XXI, veu "España". Un dels que ha fet alguna aportació sobre el sindicalisme catòlico-agrari lleidetà ha estat Jaume BARRULL al seu llibre *Les comarques de Lleida...* Segons aquest autor, durant els anys trenta, "a les comarques de Lleida el sindicalisme agrícola catòlic era minoritari" (p.160). Probablement, però, aquesta afirmació no és vàlida per a l'època de l'anomenat trienni bolxevic. Dels 52 sindicats agrícoles de la província de Lleida que recollí l'Institut de Reformes Socials al *Censo Electoral Social* de 1920, 31 -un 60%- portaven l'adjectiu *catòlic* en el seu nom oficial.

¹⁰⁵ MUÑIZ, Lorenzo: *La Acción Social Agraria...* El 1929 l'*Anuario Social de España* (pp.380-382) afirmava que tenia 50 sindicats federats.

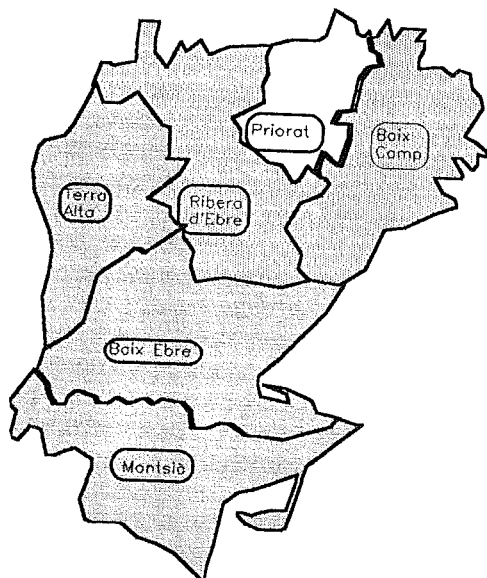
¹⁰⁶ Nombre de sindicats agrícoles nascuts abans del 1920 *dins els límits del bisbat de Tortosa* segons el cens de MUÑIZ (1927). En aquesta columna no s'hi sumen, doncs, tots els sindicats de cada comarca, sinó només els inclosos dins el bisbat de Tortosa de cada comarca.

¹⁰⁷ El fet que Mont-roig del Camp no pertanyés al bisbat de Tortosa, però s'hagi inclòs en el llistat de la Federació, ha fet que es comptabilitzessin més sindicats federats que no pas els pròpiament pertanyents a la part "tortosina" de la comarca del Baix Camp.

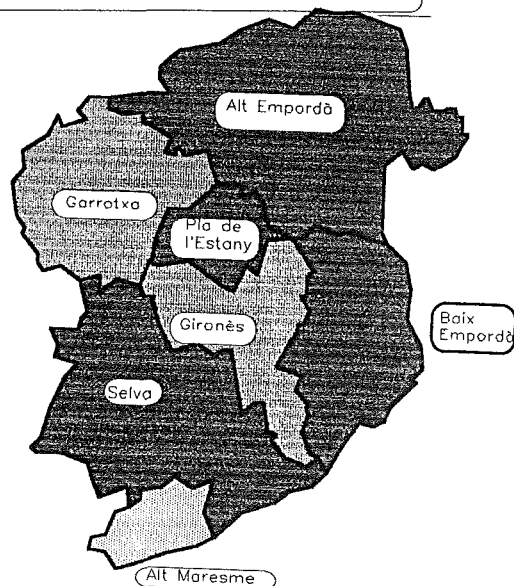
de les més vigoroses fins i tot a nivell d'Espanya¹⁰⁸. Ja s'ha dit que el 1920 tingué un moviment general de fons de més de sis milions de pessetes.

Mapa 2.3. Afiliació per comarques de la Federació Catòlico-Agrària Barcelonense, la Federació Sindical Agrària i la Federació Catòlico-Agrària de l'Ebre¹⁰⁹.

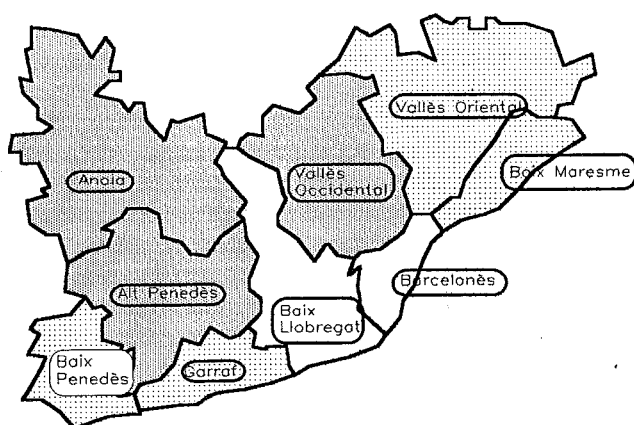
Federació Catòlico-Agrària de l'Ebre (1920)

Federació Sindical Agrària (1927)

Federació Catòlico Agrària Barcelonense (1920-21)

Nombre de socis per comarca

□	0
▨	1 a 199
▩	200 a 499
▧	500 a 999
▦	1000 a 1499
▤	1500 a 2000

¹⁰⁸ La Federació de l'Ebre comptà amb 17 sindicats durant el 1917 i 1918; fins a 24 sindicats el 1919; 44 el 1920; 24 el 1924; 1.500 associats el 1925. La xifra més alta, doncs -probablement molt inflada- fou la que s'oferí el 1920. Cal tenir en compte que alguns d'aquests 44 sindicats serien de les províncies de Castelló i Terol.

¹⁰⁹ Les fonts que s'han utilitzat per elaborar els tres mapes d'aquestes tres federacions catòliques s'especifiquen en els quadres fins ara exposats en aquest apartat. He volgut respectar la divisió comarcal, encara que no coincideixi amb els límits diocesans. El Priorat, per exemple, només tenia part de la seva demarcació dins els límits de la diòcesi de Tortosa, i no s'hi ha inclòs l'afiliació catòlica de la Federació de Tarragona, que sí que havia de tenir efectius en la comarca. El mateix passa amb l'Anoia o el Baix Camp. Per altra banda no s'ha inclòs les comarques del Tarragonès i l'Alt Camp, part de les quals pertanyien al bisbat de Barcelona, perquè no es disposa de xifres d'afiliació catòlica sobre aquestes dues zones. La comarca del Maresme sí que s'ha dividit, ja que una part tenia efectius a la Federació Sindical Agrària de Girona i l'altra a la Federació Catòlico-Agrària de Barcelona, ambdues representades en aquests mapes.

La feblesa de la federació catòlica barcelonesa no pot fer oblidar que, malgrat tot, hi hagué a la diòcesi de Barcelona sindicalisme catòlico-agrari, especialment en algunes zones, i que es dedicaren esforços per tal que aquest reeixís. Per altra banda cal tenir en compte que alguns sindicats agraris que no s'adheriren a la federació també estigueren influïts pel catolicisme social, alguns d'ells ben directament. La suma de tots aquests, si bé no fa modificar la conclusió sobre la debilitat d'aquest tipus de sindicalisme, sí que podria fer-la matisar. En les respostes, anomenades *Elencs*, que tots els rectors de les parròquies de la diòcesi donaren al bisbe el 1921 sobre l'obra social existent a la població es pot descobrir que hi hagueren sindicats més o menys vinculats a la parròquia que no s'adheriren mai a la federació catòlica. Sempre segons els rectors, el Sindicat Agrícola de Sant Andreu de la Barca formava part del Foment de Cultura de la Parròquia; el sindicat de Collbató s'havia fundat com a catòlic encara que en aquell moment -1921- es trobava "sin acción asistida"; el de Castellbisbal que, aquest sí, acabà federant-se a la FCAB el 1925, tenia dins el consell de vigilància de l'entitat al rector de la parròquia el 1921; el de Cerdanyola del Vallès estava "bajo la advocación de Sant Isidro"; pel que fa al de Sant Cugat del Vallès el rector afirmava que "está establecido con todos los requisitos legales [y] al que se procura favorecer"; la Caixa Rural de Sentmenat s'havia fundat "con el fin de mejorar el obrero, espiritual y materialmente"; el de Caldes de Montbui no era oficialment catòlic, però estava dirigit "por elementos neta y practicamente católicos que aprovechan todas las ocasiones para catolizar"; el de Teià estava "informado de espíritu cristiano pero sin alarde de confesionalidad"; i a Vallbona d'Anoia hi havia un sindicat catòlic agrícola en formació. A part d'aquests, en els *Elencs* del 1921 del Bisbat de Barcelona s'informava que eren clarament catòlics, amb estatuts aprovats pel bisbat, els sindicats agrícoles de Masllorenç, Montferrer i Albinyana -de l'Alt Camp els dos primers i del Baix Penedès el darrer-. I malgrat això no em consta que estiguessin federats a la FCA de Barcelona. És possible que la proximitat d'aquests sindicats amb Tarragona motivés que acabessin tenint més relació amb la Federació d'aquesta ciutat que no pas amb la de Barcelona. A banda de tots aquests sindicats, caldria esmentar els sindicats agrícoles de Ripollet i l'Olesanès, d'Olesa de Montserrat, en la fundació dels quals hi intervingueren els rectors de les parròquies respectives¹¹⁰.

L'àrea del bisbat barceloní on el sindicalisme catòlico-agrari tingué més activitat i

¹¹⁰ Elencs 1921. Vol. 1-29, ADB. SÀNCHEZ, Miquel: *La Segona República i la Guerra Civil a Cerdanyola*, Barcelona, 1993:172; VENDRANES, Gusman i RULLIER, Chantale: *Oli d'Olesa. La passió d'un poble*, Barcelona, 1996:133. Finalment cal esmentar aquells sindicats que el 1925 ingressaren a la FCAB com a adherits, i no com a federats, als quals no se'ls exigia cap tipus de vinculació amb la parròquia, el bisbat o l'Església o cap requisit de caràcter religiós -amb la qual cosa difícilment se'ls pot considerar catòlics-. Aquests foren el del Masnou, el de Tiana, el de Terrassa i el de Ripollet (FEDERACIÓ CATÒLICA-AGRÍCOLA DE BARCELONA: *Memòria llegida...*).

potencial fou en la que s'ha delimitat i definit -en l'apartat 1.3.- com a comarca de Martorell. Precisament l'àrea que s'ha definit com a més sindicalista rabassaire des del segle XIX. I no és casual. Si un dels objectius del sindicalisme catòlic fou frenar l'avenç del sindicalisme revolucionari i també de l'obrer-rabassaire, és lògic que sigui en aquesta àrea, i zones del voltant, on el catolicisme social tingué més interès a assentar-se. I això malgrat les dificultats d'establir-se en poblacions on la lluita entre rabassaires i propietaris era molt viva. Fins a nou rectors de parròquia de la diòcesi de Barcelona contestaren al bisbe el 1921 dient que la lluita de classes en aquells anys estava ja excessivament encesa, especialment a causa del conflicte rabassaire, per poder fer prevaldre el principi de l'harmonia social de classes amb la que pretenia basar-se el sindicalisme catòlic i reeixir en la fundació d'un sindicat agrícola confessional¹¹¹. Però per un altre costat tampoc es pot oblidar que dintre el sindicalisme catòlic hi hagué diversos corrents força reformistes que se sumaren a algunes de les reivindicacions rabassaires captant les simpaties dels pagesos de les comarques més sensibles a aquesta qüestió. El Sindicat Catòlic Agrícola de l'Ordal, per exemple, defensà el 1923 el caràcter indefinit del contracte de rabassa morta, cosa que féu afirmar al dirigent de la Unió de Rabassaires Astre Janer que "això ho han après de nosaltres (...). M'agrada que un sindicat catòlic s'encari amb l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i li canti les veritats"¹¹². A voltes, el mateix sacerdot del poble, que dirigia el sindicat agrícola catòlic local, fou el mateix que organitzà la demanda de rebaixa d'arrendaments i un canvi dels pactes favorable als rabassaires en els anys 1919 i 1920. Aquest fou el cas del sindicat catòlic de Santa Perpètua de Mogoda¹¹³. Cal tenir present que els dos punts essencials del programa social catòlico-agrari pel que fa al problema de la propietat rural fou el de la utilització social eficaç del dret de propietat i el de convertir el major nombre possible

¹¹¹ Elenos 1921, ADB. Contestaren d'aquesta manera els rectors de les parròquies de Sant Esteve Sesrovires (vol. 14:292); Sant Celoni (vol.20:9); Rodonyà (vol.21:82); Santa Oliva (vol.21:129); Albà (vol.22:133); l'Arboç (vol.22:166); Sant Fost de Capcentelles (vol.26:152); Sant Martí Sarroca (vol.28:110); i Sant Pere Molanta (vol.28:120).

¹¹² SINDICAT CATÒLIC AGRÍCOLA D'ORDAL (SUBIRATS): *Consideracions al avant-projecte de Llei que per a regular el contracte de rabassa morta ha formulat l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, Sant Sadurní, 1923; *La Terra*, 1-12-1923:2.

¹¹³ Els propietaris es negaren a les peticions camperoles dirigides pel vicari de la població i reaccionaren negativament plantejant judicis de desnonaments (DURAN CAÑAMERAS, F.: "Història de la qüestió agrària... Dintre d'aquests corrents reformistes catòlics favorable a una reforma agrària cal esmentar la posició del democrata-cristià Ossorio i Gallardo, del qual *El Diluvio* digué en una ocasió (19-5-1920): "No es marxista pero cree que la tierra debe darse a los obreros para que la trabajen"; o també del posicionament que prengué la democrata-cristiana Unió Democràtica de Catalunya favorable als drets dels rabassaires durant la II República (DURAN CAÑAMERAS, F.: "El problema agrari" a *Paraula Cristiana*, vol. XVIII, juliol-desembre de 1933:218; i RAGUER SUÑER, Hilari: *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*, Barcelona, 1976.

de jornalers i pagesos sense terra pròpia en petits propietaris¹¹⁴. Aquesta era l'aspiració recollida en els ensenyaments del papa Lleó XIII i era bastant pròxima a les aspiracions de bona part del sindicalisme rabassaire¹¹⁵.

En la comarca de Martorell hi havia 11 sindicats agrícoles que estigueren afiliats a la federació catòlica de Barcelona: els del Bruc, Hostalets de Pierola, Masquefa, Piera, Sant Jaume Sesoliveres, la Pobla de Claramunt, de la Beguda Alta, Sant Sadurní, l'Ordal, Torrelavid i Castellbisbal. A més, d'aquesta mateixa comarca era el sindicat agrícola catòlic de Vallbona, que el 1921 estava en formació, i els sindicats amb més o menys vinculació catòlica de Sant Andreu de la Barca, Collbató i Olesa, a part del de Martorell *Lo Remey*, fundat el 1907, i encara existent el 1916¹¹⁶. El principal dirigent sindicalista catòlic del bisbat, Mossèn J.M. Rovira, residia dins la comarca sindical martorellenca, a Sant Sadurní, i el portaveu de la Federació s'elaborava també en aquesta població¹¹⁷.

Cap de les comarques segons la divisió administrativa actual s'acostava a les xifres d'afiliació i de nombre de sindicats d'aquesta àrea de Martorell. Els 11 sindicats federats

¹¹⁴ CUESTA, Josefina: *Sindicalismo católico...*:289.

¹¹⁵ "La Confederación Nacional Católica Agraria trata de seguir el sabio consejo de León XIII, de que hayan muchos pequeños propietarios, fijando al obrero la tierra [sic], facilitándole los arrendamientos colectivos y la adquisición de propiedad por medio de préstamos de sus cajas rurales" (*Burgos Social y Agrario*, 30-11-1918, citat a CASTILLO, J.J.: *Propietarios muy pobres...*:229). Malgrat tot, aquest objectiu no estava concretat ni s'arribà a concretar mai en un veritable projecte polític de reforma agrària per part de la Confederació Nacional Católica Agrària. Tot al contrari. Aquesta organització intentà evitar qualsevol proposta política seriosa que pogués posar en dubte les bases de la gran propietat. És a dir, pretenia el foment de la petita propietat sense destruir les bases de la gran (vegeu el capítol "Crear muchos pequeños propietarios" de J. J. Castillo a *Propietarios muy pobres...*:229-254). Com, doncs, es pretenia portar a cap aquesta difusió de la propietat entre tots els agricultors? A partir, bàsicament, de l'adquisició de finques per part dels sindicats agrícoles catòlics locals i la seva posterior venda als seus associats amb l'ajut del crèdit de les caixes rurals dels mateixos sindicats. També s'assajà la fórmula de l'arrendament individual o col·lectiu, a través sempre de les finques adquirides pel sindicat. El dirigent catòlic Monedero havia confiat, en algunes províncies latifundistes, amb la fórmula del repartiment voluntari de terres per part dels terratinents en lots d'una hectàrea per pagès. Però aquest sistema no funcionà. El 1920 es calculava que els sindicats catòlics havien adquirit en tota la geografia espanyola 10.287 hectàrees que es pogueren repartir entre 3.136 obrers camperols (Ibid:237). Sobre la concepció que la Federació Sindical Agrària de Girona tenia de la reforma agrària vegeu SAGUER HOM, Enric: "Acció Social contra la reforma agrària. La Federació Sindical Agrària de Girona i la defensa de la propietat (1918-1936)" a *RIACSI*, 1992.

¹¹⁶ *Estatuts y Reglament de la Caixa Rural de Crèdit del Sindicat Agrícola Lo Remey*, 1907; INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES: *Estadística de Asociaciones*, Madrid, 1917:10.

¹¹⁷ També era de Sant Sadurní l'important dirigent de la Federació Católica Agrària de Barcelona Josep Oriol Marrugat Castro. Aquest fou vice-president d'aquesta entitat del 1917 al 1920 i el 1923. De 1924 al 1926 en fou vocal.

a la FCAB del *Martorellenc* sumaven el 1921 816 socis¹¹⁸. Només l'Alt Penedès (6 sindicats afiliats a la FCAB que sumaven 469 socis), l'Anoia (7 sindicats i 298 socis) i el Vallès Occidental (4 i 276 socis)¹¹⁹ -no casualment tenien totes tres part del seu territori dins la zona martorellenca- disposaven d'unes xifres dignes d'esment. En la resta de comarques les xifres eren molt menors, gairebé insignificants: el Baix Penedès (2 sindicats i 150 socis): el Vallès Oriental (2 i 50 socis), Garraf (2 sindicats i 19 socis), Tarragonès (1 sindicat) i Maresme (1 i 32 socis). El Baix Llobregat i el Barcelonès es quedaren sense representació dins la FCAB¹²⁰, encara que la primera d'aquestes dues comarques també tingué sindicats agrícoles vinculats al catolicisme, sobretot a la zona de l'arxiprestat de Martorell¹²¹. Aquest arxiprestat i el de Piera eren els que tenien més dipostius catòlico-agraris dins del bisbat de Barcelona. El sindicalisme catòlico-agrari de Piera es mostrà àdhuc més influent que el de Martorell ja que aconseguí atraure més d'un 70% de tots els sindicats agrícoles de l'arxiprestat, mentre que el de Martorell n'atragué una mica més de la meitat. Seguit d'aquests dos, venia l'arxiprestat de Sabadell, que tenia el 1921 un 40% de tots els sindicats agrícoles adherits a la Federació catòlica de Barcelona. Fou en aquestes comarques, genuïnament rabassaires, on el sindicalisme catòlic del bisbat de Barcelona tingué més efectius i influència¹²².

¹¹⁸ He deduït la xifra sumant les quantitats de socis segons el quadre 2.5. El sindicat de Castellbisbal, que no apareix al quadre perquè no es federà a la FCAB fins al 1925, tenia 139 socis el 1921. La suma és incompleta perquè manquen dades de sindicats.

¹¹⁹ Del Vallès Occidental s'hauria de destacar la xifra de sindicats que, sense estar federats a la FCAB, tenie vincles amb el catolicisme: el de Cerdanyola, Ripollet, Sant Cugat del Vallès i Sentmenat.

¹²⁰ És molt lògic que no aparegui cap representant de les comarques del Bages i de la Selva, ja que tenien molt poca àrea geogràfica dins del Bisbat. Per tant, també és lògic que les ometi en els comentaris que faig sobre implantació geogràfica de la FCAB. Sobre l'Alt Camp cal recordar que existien -dins del bisbat de Barcelona- els sindicats agrícoles catòlics de Masllorenç i el de Montferri.

¹²¹ Que el Barcelonès i el Baix Llobregat no tinguessin cap representant dins la FCAB -així com altres comarques que hi tenien poca representació- no significa òbviament que el catolicisme social no hi exercí cap tipus d'influència. El 1921 en 19 dels 27 municipis del Baix Llobregat existia algun tipus d'obra social catòlica (patronats obrers, centres catòlics, mutualitats catòliques, escoles catòliques per a obrers...) (Elencs 1921, ADB). Per altra banda, segons l'*Anuario General de España* d'aquest mateix any, al districte de Sant Feliu de Llobregat hi havia centres catòlics a Esplugues, Gelida, l'Hospitalet, Molins de Rei, Sant Boi i Sant Vicenç dels Horts.

¹²² Quadre 2.9. *Percentatge de sindicats agrícoles federats a la FCAB per arxiprestats.*

Arxiprestat	Núm. total sind el 1921	Núm de sind FCAB	Percent.
Barcelona	13	1	7'6%
Llobregat (Sant Feliu)	9	0	0%
Granollers	6	2	33'3%
Martorell	7	4	57'1%
Mataró	9	1	11'1%
Piera	4	5	71'4%
Sabadell	5	2	40%
Sant Celoni	0	0	-
Terrassa	9	1	11'1%
Vendrell, El	18	3	16'6%

La Unió de Rabassaires dels anys vint, s'implantà, doncs, geogràficament en una zona on el sindicalisme catòlico-agrari, malgrat el seu feble potencial, hi tingué certa presència i, al capdavall fou un adversari més a combatre. Cal tenir en compte també que fora de l'àmbit del bisbat de Barcelona, però dins de les nostres comarques rabassaires, hi hagué presència catòlica a l'Alt Maresme -del bisbat de Girona-, amb sindicats agrícoles catòlics a Canet i Malgrat, precisament dos feus de la Unió de Rabassaires, i a bona part del Bages -del bisbat de Vic- amb els sindicats catòlics d'Artés, Balsereny, Cardona, Manresa, Monistrol de Calders, Navàs, Sant Salvador de Guardiola i Salelles. En 15 municipis dels 43 que estaven adherits a la Unió el 1925 s'hi havia fundat al llarg dels primers vint anys de segle algun sindicat agrari amb certa vinculació catòlica.

2.2.2.1. La progressiva subordinació de la Federació Catòlica Agrària de Barcelona a la Unió de Vinyaters de Catalunya.

L'existència de l'important sindicat Unió de Vinyaters de Catalunya des del 1911, assentat principalment en l'àmbit geogràfic del bisbat de Barcelona i que comptava amb el suport de bona part del món rural català com a més legítim representant dels interessos econòmics dels vinyaters a Catalunya, condicionà en bona mesura l'evolució sindical de la FCAB -de la mateixa manera que condicionarà també a la Unió de Rabassaires quan es constitueixi el 1922-. Mentre a d'altres regions vitícoles espanyoles les federacions catòlico-agràries assumiren en bona part la representació dels vinyaters, a Catalunya, i encara més en l'àmbit de la diòcesi barcelonina, aquesta representació l'exercí sense gaires competències -almenys fins a principis dels anys vint- la Unió de Vinyaters. La FCAB hagué de resignar-se a aquesta situació, perquè, a més, no havia de comptar amb gaire ajuda de la Confederació Nacional -la CNCA- de la qual depenia, que estava dominada fonamentalment per interessos bladers. Quan la federació Catòlica Agrària de Barcelona es formà el 1917, bona part de la clientela pagesa que podia atraure estava afiliada a la Unió de Vinyaters, la qual comptava ja en aquell any al

Vilafranca	14	4	28'5%
Vilanova	7	2	28'5%
Totals	101	25	24'7%

Font: Elaboració pròpia partint de les fonts del quadre núm. 2.4..

(En el cas de Piera el percentatge no concorda amb les dades de les dues primeres columnes perquè dos dels cinc sindicats d'aquest arxiprestat que consten com a federats a la FCAB no estan inclosos dins els diferents censos oficials de sindicats i un, el d'Hostalets de Pierola, consta que es va fundar el 1923 i, per tant, no està comptabilitzat tampoc en la primera columna del quadre. El percentatge resultant -71'4%- l'he calculat comptant suposadament que en aquest arxiprestat hi havia 7 sindicats en total: 4 que realment eren al cens més els 3 federats que no consten en aquest cens).

voltant de 17.000 afiliats. Aquesta, amb un missatge corporativista i interclassista de defensa dels interessos dels vinyaters es mostrà com l'única federació sindical agrària de tipus reformista -la qual actuà sota l'òrbita de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat- capaç de fer front al sindicalisme obrerista o revolucionari en les nostres comarques rabassaires. El 1919-20 encetà un procés de transformació en confederació de sindicats agrícoles. Procés que, no casualment, coincidí amb la crisi irreversible de la federació catòlica barcelonina. Aquesta, que compartí dirigents amb la UVC, no desaparegué momentàniament, però a través d'aquests mateixos dirigents que feren de pont entre les dues entitats quedà en cert sentit supeditada al sindicat vinyater.

La Unió de Vinyaters de Catalunya s'havia fundat el desembre de 1910 com a sindicat agrícola oficial regit per la llei de sindicats del 1906. Fou, de fet, la continuació de l'entitat *La Unión de Sindicatos para la defensa de los productos agrícolas*, que havia estat creada l'estiu del mateix 1910 per un grup d'entitats agràries pertanyents a la Federació Agrícola Catalano-Balear. Tal com el seu nom indicava, la seva funció principal era la persecució del frau dels productes agrícoles¹²³. Però quan encara no s'havia ni estrenat en la seva actuació sindical, en una reunió de la FAC-B al mes de novembre, Josep Maria Barnadas proposà especialitzar la funció d'aquesta entitat en el terreny vitivinícola i canviar-li el nom pel de Unió de Vinyaters de Catalunya. Així es féu. En pocs mesos, concretament al mes de maig de 1911, la UVC ja comptava amb 5.000 federats i 96 delegacions locals repartides entre els quatre consells comarcals que aquesta Unió havia creat fins aleshores: el de l'Alt Penedès, fundat a Vilafranca el 28 de gener (30 delegacions); el de l'Anoia, fundat a Igualada el 29 de gener (32 delegacions); el del Vallès Occidental, fundat a Rubí el 19 de febrer (14 delegacions) i el del Maresme, fundat a Mataró el 2 d'abril (20 delegacions). El 10 de març de 1912 constituí el consell comarcal del Baix Llobregat. En aquest moment ja havia arribat a la xifra de 16.000 associats¹²⁴. L'abril de 1918 la UVC havia aconseguit crear 15 consells comarcals que agrupaven 17.237 associats¹²⁵.

La UVC tingué inicialment la seva seu a Barcelona -carrer Portaferrissa, 21, pral.-. Els seus òrgans de premsa principals foren *El Vinyater* -a partir del 1911- i *La UVC*, del 1916 al 1930. Sempre estigué adherida a la Federació Agrícola Catalano-Balear, i aquesta tenia dret a elegir un vocal nat en el comitè central de la UVC. La primera junta

¹²³ UNIÓN DE VITICULTORES DE CATALUÑA: *Estatutos del Sindicato Agrícola Unión de Viticultores de Catalunya*, Barcelona, 1910; i RIACSI, 5-5-1911.

¹²⁴ *Revista de la Cámara Agrícola Oficial del Bajo Llobregat*, març del 1912:2-3.

¹²⁵ MINISTERIO DE FOMENTO: *Memoria estadística social-agraria...*:188.

estigué composta per: Josep Puig de la Bellacasa com a president; Pere Mir i Ràfols, com a vice-president; Josep Fluvià, secretari; i els vocals eren Caietà Fontrodona, el Marquès de Camps -que en seria president entre 1913 i 1914 i president honorari a partir almenys de 1918-, Josep Barnadas, Josep Maria Fortuny Llibre, Josep Martí Queralt, Ramon Ribas Ribot, Frederic Ros, Ramon de Saavedra, Carles de Grassot, Marquès de Vallgornera, Sebastià Ferrer Rosés i Josep Zulueta Gomis. Dels quinze en total, més de la meitat, vuit, eren socis de l'IACSI: Marquès de Camps, Fortuny, Mir, Zulueta¹²⁶, Barnadas, Ribot, Ros, Vallgornera, i Ferrer. Els dos primers d'aquests vuit arribaren a ser presidents d'aquest Institut, i els quatre primers foren presidents de la Federació Agrícola Catalano-Balear. Per tant, la vinculació amb aquestes dues entitats -FAC-B i IACSI- fou molt ferma des d'un inici, i es mantindria sempre malgrat que ben aviat es manifestarien diferències sobre la política a seguir per fer front a la crisi del vi i a la persecució de la falsificació d'aquest producte¹²⁷.

El programa reivindicatiu de la UVC estigué centrat bàsicament en les següents demandes: reducció de l'impost de consum per al vi, eliminar l'adulteració o falsificació del vi i aconseguir que els alcohols industrials no poguessin fer la competència als naturals com a beguda. Segons Josep Pujol, l'impost de consum, el frau i la qüestió dels alcohols eren els principals obstacles que deprimien el mercat interior¹²⁸. La mesura o projecte proposat per la UVC que fou més polèmic -i que va ser combatut des de l'IACSI i per tots els vinicultors i comerciants- fou el que demanava la implantació d'unes *Declaracions i Guies* sobre la producció vitivinícola. Aquests opositors es negaven al fet que cap administració pública pogués augmentar el control sobre les seves

¹²⁶ Zulueta no s'afilià a l'IACSI fins al 1920. La resta ho eren tots ja el 1911.

¹²⁷ Les diferències de criteri entre la UVC i l'IACSI -aquest últim, en el terreny vitivinícola, centrà les seves reivindicacions a aconseguir fer lliure d'impostos la destil·lació viníca- es mantingueren des de 1913, moment en què dos prohoms de l'IACSI com M. Raventós i I. Girona deixaren d'assistir als actes oficials de la UVC, fins al 1923, any en què s'escollí Fortuny com a president de l'IACSI en substitució d'Ignasi Girona per la defunció d'aquest (PUJOL ANDREU, Josep: *Les crisis de malvenda del vi...*:268-269). En principi aquestes diferències entre ambdues organitzacions fan pensar que eren resultat de la defensa d'interessos contraposats: mentre l'IACSI sembla que protegia els comerciants i vinicultors, la UVC es decantava per emparar els petits i mitjans colliters. D'aquesta manera ho defensa Josep Pujol en la seva tesina -a *Les crisis de malvenda del vi...*:267-. Però Antoni Saumell ha demostrat que també dins la UVC hi havien sectors oposats al projecte de declaració de collita i les guies. Saumell afirma que el sector dirigent de la UVC poc a poc anà arrenjarant-se amb els oposats al projecte de declaracions. I acaba conclouent que: "lluny de veure el sector dirigent del món vitivinícola dividit en dos àmbits separats al voltant del problema del frau, caldria més aviat parlar de l'existència de discrepàncies internes de tipus metodològic a l'hora d'enfrontar-se al problema. Per tant, la tesi exposada per J. Pujol que tendia a identificar a la UVC com la defensora dels interessos dels petits i mitjans propietaris i potser rabassaires enfront dels grans colliters afins a l'IACSI pot requerir ésser matisada" (SAUMELL, A.: *Crisi vinícola...*:225-226).

¹²⁸ PUJOL ANDREU, Josep: "Les crisis de malvenda del sector...":73.

activitats econòmiques.

El potencial sindical de la Unió de Vinyaters vingué donat en bona mesura pel caràcter socialment *aglutinador* de què gaudí sempre. El seu missatge corporatiu sobre la necessitat d'unió de tots els viticultors a l'entorn del sindicat tingué molt d'èxit. I això malgrat la vinculació orgànica amb la Federació Agrícola Catalano-Balear i els lligams amb l'IACSI i amb federacions catòliques que tingué. Uní catòlics, republicans i fins sindicalistes obreristes¹²⁹. Ja al primer acte multitudinari que realitzà la UVC, que fou el gener de 1911 a Vilafranca, s'hi adherí el Centre d'Obrers Agricultors de la població, de cert caràcter anarcosindicalista¹³⁰. I en totes les assemblees més importants que celebrà s'hi adherien polítics de tots els colors. Per exemple, en la de Montblanc de 1914 hi intervingueren com a oradors els republicans Jaume Carner, Josep Zulueta, Marcel·lí Domingo i Francesc Macià i el conservador social-catòlic Josep Elías de Molins. I en la de Reus de l'octubre 1923 -per agafar dos actes ben separats en el temps- s'hi adheriren Nougués, Domingo, Ràfols, Compte, Briansó i Pich. Els tres primers -dos republicans i un regionalista, escollits diputats en les eleccions generals de l'abril d'aquell any- havien fet a començament de setembre un viatge a Madrid per lliurar les conclusions d'una assemblea de la UVC a Falset de finals d'agost¹³¹.

La mateixa Unió de Rabassaires tingué en els seus dos primers anys de vida (1922-1923) molt bones relacions amb la UVC. En la memòria del congrés del sindicat rabassaire del 6 de gener de 1923, que publicà en forma de programa de reforma agrària, es demanava que els pagesos poguessin pagar els crèdits per redimir les càrregues de la terra en espècie si eren associats a cellers cooperatius pertanyents a la UVC¹³². D'alguna manera, doncs, la Unió de Rabassaires tenia la intenció d'aconsellar a la pagesia que s'afiliés a cellers del sindicat vinyater. Almenys fins al 1924, hi hagué pagesos que compartiren l'afiliació a aquests dos sindicats¹³³.

No hi ha dubte que si el missatge interclassista de l'IACSI trontollà clarament entre 1918 i 1923, la Unió de Vinyaters aconseguí unir, sota la bandera d'un programa reivindicatiu

¹²⁹ El principal dirigent de la UVC a l'Alt Camp, per exemple, el qual fou president del Consell Comarcal de Valls fou el republicà Pau Robert, diputat de la Mancomunitat el 1921-1923. Sobre aquest dirigent agrari vegeu SANTESMASES, Josep. *El cooperativisme agrari...*

¹³⁰ *RIACSI*, 5-2-1911.

¹³¹ *La Llar*, octubre de 1923.

¹³² *La Terra*, 15-2-1923:8.

¹³³ *La Terra*, 29-3-1924:2.

ben senzill i concret, camperols i grans propietaris, republicans i conservadors. En les comarques on la vinya era gairebé un monocultiu, això voia dir "unir tota la classe agrícola", expressió insistentment formulada des del segle XIX per l'IACSI.

L'èxit sindical de la Unió de Vinyaters quedà corroborat amb les seves xifres d'afiliació en totes les comarques especialment vitícoles, bona part de les quals es trobaven dins els límits de la diòcesi de Barcelona. Aproximadament dos terços dels afiliats a aquest sindicat durant el 1918-1919 pertanyien al bisbat barceloní.

Quadre 2.10. *Nombre d'associats a la UVC per consells comarcals*¹³⁴.

	1-7-1918	1-7-1919
Alt Camp (Valls) ¹³⁵	564	490
Alt Empordà (Empordà)	1.146	687
Alt Penedès (Penadès)	5.300	3.323
Anoia (Igualada)	1.618	577
Bages (Pla de Bages)	1.342	1.506
Baix Camp (Reus)	-	118
Baix Llobregat (Idem)	77	738
Baix Penedès (Idem)	2.439	1.202
Conca de Barberà (Idem)	347	28
Garraf (Costa de Ponent)	733	539
Maresme (Costa de Llevant)	119	443
Martorell	1.343	1.683
Priorat (Idem)	1.389	959
Vallès Oriental (Baix Vallès)	994	567
Vallès Occidental (Alt Vallès)	593	2.980
Socis aïllats	189	60
Totals	18.641 ¹³⁶	16.428

A partir de 1919, en ple trienni bolxevic, la Unió de Vinyaters començà funcionar com a federació de sindicats agrícoles i cellers cooperatius actuant com a assessor i assistent de tot tipus de cooperatives agrícoles, vitícoles o no. D'alguna manera, la UVC intentà en aquest període recuperar la idea original dels seus creadors el 1910 quan batejaren el nou sindicat amb el nom d'Unió de Sindicats per a la defensa dels productes agrícoles. O, si es vol, intentà avançar-se deu anys en la formació de la que serà a partir de 1931 la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya, de la qual també en formarà part. La UVC, doncs, s'esforçà per projectar els èxits aconseguits en el terreny vitícola a la resta de sectors agraris, alhora que s'hauria de refermar en el que li era propi. La seva acció en aquest camp fou paral·lela i, en part, coordinada, amb l'Acció Social Agrària de la

¹³⁴ Fonts: *La UVC*, juny-juliol de 1918 i *La UVC*, octubre-novembre de 1919. Les xifres s'han deduït de les quantitats que pagaren els associats per consells comarcals. Els socis pagaven en aquests anys 0,25 ptes. per trimestre malgrat que el 1911 s'aprovés que en paguessin 0,50.

¹³⁵ Entre parèntesi hi ha el nom amb el qual la UVC anomenava els seus consells comarcals. Molt probablement aquests consells tindrien un abast geogràfic no del tot idèntic a la divisió comarcal actual.

¹³⁶ Aquesta xifra concorda bastant amb la que ofereix el cens del MINISTERIO DE FOMENTO: *Memoria estadística social-agraria...* Segons aquest cens la UVC l'1-4-1918 tenia 17.237 associats.

Mancomunitat. Els Serveis Tècnics d'agricultura de l'ASA, principalment el de Viticultura, estigueren en estret contacte amb la major part de sindicats i cellers cooperatius federats a la UVC.

En el congrés d'aquesta organització vinyatera celebrat a Martorell el maig de 1919 es formulà per primera vegada d'una manera clara la seva voluntat de participar en el desenvolupament del cooperativisme agrari català. La conclusió "e" d'aquest congrés deia: "Hem de fomentar la creació de cellers cooperatius i procurar la federació entre els Sindicats comarcals per, amb llurs sobrants de caixa, instaurar dipòsits d'exportació i venda i crear un cos de corredors prop dels mercats forans"¹³⁷. En l'Assemblea de l'any següent a Mataró es dedicà tot un tema de discussió a l'associacionisme agrari titulat: "Les associacions agrícoles com a base d'augment de producció i del preu de la mateixa". Entre les conclusions aprovades hi havien aquestes: "Deu procurar-se l'establiment de cellers cooperatius de Magatzems de Reserves i Caixes Rurals en tots els pobles on la producció vitícola sia una riquesa" i "La UVC deurà ésser l'Agrupació de totes les federacions [de sindicats i cellers] Comarcals". La crònica del Congrés acabava dient: "comença una nova era per a la nostra viticultura"¹³⁸. Aquest darrer acord esmentat sobre associacions no es concretà, de fet, fins al congrés del 1921 a Montblanc, on es dedicà també un tema, el primer, a sindicació agrària. La conclusió IV d'aquest tema, i que més ens interessa, fou la següent: "La UVC, además de su organización actual tendrá la de Confederación de las Federaciones Vitícolas catalanas, fomentando por todos los medios posibles la creación de Sindicatos Agrícolas vitícolas por todas las tierras de Cataluña"¹³⁹. En virtut d'aquest acord, l'agost d'aquell any 1921, la UVC passà a denominar-se oficialment "Confederació Agrícola Unió de Vinyaters de Catalunya".

La figura del sindicalista catòlic i vinyater Josep Maria Rovira és clau per entendre l'acostament de la Federació Catòlica Agrària de Barcelona a la UVC. Entre el 1920 i 1923 aquest mossèn compartí càrrecs dins d'aquesta federació catòlica i de la Unió de Vinyaters¹⁴⁰. Era vocal de la FCAB i conseller (del Consell Regional) de la UVC¹⁴¹. La

¹³⁷ *Agricultura*, 20-5-1919:188. Cal remarcar que no era el primer Congrés de la UVC en què es parlava d'associacionisme agrari. En el que se celebrà a Falset el 1914 s'aprovà una conclusió que recollia la necessitat de la "consecució de facilitats per a la fundació de Sindicats agrícoles cooperatius, ja destinats a l'elaboració i venda de vi, ja a la destil·lació" (*Revista de la Càmera Agrícola Oficial del Bajo Llobregat*, maig de 1914:7-9).

¹³⁸ *Agricultura*, 5-5-1920.

¹³⁹ *RIACSI*, juny de 1921:105.

¹⁴⁰ Francesc Matheu i Josep Cirera Voltà també compartiren càrrecs en la junta d'ambdues entitats. Cirera Voltà fou tresorer de la FCAB des de la primera junta. Passà més tard a ocupar la presidència de l'entitat fins al 1920 i es mantingué en la junta fins a la seva desaparició el 1926. En aquest darrer any

progressiva conversió de *La Llar* -inicialment portaveu de la FCAB- en portaveu de la UVC, fins a esdevenir-ho totalment el 1923, és el fet que il·lustra millor l'evolució sindical de la FCAB del 1920 al 1923 o l'acostament -o millor dit, supeditació- d'aquesta cap a la Unió de Vinyaters. Rovira intentà unir els interessos d'ambdues organitzacions a través d'aquest periòdic. El procés de conversió d'aquest en un portaveu de la UVC començà, de fet, des del seu mateix naixement el 1920. *La Llar* no era més que una còpia exacta -amb el títol canviat- d'una altra revista que ja funcionava des del 1919, titulada *Avenç Agrícola* i amb el subtítol de "Portaveu de la Cambra Agrícola del Noia" de Sant Sadurní. El propietari, director i redactor d'aquest periòdic era el mateix Josep Maria Rovira, resident a Sant Sadurní. I, a l'igual que *La Llar*, a partir de 1923 l'*Avenç Agrícola* també esdevingué portaveu de la UVC. Rovira intentà donar més difusió a aquest periòdic local i al seu contingut atorgant-li el subtítol de "Portaveu de la FCAB" i, evidentment, canviant també el títol. Per tant, l'aparició de *La Llar* estigué més impulsada pels interessos vinyaters que representava la Cambra Agrícola del Noia que no pas pels interessos de la mateixa Federació catòlica a la qual representava teòricament. El contingut de la revista, des del primer número, n'és la millor prova. I encara ho fou més quan la FCAB va anar deixant de subvencionar la difusió de *La Llar* fora de l'àmbit comarcal de Sant Sadurní¹⁴².

Cas similar al de *La Llar* és la intensa campanya de mítings i conferències que Josep M. Rovira realitzà sobretot entre 1920 i 1921 en les nostres comarques rabassaires. No es tractava tant d'actes de propaganda catòlica com de actes reivindicatius vitícoles o de propaganda de cellers cooperatius o d'ensenyament tècnic agrari, tot i que l'orador parlava en nom de la Federació Catòlica, a part de fer-ho també en nom de la Unió de

ocupà la vice-presidència. El 1924 fou escollit vice-secretari de la Unió de Vinyaters. Cirera també fou un dirigent de l'IACSI, encara que no ocupà càrrecs directius fins al 1934, quan accedí a la presidència de l'entitat, en un dels moments més crispats de la II República a causa de la problemàtica rabassaire.

¹⁴¹ Josep Maria Rovira Janer, nascut a Sant Sadurní el 1885, era sociòleg i exercia de coadjutor del rector d'aquesta parròquia el 1921. Aconseguí reunir molts càrrecs dins diferents entitats agràries entre 1920 i 1923: secretari de la Cambra Agrícola del Noia de Sant Sadurní i de la seva Caixa Rural, director del laboratori d'aquesta Cambra, president de la Junta Local de Plagues del Camp de Sant Sadurní, membre de la Junta de Defensa Vitícola de Catalunya, propietari -i fundador- de la revista *Avenç Agrícola*. Alhora estava ben relacionat amb la Federació Agrícola Catalano-Balear, participant com a ponent en el Congrés que aquesta federació organitzà a Sant Sadurní el 1922, amb el Servei Social Agrari de la Mancomunitat i, pels seus coneixements científics sobre el cultiu de la vinya, amb l'Estació Enològica del Penedès.

¹⁴² *La Llar* tingué sempre una difusió limitada si s'ha de fer cas a algunes queixes que aparegueren al llarg de la vida de la revista en el sentit que es venia poc. En l'assemblea de la FCAB del 10 de febrer de 1921, per exemple, es "deplora que no hagi tingut millor acollida en subscripcions" i s'intenta prendre un acord per donar-li més impuls (*La Llar*, 15-2-1921).

Vinyaters o de la Junta de Defensa Vitícola de Catalunya¹⁴³. La majoria dels acompanyants que Josep Maria Rovira tingué en els actes de la campanya foren dirigents de la UVC -Francesc Santacana, Mateu Rosinés, Faustí Simó, Josep Marí- o, en menor proporció, de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat -Josep Maria Rendé, Josep Maria Valls-. Només en un d'ells Rovira participà al costat d'un altre dirigent de la FCAB, Joan Ros, consiliari d'aquesta el 1920¹⁴⁴. Eren, en general, actes molt semblants als que també en aquella mateixa època el Servei Social Agrari de la Mancomunitat organitzava a través dels seus propagandistes agraris. Segons les cròniques que ens han arribat d'aquests actes -en la major part dels casos- no s'hi tractaven assumptes religiosos, ni tan sols lligats amb la Federació Catòlica Agrària Barcelonina.

En la relació que la UVC tingué amb el catolicisme social cal consignar el fet que hi hagueren delegacions locals o fins sindicats agrícoles federats a aquesta Unió que tingueren un clar caràcter catòlic o bé compartiren afiliació entre aquesta i la Federació Catòlica de Barcelona. El cas de la delegació vinyatera -de la UVC- de Sant Andreu de la Barca, que el 1921 estava adherida a l'entitat parroquial Foment de Cultura o el sindicat agrícola de Castellbisbal que compartí doble afiliació (UVC i FCAB) en són només uns exemples¹⁴⁵. La debilitat econòmica i des del punt de vista de serveis que caracteritzà la FCBA, sobretot a partir de 1920, explica el fet que alguns dels seus sindicats adherits cerquessin ajuda o col·laboració en altres federacions o institucions agràries com la UVC, l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat o la Federació Agrícola Catalano-Balear. Cinc dels vint-i-cinc sindicats que el 1921 estaven federats a la Federació Catòlica de Barcelona estaven alhora afiliats a la Federació Agrícola Catalano-Balear (el de Piera, Santa Perpètua, Bruc, Montcada i Reixach i la Cambra Agrícola de Sant Sadurní). O sigui, un 20%. Aquesta proporció és lleugerament més baixa en el cas de la Federació Sindical Agrària de Girona, molt més autosuficient que la seva corresponent de Barcelona: 10 sindicats dels 67, que en total eren afiliats a

¹⁴³ Aquesta Junta es creà al voltant del 1920 amb motiu de la crisi vitivinícola d'aquells anys. Segons la *Revista Social y Agraria*, novembre de 1920, tenia el seu domicili a Montblanc. Tenia uns objectius similars o idèntics a la UVC. El novembre de 1920 envià una comissió composta per Josep Maria Valls, Josep Cabeza i Josep Estivill a estudiar la situació del mercat vinícola a França i Suïssa (*Agricultura*, 20-11-1920). Durant el 1920 va organitzar "conferències i mítings en les distintes regions vinyateres, podent-se dir que ha promogut un alçament de la classe pagesa". També veié en els cellers cooperatius una solució al sindicalisme obrerista: "més que mai veu la seva salvació [de la classe pagesa] en la formació dels grans nuclis de resistència que impliquen els sindicats i cellers cooperatius" (*Agricultura*, 5-11-1920).

¹⁴⁴ Per altra banda, és important assenyalar que en elaborar el llistat de mítings -vegeu l'apèndix 6- no s'ha tingut en compte aquells que, tot i comptar amb la participació de Rovira, estaven oficialment organitzats per la UVC, la qual cosa hauria fet molt més clara la vinculació d'aquest quadre de mítings amb aquesta organització de vinyaters.

¹⁴⁵ Elencs 1921 Vol.14:50 i 73, ADB.